

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN SONA
ERMESİ VE SONA ERMENİN HUKUKİ
SONUÇLARI

KÜBRA DAĞ
2501120673

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ZEKERİYA KURŞAT

İSTANBUL-2019

TEZ ONAY SAYFASI



T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN:

Adi ve Soyadı : KOBRA DAĞ Numarası : 2501120673
Anabilim Dalı /
Anasayışat Dalı / Programı : ÖZEL HUKUK Danışmanı : PROF. DR. ZEKERİYA KURŞAT
Tez Savunma Tarihi : 27.06.2019 Saatı : 14.00
Tez Başlığı : TEK SATIÇILIK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ VE SONA ERMENİN HUKUKİ SONUÇLARI

TEZ SAVUNMA SINAVI, 10 Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin 38. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUyla karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. ZEKERİYA KURŞAT		KABUL
2- DOÇ. DR. BAŞAK ZEYNEP BAYSAL ZEKİ		KABUL
3- DOÇ. DR. KORAY DEMİR		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. BİLGEHAN ÇETİNER		
2- DOÇ. DR. MESUT SERDAR ÇEKİN		

ÖZ

TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ VE SONA ERMENİN HUKUKİ SONUÇLARI

KÜBRA DAĞ

Tek satıcılık sözleşmesi kendisine özgü yapısı olan ve hukuk sistemimizde düzenlenmemiş bir sözleşme tipidir. Tek satıcılık sözleşmesi ile ilgili olarak doktrin ve uygulamada farklı tanımlar yapılmıştır. Söz konusu tanımlar uyarınca tek satıcılık sözleşmesi, sağlayıcı ile tek satıcı arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen çerçeve niteliğinde, sürekli bir sözleşme olup, bu sözleşme ile sağlayıcı sözleşme konusu malların bir kısmını veya tamamını, belirli bir coğrafi bölgede inhisar sahibi olarak satmak üzere sadece tek satıcıya göndermeyi üstlenmektedir. Tek satıcı ise, sözleşme konusu malları kendi adına ve kendi hesabına satarak malların sürümünü artırmak için faaliyette bulunmak yükümlülüğünü üstlenir. Tek satıcılık sözleşmesi ile sözleşmenin tarafları olan sağlayıcı ve tek satıcı arasında yoğun bir güven ve iş birliği ilişkisi mevcuttur. Bu nedenle tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi halleri, sona erme durumunda uygulanacak hükümlerin tespiti önemlidir.

Tez çalışmasının konusunu tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi ve sona ermenin hukuki sonuçları oluşturmaktadır. Bu kapsamda sözleşmenin sona ermesi, tek satıcılık sözleşmesi açısından pek çok sorun ve sorumluluk doğurabilecektir. Bu nedenle tezin birinci bölümünde, tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi, sözleşmenin kendiliğinden sona ermesi ve hukuki bir işlemle sona ermesi olarak iki başlık halinde detaylandırılmıştır. Tek satıcılık sözleşmesinin sona erme halleri açıklandıktan sonra, ikinci bölümde tek satıcılık sözleşmesinde, sona ermenin hukuki sonuçları açıklanmıştır. Tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesinin hukuki sonuçlarından doğan denkleştirme istemi ise, kapsamı bakımından tezin üçüncü bölümünde anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tek satıcı, sağlayıcı, tek satıcılık sözleşmesi, son erme, sonuç, hukuki işlem, denkleştirme.



ABSTRACT

TERMINATION OF EXCLUSIVE DISTRIBUTORSHIP AGREEMENT AND THE LEGAL CONSEQUENCES OF THE TERMINATION KÜBRA DAĞ

Exclusive distributorship agreement is a sui generis agreement and it is not regulated within Turkish legal system. Exclusive distributorship agreement has been defined in doctrine and practise variously. Exclusive distributorship agreement is a perpetual framework agreement specified the legal relations between exclusive distributor and supplier in accordance with these definitions. Supplier is liable to provide the products wholly or partly subject to the Agreement to only exclusive distributor in order to sell exclusionary in a specified region. Furthermore exclusive distributor is liable to sell the products subject to the Agreement on its own behalf in order to increase the market of the products. An intense confidence and cooperation relationship is existed between exclusive distributor and supplier. Therefore, it is important to clarify the types of the termination and provisions that have to be applied for the termination.

The subject of this Thesis is termination of exclusive distributorship agreement and the legal consequences of the termination. The termination of the agreement can cause many problems and responsibilities for an exclusive distributorship agreement. Hence the termination of the exclusive distributorship agreement has been subdivided in two headings as ipso facto termination and ipso jure termination in the first chapter of the thesis. The legal consequences of termination of the exclusive distributorship agreement has been explained in the second chapter of the thesis. The portfolio claim which is one of the legal consequences of the termination has been clarified in the third chapter of the thesis.

Key Words: Exclusive distributor, supplier, exclusive distributorship agreement, termination, results, legal transaction, compensation.



ÖNSÖZ

Ticari yaşamdaki sınırların oldukça genişlemesi, ekonomik hayatın ve piyasaların büyümesi ve teknolojik gelişmeler neticesinde sağlayıcılar, mallarının üretimini artırarak mallarına olan talebi genişletmek ve böylece satışı artırarak ekonomik olarak güçlenip büyümek adına yeni pazarlar ararlar. Aradıkları ve giriş yapmak istedikleri pazarlarda ise, pazara ve pazar kültürüne hakim satıcılarla çalışmak isterler. Pazar ve pazar kültürüne hakim satıcılar ise, sağlayıcılardan edindikleri mallarla kendi adlarına satış yapıp satış ve pazarlama ağını genişleterek ekonomik olarak daha fazla kazanmayı amaçlarlar. Bu kapsamda tek satıcılık sözleşmesi sağlayıcı ve satıcıları kazan-kazan prensibi çerçevesinde ortak bir noktada buluşturmaktadırlar.

Tek satıcılık sözleşmesi Türk hukuk sisteminde kanunlarda düzenlenmemiş, isimsiz ve sui generis bir sözleşmedir. Tek satıcılık sözleşmesinin bu özellikleri nedeniyle özellikle taraflar adına en sıkıntılı süreç olan sözleşmenin sona ermesi ve sonrasındaki dönemde, sözleşmeye, tarafların yükümlülük ve taleplerine hangi hükümlerin uygulanacağı sorunu ile karşılaşilmektedir. Bu sorunun çözümü adına sözleşmenin hangi hallerde sona ereceği ve sona erme ile birlikte, tarafların birbirlerinden hangi tür taleplerde bulunabileceğinin ve hangi yükümlülükler altına gireceğinin tespiti önemlidir.

Tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi ve sona ermenin hukuki sonuçları konulu çalışmamız yukarıdaki konuların açıklanmaya çalışıldığı üç bölümden oluşmaktadır. Tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi ve sona ermenin sonuçlarını açıklamadan önce, konunun özü olan tek satıcılık sözleşmesinin tanımı, niteliği, unsurları ve tarafların yükümlülükleri Giriş bölümünde kısaca açıklanmıştır.

Birinci bölümde, tek satıcılık sözleşmesinin sona erme halleri, kendiliğinden sona erme ve hukuki bir işlemle sona erme olarak iki bölüme ayrılarak incelenmiştir.

İkinci bölümde, sona erme hallerinin sonuçları detaylandırılmıştır. Bu kapsamda tek satıcılık sözleşmesinin çerçeve niteliğinden hareket edilerek sözleşmenin sona ermesinin birel satış sözleşmesine, sözleşme konusu mallara, bilgi belge ve malzemelere etkisi; tarafların tazminat talepleri, tarafların sözleşme sonrası rekabet etmeme yükümlülüğü ve sır saklama yükümlülüğü ayrı ayrı incelenmiştir. Tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesinin sonuçlarından olan tek satıcının denkleştirme istemi ise, kapsamı bakımından çalışmamızın üçüncü bölümünde ele alınmıştır.

Bu süreçte benden desteğini esirgemeyen ve kısa sürede çok iş başarmama vesile olan sayın tez danışmanım Zekeriya Kurşat’a değerli yorum, katkı, eleştiri ve yönlendirmeleri için çok teşekkür ederim. Araştırma ve tez yazım sürecinde bana en büyük desteği ve gücü veren sevgili hayat arkadaşım Cem Dağ’a sonsuz teşekkür ederim. Manevi olarak yanımda olan ailem ve tüm sevdiklerime teşekkür ederim.

KÜBRA DAĞ
İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ	1
1. TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN TANIMI VE UNSURLARI.....	1
1.1. TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN TANIMI	1
1.2. TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN UNSURLARI.....	6
2. TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNDE TARAFLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ ..	8
2.1. SAĞLAYICININ YÜKÜMLÜLÜKLERİ	8
2.2. TEK SATICININ YÜKÜMLÜLÜKLERİ	9

BİRİNCİ BÖLÜM

TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

1. GENEL OLARAK	11
2. TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN KENDİLİĞİNDEN SONA ERMESİ	12
2.1. SÖZLEŞME SÜRESİNİN SONA ERMESİ	12
2.1.1. Belirli Süreli Tek Satıcılık Sözleşmelerinde Sözleşme Süresinin Sona Ermesi	12
2.1.2. Bozucu Şartın Gerçekleşmesi.....	16
2.1.3. Belirsiz Süreli Tek Satıcılık Sözleşmeleri.....	17
2.2. SÖZLEŞMENİN ÖLÜM VEYA GAİPLİK NEDENİYLE SONA ERMESİ	17
2.2.1. Sözleşmenin Ölüm Nedeniyle Sona Ermesi.....	17
2.2.2. Sözleşmenin Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi	19
2.3. TÜZEL KİŞİLERDE KİŞİLİĞİN SONA ERMESİ.....	22
2.3.1. Tüzel Kişiliğin Sona Ermesi	22
2.3.2. Tüzel Kişilerde Birleşme ve Tür Değiştirme	22

2.4.	SÖZLEŞMENİN TARAFLARIN FİİL EHLİYETİNİ KAYBETMESİ İLE SONA ERMESİ	24
2.5.	SÖZLEŞMENİN İMKÂNSIZLIK NEDENİYLE SONA ERMESİ	27
2.6.	SÖZLEŞMENİN İFLAS NEDENİYLE SONA ERMESİ	29
2.6.1.	İflas	29
2.6.2.	Konkordato	31
2.6.3.	Ödeme Yeteneğinin Kaybedilmesi	32
3.	TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ İŞLEM İLE SONA ERMESİ..	33
3.1.	TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN TARAFLARIN ANLAŞMASI İLE SONA ERMESİ	33
3.2.	TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN TEK TARAFLI HUKUKİ BİR İŞLEMLE SONA ERMESİ	34
3.2.1.	Genel Olarak	34
3.2.2.	Olağan Fesih	35
3.2.2.1.	Genel Olarak	35
3.2.2.2.	Fesih Bildirimi	38
3.2.2.3.	Fesih Öneli	39
3.2.3.	Olağanüstü Fesih	40
3.2.3.1.	Genel Olarak	40
3.2.3.2.	Haklı Sebep	41
3.2.3.3.	Fesih Bildirimi	44
3.2.3.4.	Fesih Hakkını Kullanma Süresi	46

İKİNCİ BÖLÜM

TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİNİN

HUKUKİ SONUÇLARI

1.	GENEL OLARAK	47
2.	SONA ERMENİN BİREL SATIŞ SÖZLEŞMELERİNE ETKİSİ.....	48
2.1.	GENEL OLARAK.....	48

2.2.	SÖZLEŞMENİN KENDİLİĞİNDEN SONA ERMESİ HALLERİNİN BİREL SATIŞ SÖZLEŞMELERİNE ETKİSİ.....	49
2.3.	SÖZLEŞMENİN HUKUKİ BİR İŞLEMLE SONA ERMESİNİN BİREL SATIŞ SÖZLEŞMELERİNE ETKİSİ	53
3.	SONA ERMENİN SÖZLEŞME KONUSU MALLARA ETKİSİ	54
3.1.	GENEL OLARAK.....	54
3.2.	SAĞLAYICININ GERİ ALMA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN KAPSAMI .	55
3.3.	SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİNDE TARAFLARIN KUSURU BULUNMASI HALİNDE GERİ ALMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ.....	58
3.4.	GERİ ALMA FİYATI VE GERİ ALMA TALEBİ.....	60
3.4.1.	Geri Alma Fiyatı	60
3.4.2.	Geri Alma Talebi	61
4.	SÖZLEŞME KONUSU BİLGİ, BELGE VE MALZEMELERE YÖNELİK TALEPLER	62
5.	TAZMİNAT TALEPLERİ.....	63
5.1.	GENEL OLARAK.....	63
5.2.	MADDİ ZARARIN TAZMİNİ	64
5.2.1.	Genel Olarak	64
5.2.2.	Tek Satıcılık Sözleşmesinin Sona Ermesi Nedeniyle Doğan Maddi Zararın Tazmini	65
5.2.2.1.	Haklı Sebep Fesih Tazminat Talebi	65
5.2.2.1.1.	Genel Olarak	65
5.2.2.1.2.	Haklı Sebebin Varlığı	67
5.2.2.2.	Sözleşmenin Sona Ermesi Nedeniyle Yatırımlara İlişkin Tazminat	67
5.2.2.2.1.	Genel Olarak	67
5.2.2.2.2.	Sözleşmenin Sona Erme Hallerine Göre Tazminat Talebi	68
5.2.2.2.3.	Tazminatın Kapsamı	70
5.3.	MANEVİ ZARARIN TAZMİNİ.....	71
5.4.	CEZAİ ŞART	73

5.5. ZAMANAŞIMI	76
6. REKABET ETMEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ	77
7. SIR SAKLAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DENKLEŞTİRME İSTEMİ

1. GENEL OLARAK	81
2. TANIM VE HUKUKİ NİTELİK	85
2.1. TANIM	85
2.2. HUKUKİ NİTELİK	87
3. DENKLEŞTİRME İSTEMİ İÇİN ARANAN ŞARTLAR	89
3.1. GENEL OLARAK.....	89
3.2. TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ	90
3.2.1. Denkleştirme İstemine Yol Açan Sona Erme Sebepleri	91
3.2.1.1. Sözleşmenin Kendiliğinden Sona Ermesi	91
3.2.1.2. Sözleşmenin Hukuki Bir İşlemle Sona Ermesi	94
3.2.2. Denkleştirme İstemine Yol Açmayan Sona Erme Sebepleri	96
3.2.2.1. Tek Satıcının Sözleşmeyi Haklı Sebep Olmaksızın Feshi	96
3.2.2.2. Sağlayıcının Sözleşmeyi Haklı Sebep Feshi	97
3.2.2.3. Diğer Sona Erme Sebepleri	98
3.3. SAĞLAYICININ, TEK SATICININ BULDUĞU YENİ MÜŞTERİLER SAYESİNDE, SÖZLEŞME İLİŞKİSİNİN SONA ERMESİNDEN SONRA ÖNEMLİ MENFAATLER ELDE ETMESİ	99
3.3.1. Tek Satıcının Bulduğu Müşterilerin Yeni Müşteriler Olması	100
3.3.2. Sağlayıcının Önemli Menfaat Elde Etmesi	103
3.3.3. Müşterilerin Sağlayıcıya Devredilmesi	104
3.4. TEK SATICININ ÜCRET İSTEME HAKKINI KAYBETMESİ	105
3.5. DENKLEŞTİRME İSTEMİNİN HAKKANİYETE UYGUN OLMASI	105
4. DENKLEŞTİRME İSTEMİ TUTARININ HESAPLANMASI	107

4.1.	GENEL OLARAK.....	107
4.2.	HAM KARŞILIĞIN HESAPLANMASI	108
4.2.1.	Sağlayıcının Kazancının Hesaplanması	108
4.2.2.	Tek Satıcının Kaybının Hesaplanması	108
4.2.3.	Hesaplamanın Hakkaniyete Uygun Olması	109
4.3.	DENKLEŞTİRME TUTARININ ÜST SINIRI.....	110
4.3.1.	Genel Olarak	110
4.3.2.	Üst Sınırın Hesaplanması	111
5.	İSTEMDE BULUNMA SÜRESİ.....	112
5.1.	GENEL OLARAK.....	112
5.2.	DENKLEŞTİRME İSTEMİ İÇİN AÇILACAK DAVANIN NİTELİĞİ VE GÖREVLİ MAHKEME.....	113
6.	DENKLEŞTİRME İSTEMİNİN VAZGEÇİLMEZLİĞİ	115
	SONUÇ.....	118
	KAYNAKÇA	124

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
AB	: Avrupa Birliği
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Bkz.	: Bakınız
Ba.	: Baskı
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
Bs.	: Bası
C.	: Cilt
dn.	: Dipnot
E.	: Esas
H.D.	: Hukuk Dairesi
Haz.	: Hazırlayanlar
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HÜHFD	: Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İBGK.	: İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
K.	: Karar
N.	: Numara
s.	: Sayfa/sayfalar
S.	: Sayı
t.	: Tarih
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
v.d.	: ve diğerleri

vd. : ve devamı
Y. : Yıl
Yay. Haz. : Yayına Hazırlayan



GİRİŞ

1. TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN TANIMI VE UNSURLARI

1.1. TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN TANIMI

Tek satıcılık sözleşmesi, kanunlarla düzenlenmemiş bir sözleşme tipidir. Ancak uygulamada çıkan ihtiyaç çerçevesinde, tek satıcılık sözleşmesinin tanımı doktrin ve uygulamalar yoluyla yapılmaya çalışılmıştır.

Tek satıcılık sözleşmesi ile ilgili olarak doktrin ve uygulamada farklı tanımlar yapılmıştır. Türk doktrininde ve Yargıtay kararlarında tek satıcılık sözleşmesi, genel olarak aşağıdaki gibi tanımlanır:

“Tek satıcılık sözleşmesi, yapımcı ile tek satıcı arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen çerçeve niteliğinde, sürekli öyle bir sözleşmedir ki, bununla yapımcı, mamullerinin tamamını veya bir kısmını belirli bir coğrafi bölgede inhisar sahibi olarak satmak üzere sadece tek satıcıya göndermeyi, buna karşılık tek satıcı da, sözleşme konusu malları kendi adına ve kendi hesabına satarak malların sürümünü artırmak için faaliyette bulunmak yükümlülüğünü üstlenir.”¹

¹ Cemile Demir Gökyayla, **Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri (Münhasır Bayilik Sözleşmeleri)**, Yeni TTK, BK ve Möhuk’a Göre Uyarlanmış, Güncellenmiş 2. Ba., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2013, s.7; Çiğdem Kırca, **Franchise Sözleşmesi**, Ankara, 1997, s.88-89; Ercüment Erdem, “Tek Satıcılık Sözleşmesinde Denkleştirme Talebi (Müşteri Tazminatı)”, **Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp’a Armağan**, C. I, İstanbul, Beta Basım, 2003, s.93; Esen İrtem, “Tek Satıcılık Sözleşmesi ve Tek Satıcının Üçüncü Kişilere Karşı Sahip olduğu Haklar”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Özel Sayı, C.: IX, S. 2, İstanbul, 2012, s. 808; Hasan İşgüzar, **Tek Satıcılık Sözleşmesi**, Ankara, 1989, s.14; Mustafa İsmail Kaya, **Acentelik Hukuku**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014, s.5; Özge Karaege, **Acentenin Ücret Hakkı**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s.88; Şaban Kayıhan, **Türk Ticaret Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu Işığında Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi**, Gözden Geçirilmiş ve 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 6102 Sayılı Türk Borçlar Kanunu ile Karşılaştırmalı 5. Ba., Ankara, Umuttepe Yayınları, 2018, s.74; Reha Poroy-Hamdi Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 16. Bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017, s. 271-272; H. Ercüment Erdem, “Türk ve İsviçre Hukuklarında Denkleştirme Talebi”, **Türk Ticaret Kanunu ile İlgili Makaleler (2009-2016)**, İstanbul, Kasım, 2017, s.4; Yargıtay 11. H.D., 22.01.2018 t., 2017/2676 E., 2018/479 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Yargıtay 11. H.D., 01.03.1991 t., 1991/171 E., 1991/1406 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019;

Tek satıcılık sözleşmesinin taraflarından biri farklı dağıtım kademelerinde yer alabilecek tek satıcı; diğeri ise sözleşme konusu malları tek satıcıya satan sağlayıcı, yapımcı veya üreticidir. Tanımda, tek satıcılık sözleşmelerinde, malları sağlayan taraf için “yapımcı” ifadesi kullanılmış olmasına rağmen tek satıcılık sözleşmesinde, sözleşmenin bir tarafının mutlaka malların yapımcısı veya üreticisi olması gerekmez². Tek satıcılık sözleşmesi taraflarından birinin malların yapımcısı veya üreticisi olmadığı durumlarda, tek satıcılık sözleşmesi taraflarından birine yapımcı veya üretici ifadelerini kullanmak eksik kalabilir. Bu nedenle, biz, bu çalışmamızda tek satıcılık sözleşmesinin tarafları için tek satıcı ve sağlayıcı ifadelerini kullanacağız.

Tek satıcılık sözleşmesinde, tek satıcı ile sağlayıcı dikey bir dağıtım ağı içerisinde³. Söz konusu dağıtım ağının bir tarafında malların sağlayıcısı, diğer tarafında ise malların dağıtıcısı bulunmaktadır. Dağıtıcı, sağlayıcıdan edindiği malları son alıcılara pazarlamaktadır. Bu açıdan tek satıcılık sözleşmesi, dağıtım sözleşmelerinden olan bayilik sözleşmesine benzemektedir. Bayilik sözleşmesinde dağıtıcılar, sağlayıcının mallarını kendi adına ve hesabına dağıtmayı, bu malların sürümlerini artırmayı sürekli ve bağımsız olarak üstlenmektedir⁴. Tek satıcılık sözleşmesi ise, belirli bir bölgede münhasır dağıtım hakkı tanınan bir bayilik sözleşmesidir⁵.

Yargıtay 11. H.D., 25.06.1992, t., 1990/8223 E., 1992/7964 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Yargıtay 11. H.D., 14.06.1999, t., 1999/3243 E., 1999/5170 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Yargıtay 11. H.D., 26.05.1999 t., 1999/2086 E., 1999/4505 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Yargıtay 11. H.D., 12.03.1999 t., 1998/7997 E., 1999/2098 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Yargıtay HGK., 23.11.2011 t., 2011/11-522 E., 2011/686 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

² Gökyayla, **a.g.e.**, s.14.

³ Yasemin Genç, “Türk Hukukunda Distribütörlük Sözleşmeleri”, **Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları 13**, Ankara, Şubat-Mart 2001, s.150-151, (Çevrimiçi) www.rekabet.gov.tr, 16.05.2019; Gökyayla, **a.g.e.**, s.6.

⁴ Burak Sak, “Bir Üst Kavram Olarak Dağıtım Sözleşmeleri ve Bunlara Özgü Denkleştirme İstemi Sorunu”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2018, s.19; Salih Önder Yeşiltepe, “Tek Satıcılık Sözleşmesinde Tekel Hakkının Üçüncü Kişilere Karşı İleri Sürülmesi”, **İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 4 (2)**, Güz 2017, s.134; Gökyayla, **a.g.e.**, s.8.

⁵ Bayilik sözleşmesi ve tek satıcılık sözleşmesinin unsurları birbirine benzese de, bayilik sözleşmesinde bayi lehine tek satış hakkı verilmemektedir. Bayilik sözleşmesi ile tek satıcılık sözleşmesi arasındaki en önemli fark ise, tek satıcının, kendisine tahsis edilen bölgedeki tek satış hakkıdır. Gökyayla’ya göre, tek satıcılık sözleşmesi bayilik sözleşmesinin bir alt türüdür.

Sağlayıcı ile tek satıcı arasındaki sözleşme ilişkisi, iki aşamalıdır. İlk aşama, çerçeve sözleşme niteliğindeki tek satıcılık sözleşmesi; ikinci aşama ise çerçeve sözleşmeyi tamamlayan birel satış sözleşmeleridir. Tek satıcılık sözleşmesi ile, taraflar arasında münferit bir satış ilişkisi kurulmayıp, gelecekte yapılacak birel satış sözleşmelerinin çerçeve kuralları belirlenir⁶. Tek satıcılık sözleşmesi ile, sözleşme konusu mallar, tarafların yükümlülüklerinin kapsamı, sözleşme bölgesi, birel satış sözleşmesinin kurulma şartları gibi malların dağıtımında taraflarca uyulması gereken çerçeve kuralları belirlenir⁷. Tek satıcılık sözleşmesi ile ileride kurulacak birel satış sözleşmelerinin temeli atılmaktadır⁸. Birel satış sözleşmelerinde ise fiyat, teslim yeri, teslim zamanı, teslim edilecek malların özellikleri gibi daha özel hususlar düzenlenir. Tek satıcılık sözleşmesi ve birel satış sözleşmeleri, birbirini etkilemekle birlikte, birbirinden bağımsız sözleşmelerdir.

Tek satıcılık sözleşmesinin en belirgin özelliği, tek satıcının sözleşme ile belirlenmiş bölgede kendi adına ve hesabına satış yaparak sözleşme konusu malların sürümünü artırmaya çalışmasıdır. Bu kapsamda sağlayıcı sözleşme konusu malları tek satıcıya tedarik ve teslim eder. Tek satıcının ise bu malların bedellerini sağlayıcıya ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır. Tek satıcılık sözleşmesi, kanunlarla düzenlenmiş satış, acentelik, bayilik gibi sözleşme tiplerindeki değişiklik unsurları içermekle birlikte, bu unsurları kanunlarda öngörülme biçimde içeriğinde barındıran bir

⁶ İsmet Sungurbey, **Medeni Hukuk Sorunları**, Haz.: Selim Kaneti, C. III, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1976, s.204-206; Gökyayla, **a.g.e.**, s.22.

⁷ Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 23. Ba. Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s.214; Nilay Şenol, **Bayilik Sözleşmesi Sona Ermesi ve Sonuçları**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2011, s.20-21; Gökyayla, **a.g.e.**, s.21-23; Kırca, **a.g.e.**, s.89.

⁸ Gökyayla, **a.g.e.**, s.29; İşgüzar, **a.g.e.**, s.33.

sözleşmedir⁹. Tek satıcılık sözleşmesi, tüm bu özellikleri ile kendine özgü yapısı olan sui generis¹⁰, isimsiz ve tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir¹¹.

Kendine özgü yapısı olan tek satıcılık sözleşmesine hangi hükümlerin uygulanması gerektiğini belirlemek önem arz etmektedir. Bu noktada öncelikle sözleşme taraflarının iradelerine üstünlük tanınmalı ve somut olaya taraflar arasındaki sözleşmede yer alan hükümler uygulanmalıdır. Sözleşmede düzenlenmemiş hususlarda, uygun düştüğü ölçüde benzer sözleşmelere ilişkin hükümler kıyas yoluyla

⁹ Fikret Eren, “İsimsiz Sözleşmelere İlişkin Bazı Sorunlar”, **Prof. Dr. Turgut Akıntürk’e Armağan**, İstanbul, Beta Basım, 2008, s. 87; Mehmet Aygüneş, “**Tek Satıcılık Sözleşmesi**”, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Programı, Ankara, 2018, s.24 vd..

Tek satıcılık sözleşmesi ile satış sözleşmesi arasındaki farklar genel olarak şöyledir: Tek satıcılık sözleşmesi sürekli borç doğuran bir sözleşmedir. Tek satıcılık sözleşmesinde tarafların edimleri sürekli olmasına rağmen satış sözleşmesi ani edimli bir sözleşmedir.

Tek satıcılık sözleşmesi ile acentelik sözleşmesi arasındaki farklar genel olarak şöyledir: Acente, müvekkili adına ve hesabına hareket etmekte olup kendi adına ve hesabına hareket etmez. Ancak tek satıcı, kendi adına ve hesabına hareket eder. Tek satıcı, acenteye göre daha bağımsızdır. Acente, faaliyetleri sonucunda komisyona hak kazanır. Ancak tek satıcılık sözleşmesinde ise komisyon yerine bir gelir vardır. Tek satıcılık sözleşmesinin ana unsurlarından biri tek satıcıya sözleşme ile bir tek satış hakkı ve sözleşme bölgesi tesis edilmesidir. Ancak acentenin tekel hakkı sözleşme ile bertaraf edilebilecektir.

Tek satıcılık sözleşmesinin diğer sözleşme tipleri ile olan farkları ve benzerlikleri için Bkz.: Salih Önder Yeşiltepe, “Tek Satıcılık Sözleşmelerinin Öğretide Benzer Olarak Belirtilen Sözleşmelerden Ayırt Edilmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.1; S. 1-2; Aziz Serkan Arslan, “Tek Satıcılık Sözleşmelerinin Rekabet Kanunu Çerçevesinde Değerlendirilmesi ve Muafiyete Aykırı Tek Satıcılık Sözleşmelerine Uygulanacak Usul Hükümleri”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XII, Y. 2008, S. 1-2, s.3; Genç, **a.g.e.**, s.154 vd..

¹⁰ Namık Kemal Uyanık, **Ticari Anlaşmazlık Davalarında Maddi Zararın Hesaplanması**, Güncellenmiş 2. Ba. Ankara, Seçkin Hukuk, Kasım 2017, s.417; Tuğba Toksöz, “**Tek Satıcılık Sözleşmelerinde Portföy Tazminatı**”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, Şubat 2015, s.1; Hüseyin Hatemi, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1999, s.30; Genç, **a.g.e.**, s.159; Gökyayla, **a.g.e.**, s.8 vd.; İşgüzar, **a.g.e.**, s.36 vd.; Kaya, **a.g.e.**, s.55 vd.; Sak, **a.g.e.**, s.20; Sungurbey, **a.g.e.**, s.202.

¹¹ Aydın Zevkliler, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Ba. 7, Ankara, 2002, s.42; Cevdet Yavuz, **Türk Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)**, Haz.: Cevdet Yavuz-Faruk Acar- Burak Özen, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Güncellenmiş ve Yenilenmiş 15. Ba., İstanbul, Beta Basım, 2018, s.20; Kırca, **a.g.e.**, s.90; Fahrettin Aral-Hasan Ayrancı, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 11. Ba., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s.57; Haluk Tandoğan, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, C. I/1, 6. Ba., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2008, s. 39-42; Rona Serozan, **Borçlar Hukuku: Özel Bölüm**, Yay. Haz. : Rona Serozan, Başak Baysal, Kerem Cem Sanlı, 3. Bs., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2019, s.115 vd.; Poroy/ Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, s.276-277; Karaage, **a.g.e.**, s.87; Salih Önder Yeşiltepe, “Tek Satıcılık Sözleşmelerinin Öğretide Benzer Olarak Belirtilen Sözleşmelerden Ayırt Edilmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, 2007, C.1; S. 1-2, s.169; Şaban Kayıhan-Mustafa Ünlütepe, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 6. Ba., Ankara, Seçkin Hukuk, Ekim 2018, s.89; Genç, **a.g.e.**, s.151-152; Gökyayla, **a.g.e.**, s.30; İşgüzar, **a.g.e.**, s.36.

uygulanacaktır¹². Tek satıcılık sözleşmesinin, bazı unsurları bakımından satış, acentelik, hizmet, adi ortaklık gibi sözleşme tipleri ile benzerlikleri bulunmaktadır. Bu benzerlikler değerlendirilerek somut olaya, benzer sözleşmeler için düzenlenmiş olan hükümler kıyas yoluyla uygulanacaktır. Örneğin, sağlayıcı ile tek satıcı arasındaki ilişki, acente ile müvekkil arasındaki ilişkiye benzerlik gösterebilir. Bu durumda tek satıcılık sözleşmesine acente sözleşmesine ilişkin hükümler, somut olayın özellikleri de gözetilerek kıyas yoluyla uygulanacaktır¹³.

Sözleşmede düzenlenmemiş hususlarda, benzer sözleşmeleri düzenleyen bir kanun hükmü de bulunmuyorsa bu durumda TMK'nın ve TBK'nın genel hükümleri; her iki taraf da tacirse bu turumda TTK'nın ilgili hükümleri somut olaya uygulanacaktır¹⁴. Uygulanacak herhangi bir hüküm yoksa, TMK uyarınca örf ve adet kurallarına göre somut olay çözüme kavuşturulacak; örf ve adet hukukuf kuralları da bulunmuyorsa gerektiğinde hakim hukuk yaratacaktır¹⁵.

Tek satıcılık sözleşmeleri herhangi bir şekil şartına tabi değildir. TBK'nın 12. maddesi uyarınca, kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça bir sözleşmenin geçerliği herhangi bir şekil şartına bağlı değildir. Ancak tarafların hak ve yükümlülüklerini kanıtlanabilir şekilde ortaya koymaları bakımından sözleşmenin yazılı yapılmasında fayda bulunmaktadır¹⁶.

¹² Arslan Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Kitap: Ticari İşletme, Yedinci Kısım: Acentelik (TK m. 102-123)**, 2. Bs., İstanbul, Beta Basım, 2016, s.276 vd.; Genç, **a.g.e.**, s.159-160; Gökyayla, **a.g.e.**, s.31; Yavuz, **a.g.e.**, s.15-16.

¹³ Aygüneş, **a.g.e.**, s.28.

¹⁴ Aygüneş, **a.g.e.**, s.27; Gökyayla, **a.g.e.**, s.31.

¹⁵ Gökyayla, **a.g.e.**, s.31; Tandoğan, **a.g.e.**, s.39-42. Ayrıca Eren'e göre, isimli sözleşmelerde öncelikle taraf iradelerine üstünlük tanınmalıdır. Taraflar herhangi bir kural belirlemediyse, bu duruda Borçlar Kanunu'nun genel hükümleri uygun düştüğü ölçüde uygulanacaktır. Bu kısımda da hüküm bulunmadığı takdirde hakim, örf ve adet hukukunda uygulanacak bir hüküm olup olmadığını inceler. Örf ve adet hukukunda da bir hüküm bulunmuyorsa hakim, kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse, o şekilde bir kural koyup bu kuralı uygular. (Eren, **İsimli Sözleşmeler**, s. 100).

¹⁶ "Dosya kapsamında bulunan bilgi ve belgeler ışığında, davacı şirket ile davalılardan ... arasında, yazılı olmamakla birlikte tarafların kabulünde olduğu üzere, fiili bir tek satıcılık ilişkisinin bulunduğu ve yine tarafların da kabulünde olduğu üzere, bu sözleşmenin davalı ... tarafından feshedildiği anlaşılmaktadır. Ancak, Mahkemece, somut olayda sözleşmenin haksız feshedildiğinin söylenemeyeceği belirtilerek sözleşmenin davalı tarafından haklı nedenle feshedildiği kabul edilmiş ise de, bu sonuca nasıl ulaşıldığı gerekçeli kararda tartışılmamıştır." Yargıtay 11. H.D, 05.04.2016 t., 2015/7834 E., 2016/3665 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

1.2. TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN UNSURLARI

Tek satıcılık sözleşmesinin tanımından hareketle, tek satıcılık sözleşmesinin unsurları olarak; tek satıcılık sözleşmesinin sürekli borç doğuran bir sözleşme olması, tek satıcının kendi adına ve hesabına hareket etmesi, tek satıcıya, münhasır bir bölgede tek satış hakkı verilmesi ve tek satıcının sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunmasını sayabiliriz.

Tek satıcılık sözleşmesi, sürekli borç doğuran bir sözleşmedir¹⁷. Bunun anlamı, tarafların sözleşme ile kararlaştırılmış olan edimleri, sürekli ve zamana yayarak ifa edecek olmalarıdır¹⁸. Bu edimler, tek seferde, münferit olarak ifa edilen ani edimler olmayıp, sözleşme süresi boyunca sözleşme taraflarına sürekli borç yüklemektedirler. Böylece sözleşme, münferit edimlerin ifasıyla sona ermez. Münferit edimlerin ifası, sözleşmenin kendiliğinden veya hukuki bir işlemle sona ermesine kadar sürekli olarak devam eder.

Tek satıcı, satışını üstlendiği malları, riskleri kendisine ait olmak üzere sağlayıcıdan alır; kendi adına ve hesabına üçüncü kişilere satar¹⁹. Tek satıcının

¹⁷ Gökyayla, **a.g.e.**, s.20; Erdem, **Denkleştirme Talebi**, s.95; Kırca, **a.g.e.**, s.89; Şenol, **a.g.e.**, s.15; Yavuz, **a.g.e.**, s.29; Sak, **a.g.e.**, s.19; Arslan, **a.g.e.**, s.7; Erdem, **Makaleler**, s.6; Uyanık, **a.g.e.**, s.413. “Tek satıcılık sözleşmesinin sürekli nitelikte olup olmadığını belirleyebilmek için, karakteristik edim borcunun incelenmesi gerekir. Karakteristik edim borcunun, yapımıcının tek satıcıya belirli bir bölgede bir ürünün dağıtımına yönelik olarak bir tekel durumu sağlama borcu olduğu ifade edilmektedir. Ancak tekel durumu sağlama, yapımıcının tedarik borcundan bağımsız olarak değerlendirilmemelidir. Tek satıcıya sürekli olarak mal tedarik etmek ve bu malların satışı için ona tekel durumunu sağlamak, bir bütün olarak ele alınmalı ve karakteristik edime (sadece bir yapmama borcu olan “tekel durumu sağlama” borcundan değil), daha geniş bir çerçeveden yaklaşılmalıdır. O halde “münhasırlık sağlayarak tek satıcıya mal tedarik etmek” şeklinde ifade edilebilecek karakteristik edim, sadece sözleşmenin kurulduğu anda ifa edilecek bir edim değildir; çünkü yapımıcı, tek satıcıya sözleşme süresince mal tedarik etmek ve sağladığı tekel durumunu sözleşme süresince korumak zorundadır. Yapımıcının bu edimi süreklilik gösteren ve kapsamı sözleşmenin süresine göre belirlenebilecek bir edim olduğundan, tek satıcılık sözleşmesi dar anlamda bir sürekli borç ilişkisi niteliğindedir.” Nurkut İnan, “Tek Satıcılık Sözleşmesi ve Üçüncü Kişiler”, **BATİDER**, Y. 1993, C. XVII, S. 2, s.58, (Çevrimiçi) www.jurix.com.tr, 26.04.2019; Genç, **a.g.e.**, s.152.

¹⁸ Kayıhan/Ünlütepe, **a.g.e.**, s.29; Poroy/ Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, s.276.

¹⁹ Hüseyin Hatemi,-Rona Serozan-Abdülkadir Arpacı, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1992, s. 55; Pınar Altınok Ormancı, “Tek Satıcılık Sözleşmesinde Müşteri Tazminatı İsviçre Federal Mahkemesinin 22 Mayıs 2008 Tarihli Kararı (ATF 134 III 497 vd.) Üzerine Düşünceler”, **AÜFD**, C. 58 S. 3, Eylül 2009, s.468-469; Sabih Arkan, **Ticari İşletme Hukuku**, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Hazırlanmış 15. Ba., Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2001, s.202; Erdem, **Denkleştirme Talebi**, s.95; Kayıhan, **Acentelik**, s.74-75; Genç, **a.g.e.**, s.153;

genellikle, kendi işletmesini devam ettirmek adına sağlayıcıdan bağımsız bir organizasyonu vardır. Bu organizasyonda tek satıcı, bağımsız bir işletmeci olup sağlayıcının çalışanı, acentesi veya komisyoncusu değildir. Buna rağmen tek satıcı, sağlayıcının dağıtım sistemine dahil olarak dağıtım ağıyla bütünleşir ve sağlayıcının dağıtım örgütünün bir parçasıymış gibi görünür²⁰.

Sağlayıcı ise, tek satıcılık sözleşmesi ile kararlaştırılmış olan bölgede, tek satıcı dışındaki diğer satıcılarla sözleşme yapamaz ve diğer satıcılara mal gönderemez²¹. Sağlayıcı, sözleşme bölgesinde kendisi de doğrudan satış yapamaz veya şube açamaz. Böylelikle tek satıcı, sözleşme bölgesinde rakipleriyle rekabet etmeyerek satış yapma ayrıcalığına kavuşur ve rekabette güçlü konuma gelirken; sağlayıcı da ürettiği malların sürümünün artırılması için faaliyette bulunulmasından faydalanır²². Bu duruma, “basit tekel hakkı” veya “basit satış tekel” de denmektedir²³.

Tek satıcılık sözleşmesinin kurulma amaçlarından biri de, sözleşme konusu malların sürümünün artırılmasıdır. Tek satıcı, sözleşme konusu mallara ve sağlayıcının markasına olan güvenin artırılmasını sağlamalıdır. Böylelikle, sağlayıcının mallarına olan talep de artabilecek ve malların pazarlanma ihtimal ve imkanları genişleyebilecektir²⁴. Bu ise hem sağlayıcının hem de tek satıcının kazancını artıracığından, tek satıcılık sözleşmesinin taraflarının menfaatine olacaktır.

Gökyayla, **a.g.e.**, s.24; İnan, **a.g.e.**, s.58; Kaya, **Acentelik**, s.278; Poroy/ Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, s.276-274; Şenol, **a.g.e.** s.22; Yavuz, **a.g.e.**, s.19; Yargıtay 19. H.D., 03.11.2003 t., 2003/1710 E., 2003/10859 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com, 04.09.2019.

²⁰ Gökyayla, **a.g.e.**, s.25.

²¹ Metin Topçuoğlu, “İnhisar (Tekel) Kaydı İçeren Acentelik, Tek Satıcılık ve Franchising Sözleşmelerinde Aktif ve Pasif Satışlar”, **Rekabet Kurumu Dergisi**, C.5, S.2, Nisan 2004, s.4-58, (Çevrimiçi) www.jurix.com.tr, 26.04.2019; Erdem, **Denkleştirme Talebi**, s.94-95; Erdem, **Makaleler**, s.5; Gökyayla, **a.g.e.**, s.18-19; İnan, **a.g.e.**, s.58; Kırca, **a.g.e.**, s.90; Ormancı, **Müşteri Tazminatı**, s.468; Poroy/Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, s.276; Yavuz, **a.g.e.**, s.22; Yargıtay 19. H.D., 25.10.2018 t., 2016/19491 E., 2018/5266 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Yargıtay 19. H.D., 21.02.2018 t., 2016/10537 E., 2018/831 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Yargıtay 19. H.D., 26.04.2017 t., 2016/6871 E., 2017/3377 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

²² İşgüzar, **a.g.e.**, s.16; Ormancı, **Müşteri Tazminatı**, s.468.

²³ İnan, **a.g.e.**, s.58; Karaage, **a.g.e.**, s.90; Ormancı, **Müşteri Tazminatı**, s.468.

²⁴ Erdem, **Denkleştirme Talebi**, s.95-96; Gökyayla, **a.g.e.**, s.29; İşgüzar, **a.g.e.**, s.19.

2. TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNDE TARAFLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

2.1. SAĞLAYICININ YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Tek satıcılık sözleşmesinde, sağlayıcının sözleşme konusu malları tek satıcıya teslim etme yükümlülüğü; tek satıcıya karşı sadakat yükümlülüğü ve sözleşme bölgesinde satış yapmama yükümlülüğü bulunmaktadır.

Sağlayıcı, tek satıcının birel satış sözleşmelerinin ifası için gerekli olan malları tek satıcıya temin ve teslim etmekle yükümlüdür. Sağlayıcının, söz konusu malları tek satıcıya temin ve teslim edememesi halinde tek satıcı, rakip şirketlerin aynı nitelikteki mallarına karşı güçsüz durumda kalabilir ve kazanç kaybı yaşayabilir. Dolayısıyla sağlayıcının, tek satıcının birel satış sözleşmelerinin ifası için gerekli olan malları tek satıcıya temin ve teslim etme yükümlülüğü, tek satıcının kazanç kaybı yaşamasını önlemektedir²⁵.

Tek satıcılık sözleşmesi ile, uzun süreli bir hukuki ilişki tesis edileceğinden, tek satıcı ve sağlayıcı arasında özel bir güven ilişkisi kurulmalıdır. Yaptığı yatırımlar da gözetildiğinde tek satıcı, sağlayıcıya bağlıdır. Sağlayıcı ise tek satıcıya karşı üstün konumdadır. Sadakat borcu sağlayıcının, tek satıcıya karşı söz konusu üstün konumunu kötüye kullanmasını engellemektedir. Bu çerçevede özellikle sağlayıcının tek satıcıya karşı sadakat borcu, asli bir edim olarak karşımıza çıkar. Sağlayıcının tek satıcıyı desteklemesi, tek satıcıya gerekli malzeme, bilgi ve belgeleri temin etmesi sağlayıcının sadakat yükümlülüğü kapsamındadır²⁶.

Tek satıcılık sözleşmesinin imzalanması ile tek satıcıya, belirli bir bölgede münhasır satış hakkı verilir. Sağlayıcı, sözleşme bölgesine başka satıcılar yerleştiremez. Sağlayıcı, sözleşme bölgesinde diğer satıcıların satış yapmasını engellemek adına, bu satıcıları tek satıcının varlığı konusunda bilgilendirir ve bu

²⁵ Tandoğan, **a.g.e.**, s.48.

²⁶ Gökyayla, **a.g.e.**, s.60-71.

konuda gerekli tüm önlemleri alır²⁷. Bunun yanında, tek satıcılık sözleşmesinde aksi kararlaştırılmadıkça sağlayıcı, sözleşme bölgesinde doğrudan satış yapamaz. Sağlayıcı, sözleşme bölgesinde kendisine gelen talepleri, bilgi verme yükümlülüğü kapsamında tek satıcıya iletmekle yükümlüdür.

2.2. TEK SATICININ YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Tek satıcılık sözleşmesinde, tek satıcının sürümü artırıcı faaliyette bulunma yükümlülüğü; sözleşme konusu malları sağlayıcıdan satın alma yükümlülüğü ve sağlayıcının menfaatleri lehine hareket etme yükümlülüğü bulunmaktadır²⁸.

Tek satıcılık sözleşmesinin en belirgin özelliklerinden biri de, tek satıcının, sürümü artırıcı faaliyette bulunma yükümlülüğüdür. Bu yükümlülük, tek satıcının sözleşme süresi boyunca devam eden en önemli görevidir²⁹. Bu yükümlülüğün kapsamı, yalnızca mevcut müşteri ve imkanlarla sınırlı değildir. Tek satıcı, sürümü artırmak adına, mevcut müşteri ve imkanlarla yetinmeyip, aktif satış ve pazarlama faaliyetleri yerine getirmeli; yeni müşteriler kazanmak adına çaba gösterilmelidir³⁰. Tek satıcı, sürümü artırmak adına reklam yapabilir, pazarlama materyalleri kullanabilir³¹. Yine tek satıcının sürümü artırmak adına kaliteli mal ve hizmet sunma yükümlülüğü de bulunmaktadır. Bu kapsamda, tek satıcının işin gereklerine uygun personel çalıştırmak, personele gerekli eğitimler sunmak, gerekli satış mağazası veya atölyelere sahip olmak, satış sonrası hizmetleri yerine getirmek, stok yapmak ve müşteri hizmetlerini yerine getirmek gibi yükümlülükleri de bulunabilir.

Tek satıcının amacı, sağlayıcının mallarının sürümünü artırmak olduğundan sözleşmede açıkça belirtilmemiş olsa bile tek satıcının sözleşme konusu malları

²⁷ Gökyayla, **a.g.e.**, s.76; İşgüzar, **a.g.e.**, s.94; Kaya, **Acentelik**, s.278.

²⁸ Yargıtay HGK., 23.11.2011 t., 2011/11-522 E., 2011/686 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

²⁹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.122; İşgüzar, **a.g.e.**, s.72; Kaya, **Acentelik**, s.278; Yeşiltepe, **a.g.e.**, s.136.

³⁰ Gökyayla, **a.g.e.**, s.125; Tandoğan, **a.g.e.**, s.43-44; Yavuz, **a.g.e.**, s.20-21.

³¹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.139 vd.; İşgüzar, **a.g.e.**, s.73; Tandoğan, **a.g.e.**, s.43-44; Yavuz, **a.g.e.**, s.21.

sağlayıcıdan satın alma yükümlülüğü bulunmaktadır³². Bu kapsamda, sözleşmede asgari bir satın alma yükümlülüğü de kararlaştırılabilir³³.

Tek satıcı, sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunurken, sağlayıcının menfaatleri lehine hareket etmek zorundadır. Sağlayıcı ve tek satıcı arasındaki güven ilişkisi nedeniyle, tarafların birbirlerine karşı sadakat borçları bulunmaktadır. Sadakat borcunun bir görünümü olarak da tek satıcının, kendi menfaatleri ile sağlayıcı menfaatleri arasında bir uyumsuzluk çıkar ise, sağlayıcının menfaatleri lehine hareket etmesi gerekmektedir³⁴. Tek satıcının sağlayıcının menfaatleri lehine hareket etme yükümlülüğü; sağlayıcının talimatlarına uyma, bilgi verme, sır saklama ve rekabet etmeme yükümlülükleri ile somutlaşmaktadır³⁵.

Tek satıcılık sözleşmesinde kararlaştırılmamış olsa bile, sağlayıcının tek satıcıya talimat verme hakkı³⁶, tek satıcının da genel olarak sağlayıcı tarafından verilen talimatlara uygun davranma yükümlülüğü bulunmaktadır.

Tek satıcılık sözleşmesinin bir gereği olarak, tek satıcı, sağlayıcıya ait ticari bilgi ve sırları korumalı, bu bilgileri sağlayıcı menfaatine aykırı olarak kendisi veya üçüncü kişiler lehine kullanmamalıdır. Tek satıcının sır saklama yükümlülüğü, sözleşme süresince ve sözleşme sona erdikten sonra da devam eder³⁷.

Tek satıcı, sağlayıcının menfaatlerini korumak adına, rekabet konusu başka malları satmamalıdır³⁸. Menfaat çatışmasını önlemek adına tek satıcı, sözleşme konusu mallar ile aynı ya da benzer nitelikteki malları satmaktan kaçınmalıdır.

³² Gökyayla, **a.g.e.**, s.108; Tandoğan, **a.g.e.**, s.42; Yavuz, **a.g.e.**, s.20.

³³ Sözleşmede, tek satıcının satın alacağı en az miktarın belirlenmesi asgari satın alma yükümlülüğü olarak adlandırılır. Bkz.: Gökyayla, **a.g.e.**, s.111 vd., Arslan, **a.g.e.**, s.8; Yavuz, **a.g.e.**, s.20; Yargıtay 19. H.D., 28.01.2014 t., 2013/4790 E., 2014/2026 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

³⁴ Gökyayla, **a.g.e.**, s.156; İşgüzar, **a.g.e.**, s.79.

³⁵ İşgüzar, **a.g.e.**, s.80 vd.

³⁶ Gökyayla, **a.g.e.**, s.144; İşgüzar, **a.g.e.**, s.98; Tandoğan, **a.g.e.**, s.45.

³⁷ Gökyayla, **a.g.e.**, s.158; İşgüzar, **a.g.e.**, s.82; Tandoğan, **a.g.e.**, s.47.

³⁸ Gökyayla, **a.g.e.**, s.162; Yargıtay 19. H.D., 05.03.2002 t., 2001/4568 E., 2002/1473 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

1. GENEL OLARAK

Tek satıcılık sözleşmesinde, taraflar arasında yoğun bir güven ve iş birliği ilişkisi mevcuttur. Sağlayıcı ve tek satıcı arasındaki güven ve işbirliği ilişkisinin yoğunluğu nedeniyle, taraflarının sözleşmenin devamında menfaatleri bulunmaktadır.

Sözleşmenin sona ermesi ile birlikte sağlayıcı, dağıtıcılarından birini; tek satıcı ise kural olarak tek gelir kaynağını kaybeder. Ayrıca tek satıcının, tek satıcılık sözleşmesi kapsamında yaptığı yatırımlar değerini yitirebilir ve tek satıcı müşteri çevresini de kaybedebilir. Bu açıdan bakıldığında, tek satıcılık sözleşmesinin devamı, tek satıcı açısından ayrı bir öneme sahiptir¹.

Tek satıcı ve sağlayıcı arasındaki bu ilişkiye rağmen, tek satıcılık sözleşmesinin sonsuz bir şekilde devam etmesi taraflardan beklenemez². Sürekli borç doğuran bir sözleşme olan tek satıcılık sözleşmesi kendiliğinden sona erebileceği gibi sözleşmenin tarafları da çeşitli nedenlerle tek satıcılık sözleşmesini sona erdirmek isteyebilirler.

Tek satıcılık sözleşmesi, sözleşme süresinin sona ermesi, taraflardan birinin ölümü veya gaplığına karar verilmesi, taraflardan biri tüzel kişi ise tüzel kişiliğin sona ermesi, taraflardan birinin ehliyetini kaybetmesi, iflas etmesi veya imkansızlık nedeni ile kendiliğinden sona erebilir.

¹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.183; İşgüzar, **a.g.e.**, s.138.

² Gökyayla, **a.g.e.**, s.179.

Tek satıcılık sözleşmesinin kendiliğinden sona ermediği durumlarda, bir hukuki işleme gerek vardır. Bu hukuki işlem ise tarafların anlaşması veya fesih şeklinde karşımıza çıkabilir.

Bu bölümde, tek satıcılık sözleşmesinin sona erme halleri, sözleşmenin kendiliğinden sona ermesi ve hukuk bir işlemle sona ermesi şeklinde iki bölüm halinde detaylıca incelenecektir.

2. TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN KENDİLİĞİNDEN SONA ERMESİ

Tek satıcılık sözleşmesinin kendiliğinden sona ermesi, sona ermenin herhangi bir hukuki işleme gerek kalmadan kendiliğinden meydana gelmesidir³. Sürekli borç doğuran bir sözleşme olan tek satıcılık sözleşmesinde en temel kendiliğinden sona erme sebebi, sözleşme süresinin dolmasıdır. Bunun yanında tek satıcılık sözleşmesi; taraflardan birinin ölümü, gaipliğine karar verilmesi, taraflardan biri tüzel kişi ise tüzel kişiliğin sona ermesi, fiil ehliyetini kaybetmesi, iflas etmesi ve imkansızlık nedeni ile kendiliğinden sona erebilir.

2.1. SÖZLEŞME SÜRESİNİN SONA ERMESİ

2.1.1.Belirli Süreli Tek Satıcılık Sözleşmelerinde Sözleşme Süresinin Sona Ermesi

Tek satıcılık sözleşmesinin, taraflarca belirli veya belirsiz süreli olarak kurulması mümkündür⁴. Belirli süreli tek satıcılık sözleşmelerinde tarafların iradeleri, sözleşmenin kararlaştırılan süre boyunca devam etmesi ve belirli sürenin sonunda sona ermesi yönündedir.

³ Özer Seliçi, **Borçlar Kanununa Göre Sözleşmelerden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1977, s.65.

⁴ Gönenç Gürkaynak-Ceyda Karaoğlu-Tolga Uluay, “Tek Satıcılık Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Sona Ermenin Hukuki Sonuçları”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 8, S. 85, Eylül 2013, s.14-24, (Çevrimiçi) www.jurix.com.tr, 26.04.2019; Gökyayla, **a.g.e.**, s.179; Karaege, **a.g.e.**, s.90.

Belirli süreli tek satıcılık sözleşmelerinde, sözleşmede kararlaştırılan sürenin sona ermesi ile herhangi bir bildirimde bulunmaya gerek olmadan sözleşme kendiliğinden sona erecektir ⁵ . Taraflar, sözleşme süresinin, sözleşmenin imzalanmasından itibaren 1 yıl olduğunu ve bu süre sonunda sözleşmenin sona ereceğini kararlaştırmış olabilir. Bu durumda sözleşme, sözleşmenin imzalanmasından itibaren 1 yılın sonunda kendiliğinden sona erer.

Taraflar, sözleşmede, bir süre belirlemiş olmalarına rağmen sözleşme süresinin dolmasından önce taraflardan birinin fesih bildiriminde bulunmaması veya itiraz etmemesi halinde sözleşme süresinin uzayacağını kararlaştırmış olabilirler ⁶ . Bu takdirde tek satıcılık sözleşmesi kendiliğinden sona ermemekte, sözleşmenin sona ermesi için tarafların iradelerini açık bir biçimde, sözleşmede belirlenen usulde bildirmeleri gerekmektedir. Örneğin tarafların, sözleşmeye “*Sözleşme süresi 1 yıldır. Tarafların, sözleşme süresi sona ermeden en az 1 ay önce fesih bildiriminde bulunmamaları halinde sözleşme süresi 1 yıl daha uzamış sayılır.*” şeklinde bir hüküm koymaları halinde sözleşme, sürenin dolması ile kendiliğinden sona ermez. Sözleşmenin sona ermesi için taraflardan birinin bir fesih bildiriminde bulunması gerekir. Taraflardan biri, sözleşmenin sona ermesi için bir fesih bildiriminde bulunmadığı takdirde sözleşme 1 yıl daha uzamış sayılacaktır. Bu durumda İşgüzar’a göre, belirsiz süreli bir sözleşme için öngörülen usule benzer bir hal ortaya çıkacaktır ⁷ . Gökyayla’ya göre ise bu durumda tek satıcılık sözleşmesi belirsiz süreli bir sözleşme olarak kabul edilmelidir ⁸ . Ancak biz, bu görüşe katılmıyoruz. Bu durumda tarafların iradelerinin araştırılması gerekmektedir. Tarafların iradelerinin sözleşmeyi belirli süreli tutmak yönünde olması halinde sözleşme, belirli süreli sözleşme olarak kalmaya devam etmelidir ⁹ .

⁵ Ayhan/Çağlar, **a.g.e.**, s.555; Genç, **a.g.e.**, s.161; Gökyayla, **a.g.e.**, s.180; Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; İşgüzar, **a.g.e.**, s.139; Karaege, **a.g.e.**, s.90; Poroy/Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, s.282; Tandoğan, **a.g.e.**, s.53; Toksöz, **a.g.e.**, s.45.

⁶ Gökyayla, **a.g.e.**, s.180; İşgüzar, **a.g.e.**, s.140.

⁷ İşgüzar, **a.g.e.**, s.140.

⁸ Gökyayla, **a.g.e.**, s.180-181.

⁹ Aynı yönde görüş için Bkz.: Kaya, **a.g.e.**, s.317.

Tarafların, sözleşmeye “Sözleşme süresi 1 yıldır. Tarafların, sözleşme süresi sona ermeden en az 1 ay önce fesih bildiriminde bulunmamaları halinde sözleşme süresi uzamış sayılır.” şeklinde bir hüküm koymaları halinde ise sözleşme, sürenin dolması ile kendiliğinden sona ermez. Sözleşmenin sona ermesi için taraflardan birinin bir fesih bildiriminde bulunması gerekir. Taraflardan biri fesih bildiriminde bulunmaz ise bu durumda, sözleşme belirsiz süreli sözleşmeye dönüşmektedir.

Tarafların bir sözleşme süresi belirlemelerine rağmen, belirlenen sürenin zımni olarak uzaması da mümkündür¹⁰. Zımni olarak uzatılan sözleşmeler belirsiz süreli sözleşmeye dönüşür¹¹. Sözleşme süresi sona ermesine rağmen, tarafların yeni birel satış sözleşmeleri akdetmeleri; tek satıcının sağlayıcıya yeni siparişler vermesi; sağlayıcının pazarlama kampanyalarına ilişkin olarak tek satıcıyı bilgilendirmeye devam etmesi; tek satıcıdan yeni yatırımlar yapılmasının talep edilmesi halleri sözleşmenin süresinin sona ermesine rağmen, sözleşmenin zımni olarak uzadığının ve belirsiz süreli bir sözleşmeye dönüştüğünün örnekleridir. Sözleşme sona ermeden önce tek satıcı tarafından verilmiş bir siparişin, sağlayıcı tarafından sözleşme sona erdikten sonra tek satıcıya teslim edilmesi sözleşmenin zımni olarak uzadığı anlamına gelmez. Sağlayıcı, tek satıcının sözleşme sona ermeden verdiği siparişleri sözleşme sona erdikten sonra dahi teslim etmekle yükümlüdür. Yine tek satıcı kendisine sözleşme sona ermeden teslim edilmiş olan malların bedellerini sözleşme sona erdikten sonra ödemekle yükümlüdür¹². Bu durum, sözleşmenin zımni olarak uzadığı anlamına

¹⁰ “Gerçekten, 6 Eylül 1983 tarihli raporumuzda da belirttiğimiz gibi, yanlar arasında münhasır (tek) satıcılık sözleşmesi önce 1978 yılı için yapılmıştır. Ne var ki, özellikle 26.10.1978 tarih ve 1978/254 sayılı davalı kollektif şirket ajans başkanı (T) imzasını kapsayan belgeden de anlaşılabilceği üzere, davalı henüz icapta bulunurken “önümüzdeki yıllar için büyük bir iş hacmi yaratabileceğini umduğumuz bu konuda çalışma kararında olduğumuzu bilgilerinize sunarız” diyerek, sözleşmeyi 1978 yılından sonra da sürdürmek niyetini açıkça ortaya koymuş, davacı da 2 Ocak 1979 tarihinde 1979 yılı çakmak fiyatlarını kendisine bildirerek bu ilişkiye devam etmek kararında olduğunu örtülü bir biçimde ifade etmiştir. Değişik bir söyleyişle, olayda ilk kez sadece 1978 yılı için yapılan münhasır (tek) satıcılık sözleşmesi, daha sonra zımni uzama yolu ile 1979 yılında da varlığını sürdürmüş ve davacı bundan böyle davalıyı sadece kendi gereksinimleri için mal alan bir müşteri olarak kabul ettiğini açıkça bildirmemiştir. Bir kez daha vurgulayalım ki, 26.10.1978 tarihli yazısında açıkladığı sözleşmeye devam iradesi karşısında, davacının 2 Ocak 1979’da kendisine yeni fiyatları bildirmesinden, davalı da davacının aynı iradede olduğu sonucuna varabilir.” (Ömer Teoman, **Yaşayan Ticaret Hukuku: C.1, Hukuki Mütalaalar, Kitap 3: 1984-1985**, İstanbul, Kazancı Kitap, 1994, s.292).

¹¹ Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 5. Ba., Ankara, Yetkin Yayınları, 2017, s.1033; Ayhan/Çağlar, **a.g.e.**, s.555; Gökyayla, **a.g.e.**, s.181.

¹² Gökyayla, **a.g.e.**, s.212.

gelmez. Taraflar, sözleşme sona ermeden birel satış sözleşmeleri ile kendilerine yüklenen edimleri ifa etmektedirler.

Belirli süreli bir sözleşmenin süresi dolduktan sonra uygulanmaya devam edilmesi ile ilgili olarak, bir görüşe göre TTK'nın acentelik sözleşmesine ilişkin hükümleri kıyas yoluyla uygulama alanı bulacaktır¹³. TTK'nın 121. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, “Belirli süre için yapılan bir acentelik sözleşmesinin, süre dolduktan sonra uygulanmaya devam edilmesi hâlinde, sözleşme belirsiz süreli hâle gelir.” Sözleşmenin belirsiz süreli hale gelmesi durumda ise sözleşmenin hukuki bir işlemle feshi mümkündür. Ancak sözleşme süresinin uzatılması için açık bir irade beyanına gerek varsa, sözleşme zımni olarak uzamış sayılmaz. Bir diğer görüşe göre ise, bu durumda TBK'nın hizmet sözleşmesine ilişkin 430. madde hükmü uygulama alanı bulacaktır¹⁴. TBK'nın 430. maddesinin 2. fıkrası uyarınca; “Belirli süreli sözleşme, süresinin bitiminden sonra örtülü olarak sürdürülüyorsa, belirsiz süreli sözleşmeye dönüşür.”. Ancak görüldüğü üzere, bu durumda ister TTK'nın 121. maddesinin 2. fıkrası ister TBK'nın 430. maddesinin 2. fıkrası uygulansın, sözleşmenin süre dolduktan sonra uygulanmaya devam etmesi halinde sözleşme, belirsiz süreli sözleşmeye dönüşecektir.

Taraflar sözleşme ilişkisini yürütüp yürütemediklerini ölçmek ve denemek adına tek satıcılık sözleşmesinde “deneme süresi” adı altında bir süre öngörebilirler. Tarafların, sözleşmede deneme süresi kararlaştırmış olmasının, sözleşmenin sona ermesi bakımından herhangi bir özelliği bulunmamaktadır¹⁵. Deneme süresi kararlaştırılmış olan bir tek satıcılık sözleşmesi de belirli süreli bir sözleşme olacaktır. O nedenle, tarafların “deneme süresi” kararlaştırdığı bu tür sözleşmelerde, belirli süreli sözleşmelerde sürenin sona ermesi ile ilgili bu başlık altında yapılan açıklamalar geçerli olacaktır.

¹³ Bu görüşteki yazarlar için Bkz.: Gökyayla, **a.g.e.**, s.181; Toksöz, **a.g.e.**, s.45.

¹⁴ Bu görüşteki yazarlar için Bkz.: Tandoğan, **a.g.e.**, s. 54; İşgüzar, **a.g.e.**, s.142-143.

¹⁵ Gökyayla, **a.g.e.**, s.181.

2.1.2.Bozucu Şartın Gerçekleşmesi

Taraflar sözleşme süresini belirli bir süre olarak kararlaştırabileceği gibi bir şartın gerçekleşmesine bağlı olarak da belirleyebilirler. Bu durumda sözleşme, kararlaştırılan şartın gerçekleşmesi ile kendiliğinden sona erecektir.

Tek satıcılık sözleşmesi ile taraflar, sözleşme süresini bir olayın gerçekleşmesi veya bir davranışın yerine getirilmesi veya getirilmemesi şeklinde de kararlaştırılabilir. Bu durumda sözleşme, belirlenen olayın gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesi ile davranışın yerine getirilmesi veya getirilmemesi halinde kendiliğinden sona erecektir. Örneğin taraflar, sözleşme süresinin, sözleşmenin imzalanmasından itibaren 1 yıl olduğunu ve bu süre sonunda sözleşmenin sona ereceğini kararlaştırmış olabilir. Bu durumda süre, belirli bir zaman olarak kararlaştırılmış demektir ve sözleşme belirlenmiş olan sürenin sonunda kendiliğinden sona erer. Taraflarca sözleşme konusu malın üretiminin sağlayıcı tarafından durdurulması halinde, sözleşmenin sona ereceği de kararlaştırılmış olabilir¹⁶. Bu durumda süre, bir şarta bağlı olarak belirlenmiştir. Sözleşme konusu malın üretiminin sağlayıcı tarafından artık üretilmemesi ile birlikte şart gerçekleşmiş sayılır ve sözleşme kendiliğinden sona erer.

Taraflar sözleşme süresini bir şartın gerçekleşmesine bağlı olarak belirlemişse, sözleşmenin kendiliğinden sona ermesi, kararlaştırılan şartın gerçekleştirilmesine bağlıdır. Sözleşme imzalandıktan sonra, şartın hiçbir zaman gerçekleşmeyeceği anlaşılır ise, sözleşmenin akıbeti konusunda tarafların iradeleri göz önünde bulundurulur. Taraf iradeleri, şartın gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması durumunda sözleşmeyi sona erdirme yönünde ise, bu durumda sözleşmenin sona ereceği sonucuna varılabilir. Ancak taraf iradeleri, şart gerçekleşmese bile sözleşmenin belirsiz süreli olarak devam etmesi yönünde ise, bu durumda sözleşme belirsiz süreli sözleşmeye dönüşecek ve fesih usulü de buna göre belirlenecektir. Taraf iradelerinin açık olmadığı durumlarda ise, sözleşme yine belirsiz süreli sayılacaktır¹⁷.

¹⁶ a.e., s.182.

¹⁷ Kaya, a.g.e., s.318.

2.1.3. Belirsiz Süreli Tek Satıcılık Sözleşmeleri

Belirsiz süreli tek satıcılık sözleşmelerinde, taraflarca sözleşmede herhangi bir süre öngörülmemiş veya öngörülen sürenin sona ermesinin ardından sözleşme zımni olarak devam etmiş olabilir. Sürekli borç doğuran tek satıcılık sözleşmelerinde, sözleşmelerin uzun soluklu olması, sözleşmenin özelliğine ve tarafların menfaatlerine daha uygun olabilir. Bu durumda dahi, tek satıcılık sözleşmesinin sonsuz bir şekilde devam etmesi taraflardan beklenemez.

Tarafların belirsiz süreli tek satıcılık sözleşmelerini sona erdirmek istemeleri halinde, mutlaka hukuki bir işlem tesis etmeleri gerekmektedir. Belirsiz süreli tek satıcılık sözleşmeleri kendiliğinden sona ermez. Bu nedenle, belirsiz süreli sözleşmelerin sona ermeleri “Tek Satıcılık Sözleşmesinin Hukuki İşlem ile Sona Ermesi” başlığı altında incelenecektir¹⁸.

2.2. SÖZLEŞMENİN ÖLÜM VEYA GAİPLİK NEDENİYLE SONA ERMESİ

2.2.1. Sözleşmenin Ölüm Nedeniyle Sona Ermesi

Ölüm; canlı bir varlığın hayati faaliyetlerinin bir daha geri gelmemek üzere kesin olarak sona ermesidir. Doğal bir olay olan ölüm, hukuken de önemli olan bazı sonuçlar doğurur.

TMK’nın 29. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, bir kişinin ölmüş olduğunun ispatı, bundan kendi lehine hak çıkaracak olan kimseye düşmektedir. Ölüm, kişisel durum sicilineki kayıtlarla veya kanuni karinelerle ispat edilebilir.

¹⁸ Bkz.: Birinci Bölüm, 3.

TMK, ölüm konusunda iki karineyi kabul etmiştir. Bu karinelere ilki ölüm karinesidir. TMK'nın 31. maddesi uyarınca; bir kimse, ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren durumlar içinde kaybolursa, cesedi bulunamamış olsa bile gerçekten ölmüş sayılır¹⁹. Bu karinenin uygulanabilmesi için, kişinin kaybolduğu olayın, onun ölümüne kesin olarak bakılmasını gerektirecek nitelikte olması gerekir. Örneğin, havada infilak eden bir uçağın pilotunun cesedinin bulunamaması durumu böyledir. Bu durumda, ölüm karinesinden yararlanmak için mahkeme kararı alınmasına gerek yoktur. Olayı iddia edenler yalnızca olayı ispatlamakla yükümlüdür. Söz konusu karine adi bir karine olup, aksinin her türlü delille ispatlanması mümkündür. Ancak ispat yükü karinenin aksini iddia eden tarafa aittir²⁰.

TMK'nın kabul ettiği karinelere ikincisi ise birlikte ölüm karinesidir. Birden fazla kişiden hangisinin önce veya sonra öldüğünün ispat edilemediği durumlarda, hepsi aynı anda ölmüş sayılır²¹. Birlikte ölüm karinesi de adi karinelere dendir. Dolayısıyla, söz konusu karinenin aksinin her türlü delille ispatlanması mümkündür²².

TTK'nın, acentelik sözleşmesinin sona ermesini düzenleyen 121. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, müvekkilin veya acentenin ölümü hâlinde, TBK'nın 513. maddesi hükmü uygulanır. Vekalet sözleşmelerinin düzenlendiği TBK'nın 513. maddesi uyarınca, sözleşmeden veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça sözleşme, vekilin veya vekâlet verenin ölümü ile kendiliğinden sona ermiş olur. TTK'nın 121. maddesinin 3. fıkrasının, tek satıcılık sözleşmelerine kıyas yoluyla uygulanması halinde, tek satıcı veya sağlayıcıdan herhangi birisinin ölmesi veya ölüm karinelerinin gerçekleşmesi halinde kural olarak, tek satıcılık sözleşmesinin sona ereceğini söyleyebiliriz²³. Ancak bu noktada tek satıcı ve sağlayıcının, tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesine etkisi açısından bir ayrım yapmak gerekmektedir.

¹⁹ Rona Serozan, **Medeni Hukuk Genel Bölüm/Kişiler Hukuku**, 8. Bs., İstanbul, 2018, s. 425.

²⁰ Mehmet Ayan-Nurşen Ayan, **Kişiler Hukuku**, 7. Ba., Konya, Mimoza Basım, 2015, s.164.

²¹ Serozan, **a.g.e.**, s.425-426.

²² Ayan/Ayan, **a.g.e.**, s.165.

²³ Gökyayla, **a.g.e.**, s.184-185; Eren, **Özel Hükümler**, s.1034; Karaege, **a.g.e.**, s.91; Kaya, **a.g.e.**, s.345.

Tek satıcılık sözleşmesinde, tek satıcının kişiliği önemli olduğundan, tek satıcının ölmesi halinde, sözleşme de kendiliğinden sona erecektir²⁴. Tek satıcının kişiliğinin önemli olmadığı veya tarafların tek satıcılık sözleşmesinde aksini kararlaştırdığı durumlarda ise, sözleşmesinin sona ermeyeceğinin kabulü gerekir.

Sağlayıcı yönünden durum daha farklıdır. TBK'nın 513. maddesinde geçen “işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça” ifadesinden, tek satıcılık sözleşmesinin ifasında sağlayıcının kişiliğinin önemli olmadığı durumlarda, sağlayıcının ölmesi ile tek satıcılık sözleşmesinin kendiliğinden sona ermeyeceği sonucuna varılabilir²⁵. Ancak tek satıcılık sözleşmesinde, sağlayıcının kişiliği önemli ve sözleşmenin ifası halefleri tarafından yerine getirilemiyor ise, bu durumda tek satıcılık sözleşmesinin kendiliğinden sona ereceğinin kabulü gerekir²⁶.

Son olarak, taraflar tek satıcılık sözleşmesine bir hüküm koyarak, taraflardan birinin ölümü halinde sözleşmenin sona ermeyeceğini düzenleyebilirler. Bu durumda, tek satıcılık sözleşmesi ölüm ile kendiliğinden sona ermeyecektir²⁷.

2.2.2. Sözleşmenin Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi

Gerçek kişilerde kişiliği sona erdiren bir diğer hal de gerçek kişinin gaipliğidir. TMK'nın 32. maddesi uyarınca; ölüm tehlikesi içinde kaybolan veya kendisinden uzun zamandan beri haber alınmayan bir kimsenin ölümü hakkında kuvvetli olasılık varsa, hakları bu ölüme bağlı olanların başvurusu üzerine mahkeme, bu kişinin gaipliğine karar verebilir.

²⁴ Rauf Karasu, “Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Acentanın Denkleştirme Talebi”, *AÜHFD*, 2008, C. 57; S.4, s.290.

²⁵ a.e.

²⁶ Osman Berat Gürzumar, *Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan “Sistem”lerin Hukukî Korunması*, İstanbul, 1995, s.174; Gökyayla, *a.g.e.*, s.184-185; Eren, *Özel Hükümler*, s.1034.

²⁷ Ali Bozer, Celal Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş Dördüncü Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü (Türkiye İş Bankası A.Ş. Vakfı) Ankara, Sözkesen Matbaacılık, 2017, s.142.

Ölüm tehlikesi içinde kaybolma veya uzun zamandan beri haber alınamama durumu mevcut olsa bile, bir kişinin gaipliğine karar verilebilmesi için belli bir sürenin geçmiş olması gerekmektedir. TMK'nın 33. maddesine göre, ölüm tehlikesi içinde kaybolma hali için ölüm tehlikesinin üzerinden en az bir yıl; uzun zamandan beri haber alınamama hali için ise, son haber alınma tarihinden itibaren beş yılın geçmiş olması gerekmektedir.

Yukarıda belirtilen şartların gerçekleşmiş olması durumunda gaipliğin gerçekleşmesi için mahkemenin bir gaiplik kararı vermesi gerekmektedir. Mahkemenin gaiplik kararı vermesi için, hakları ölüme bağlı bulunan kimselerden birinin, mahkemeye başvurarak gaipliğe karar verilmesini talep etmesi gerekmektedir. Mahkeme bu talep üzerine gaip hakkında bilgisi olan kimseleri, belli bir sürede bilgi vermek üzere usulü dairesinde iki defa ilanla davet eder. Bu süre ilk ilanın yapıldığı tarihten itibaren en az altı aydır²⁸.

Yapılan ilanların ardından, durumu bilinmeyen kişi hakkında bilgi alınmaması halinde mahkeme gaiplik kararını verir. Gaiplik kararı ise, gaibin ölüm tehlikesinin gerçekleştiği veya son haberin alındığı günden başlayarak geçmişe etkili hüküm doğurur²⁹.

Gerçek kişilerde tek satıcılık sözleşmesinin ölümle sona ermesi kısmında yaptığımız açıklamalar, gaiplik durumu için de geçerli olacaktır. Tek satıcılık sözleşmesinde, tek satıcının kişiliği önemli olduğundan, tek satıcının gaipliğine karar verilmesi halinde, tek satıcılık sözleşmesi de kendiliğinden sona erecektir. Sağlayıcı yönünden ise, tek satıcılık sözleşmesinin ifasında sağlayıcının kişiliğinin önemli olmadığı durumlarda, sağlayıcının gaipliğine karar verilmesi ile tek satıcılık sözleşmesinin kendiliğinden sona ermeyecektir. Ancak tek satıcılık sözleşmesinde, sağlayıcının kişiliği önemli ise ve sözleşmenin ifası halefleri tarafından yerine

²⁸ TMK'nın 34. maddesi uyarınca, gaipliğine karar verilecek olan kişi, ilan süresi dolmadan ortaya çıkar veya kendisinden haber alınırsa ya da öldüğü tarih tespit edilirse gaiplik istemi düşecektir.

²⁹ Aydın Zevkliler-Ayşe Havutçu-Şeref Ertaş-Damla Gürpınar, **Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk (Temel Bilgiler)**, 9. Bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2015, s.78; Selahattin Sulhi Tekinay, **Medeni Hukukun Genel Esasları ve Gerçek Kişiler Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1992, s.219.

getirilemiyor ise, bu durumda tek satıcılık sözleşmesi gaiplik kararı verilmesi ile geçmişe etkili olarak kendiliğinden sona erecektir.

Tek satıcılık sözleşmesinin gaiplik kararı ile kendiliğinden sona erdiği durumlarda önemli olan husus, sürekli borç doğuran bir sözleşme olan tek satıcılık sözleşmesinin, gaibin ölüm tehlikesinin gerçekleştiği veya son haberin alındığı günden başlayarak geçmişe etkili olarak sona ermesinin yaratacağı problemlerdir. Kaybolma veya ölüm tehlikesinin gerçekleşme tarihi ile gaiplik kararının verildiği tarih arasında tek satıcılık sözleşmesinin akıbeti konusunda hukukumuzda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. TMK'nın 586. maddesi uyarınca, "Ortada bulunmayan ve mirasın açıldığı anda sağ olup olmadığı ispat edilemeyen mirasçının miras payı resmen yönetilir.". Yine TMK'nın 427. maddesi uyarınca, gaibin malvarlığını yönetmek adına sulh hukuk mahkemesi tarafından bir kayyım atanır. Ancak kaybolma veya ölüm tehlikesinin gerçekleşme tarihi ile gaiplik kararının verildiği süre arasında, gaibin bulunmaması durumu, tarafların kişiliğinin önemli olduğu tek satıcılık sözleşmelerinde, sözleşme hükümlerinin ifası problemi yaratacaktır. Bunun ise haklı fesih sebebi teşkil edeceği kanaatindeyiz.

Son olarak, taraflar tek satıcılık sözleşmesine bir hüküm koyarak, taraflardan birinin gaipliğine karar verilmesi halinde sözleşmenin sona ermeyeceğini düzenleyebilirler. Bu durumda, tek satıcılık sözleşmesi gaiplik kararı ile kendiliğinden sona ermeyecektir.

2.3. TÜZEL KİŞİLERDE KİŞİLİĞİN SONA ERMESİ

2.3.1. Tüzel Kişiliğin Sona Ermesi

TMK'nın 47. maddesi uyarınca, tek başına bir varlığı olmak üzere örgütlenmiő kiő i toplulukları ve belli bir amaca özgülenmiő olan bağımsız mal toplulukları, kendileri ile ilgili özel hükümler uyarınca tüzel kiő ilik kazanırlar³⁰.

Canlı bir varlık olmayan tüzel kiő iler bakımından ölüm olayı meydana gelmez. Buna karşılık tüzel kiő ilerde tasfiye sonucunda sicilden terkin hali, ölüm ile aynı sonucu doĐuracaktır³¹.

Tek satıcılık sözleşmelerinde, tarafların tüzel kiő i olması halinde, tüzel kiő ilik sona ermesinin sözleşmeye etkisi, gerçek kiő iler bakımından yukarıda bahsedilen ölüm gibi olacaktır. Tek satıcılık sözleşmesinde, tüzel kiő ilik sona ermesi ve tasfiyenin gerçekleşmesi ile tüzel kiő ilik son bulacaktır. Burada önemli olan husus, tüzel kiő ilik tasfiye süresi devam ederken sona ermediğidir. Tüzel kiő ilik tasfiye süresi boyunca devam edecek, ancak tüzel kiő ilik a it kaydın ilgili sicilden silinmesi ile tüzel kiő ilik sona erecektir³². Bu nedenle tasfiye süresince tek satıcılık sözleşmesi de devam edecektir.

2.3.2. Tüzel Kiő ilerde Birleşme ve Tür Değişirme

Ticaret şirketlerinde birleşme, devrolunan şirketin malvarlıklarının őirketi tasfiye etmeden, devralan şirketin bünyesinde veya yeni kurulan bir şirkette birleőtirmelerini; birleşmeye katılan şirketlerin ise, devralma oranları uyarınca pay sahibi olmalarını ifade eder.

³⁰ Bilge ztan, **Medeni Hukukun Temel Kavramları**, 40. Bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2015, s.320 vd.; mer Ergün, **Medeni Hukuk Tüzel Kiő ilerinin Ehliyet Durumu**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2010, s.17 vd.; Metin İvizler, **Tüzel Kiő ilerinin İlkeli Kiő ilik Bu UĞurda Ana Statünün Anlamı ve İşlevi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012, s.31-32.

³¹ Kaya, **a.g.e.**, s.346.

³² Mehmet Emin Bilge, "Tacir Sıfatının Sona Ermesi", **Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı**, Yay. Haz.: Abuzer Kendigelen, C.I, İstanbul, 2002, s.183 vd.; Karasu, **a.g.e.**, s.290.

TTK'nın 136. maddesi uyarınca birleşme, devralma şeklinde veya yeni kuruluş şeklinde gerçekleşir. Devralma şeklinde birleşmede; devralan şirket, devrolunan şirketin malvarlıklarını satın alır. Yeni kuruluş şeklinde birleşmede ise birleşen şirketler tüm malvarlıklarını yeni kurulacak bir şirkete devrederler³³. Bu halde birleşen tüm şirketler infisah eder; ancak tasfiye olmazlar³⁴.

TTK'nın 136. maddesinin 4. fıkrası uyarınca birleşmeyle, devralan şirket devrolunan şirketin malvarlığını bir bütün hâlinde devralır. Bu kapsamda birleşmeye, külli halefiyet ilkesi³⁵, devamlılık ilkesi³⁶ ve tasfiyesiz sona erme ilkesi³⁷ hakimdir.

Külli halefiyet ilkesi gereği, malvarlıklarının birleşmesi herhangi bir özel işleme gerek olmaksızın birleşmenin tescili ile kendiliğinden gerçekleşir. Bu duruma devamlılık ilkesi de denilmektedir³⁸. Devamlılık ilkesi uyarınca birleşme sırasında ortakların, devrolunan şirkette sahip oldukları haklarına karşılık, belirlenen değişim oranına göre, iktisap edilen paylar üzerindeki hakları eşit şekilde devam eder³⁹. Son olarak tasfiyesiz sona erme ilkesi uyarınca, birleşmede devrolunan şirket tasfiyesiz infisah etmekte; devralan da bünyesine kattığı şirketin malvarlığı, işletmesi ve ortakları kadar büyümektedir. Ticaret şirketlerinin birleşmesinde devrolunan tasfiye edilmemektedir⁴⁰.

³³ Reha Poroy-Ünal Tekinalp-Ersin Çamoğlu, **Ortaklıklar Hukuku I**, 14. Bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2019, s.124-125.

³⁴ Hasan Pulaşlı, **Şirketler Hukuku Genel Esaslar**, 5. Ba, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s.72.

³⁵ Bkz.: TTK'nın 136. maddesinin 3. ve 4. fıkrası, 153. maddesinin 1. fıkrası. Hikmet Sami Türk, **Ticaret Ortaklıklarının Birleşmesi**, Ankara, 1986, s.106 vd.; Poroy/Tekinalp/Çamoğlu, **a.g.e.**, s.129-130.

³⁶ Bkz.: TTK'nın 140. maddesi, 153. maddesinin 2. fıkrası. Poroy/Tekinalp/Çamoğlu, **a.g.e.**, s.130-131.

³⁷ Pulaşlı, **a.g.e.**, s.72; Poroy/Tekinalp/Çamoğlu, **a.g.e.**, s.129; Türk, **a.g.e.**, s. 106 vd..

³⁸ Ünal Tekinalp, **Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku: Anonim ve Limited Ortaklıklar, Tek Kişi Ortaklığı, Ortaklıklar Topluluğu, Birleşme, Bölünme ve Tür Değiştirme**, 14. Bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2015, s.685.

³⁹ Pulaşlı, **a.g.e.**, s.74.

⁴⁰ Türk, **a.g.e.**, s.106 vd..

Birleşmeye hakim olan tüm bu ilkelerden hareketle, birleşme ile tüzel kişiliğin tasfiyesi gerçekleşmediğinden, birleşmenin tek satıcılık sözleşmesini kendiliğinden sona erdirmeyeceği kanaatindeyiz.

Tür değiştirme, yasada belirtilen tiplerde kurulmuş olan bir şirketin, tasfiye edilmeden, sonradan başka bir tipe dönüşmesidir⁴¹. Birleşmeden farklı olarak tür değiştirmede, tek bir şirket vardır ve bu şirket hukuki şeklini değiştirmektedir. Yeni türe dönüştürülen şirket eskisinin devamıdır. Bu nedenle taraflardan birinin tür değiştirmesi halinde, tek satıcılık sözleşmesinin kendiliğinden sona ermeyeceğini söyleyebiliriz.

2.4. SÖZLEŞMENİN TARAFLARIN FİİL EHLİYETİNİ KAYBETMESİ İLE SONA ERMESİ

Fiil ehliyeti, kişilerin hak edinebilme ve borç altına girebilme ehliyetidir⁴². Fiil ehliyetine sahip olanlar, tam ve sınırlı ehliyetli olmak üzere ikiye ayrılır. Fiil ehliyeti bulunmayanlar ise, tam ve sınırlı ehliyetsiz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Ayırt etme gücüne sahip, kısıtlı olmayan her ergin tam ehliyetlidir. Tam ehliyetliler, bizzat kendi fiilleri ile hak kazanabilmekte ve borç altına girebilmektedir⁴³. Sınırlı ehliyetliler, fiil ehliyetinin bütün şartlarını taşımakla birlikte, koruma amaçlı olarak kanunda belirtilen bazı işlemler açısından fiil ehliyeti bakımından sınırlandırılmış kişilerdir⁴⁴. Tam ehliyetsizler, ayırt etme gücünden

⁴¹ Poroy/Tekinalp/Çamoğlu, **a.g.e.**, s.169; Pulaşlı, **a.g.e.**, s.135-136. Ayrıca Bkz.: TTK'nın 180 vd. maddeleri.

⁴² Hüseyin Hatemi, **Kişiler Hukuku**, 7. Bs., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018, s.15; Jale G, Akipek-Turgut Akıntürk-Derya Ateş Karaman, **Türk Medeni Hukuku: Birinci Cilt Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku (Yenilenmiş)**, 14. Bs., İstanbul, Beta Basım, 2011, s.280-281; İlhan Helvacı, **Gereğeli - Karşılaştırmalı - İçtihatlı - Notlu Türk Medeni Kanunu Cilt I: (TMK m.1-117) Başlangıç Hükümleri - Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler- Kişilik- Kişiliğin Korunması Kişisel Durum Sicili Tüzel Kişiler- Genel Hükümler - Dernekler- Vakıflar**, 1. Ba., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, Ekim 2013, s.132; Yargıtay HGK., 09.07.2008 t., 2008/1-488 E., 2008/490 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Yargıtay 1. H.D., 04.03.2009 t., 2009/1777 E., 2009/2713 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

⁴³ Serap Helvacı, **Gerçek Kişiler**, 6. Bs., İstanbul, Legal Yayıncılık, 2016, s.62.

⁴⁴ Helvacı, **Gerçek Kişiler**, s.62-63.

yoksun olan, davranışlarının sebep ve sonuçlarını algılama yeteneği olmayan kişilerdir. Sınırlı ehliyetsizler, ayırt etme gücüne sahip küçükler ile kısıtlılardır⁴⁵.

Tüzel kişilerin de gerçek kişiler gibi fiil ehliyeti bulunmaktadır. Tüzel kişilerde fiil ehliyeti gerçek kişilerde olduğu gibi, kişinin kendi fiiliyle hak sahibi olması ve borç altına girebilmesi anlamını taşır⁴⁶. Ancak tüzel kişiler bakımından fiil ehliyetinin kazanılması gerçek kişilerden farklıdır. Tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olduklarında, fiil ehliyetini kazanırlar⁴⁷. Dolayısıyla tüzel kişinin organları, fiil ehliyetinin kazanılması ve kullanılması açısından oldukça önemlidir.

Tüzel kişilerde hangi organların zorunlu organlar olduğu kanun tarafından belirlenmiştir. TMK uyarınca dernekler için zorunlu organlar, genel kurul, yönetim kurulu ve denetleme kurulu iken vakıflar için zorunlu organ yönetim organıdır. Ticaret şirketleri için zorunlu organlar, TTK'daki her şirket türü için farklılık göstermektedir⁴⁸. Tüzel kişi, organlarını oluşturamazsa, hak ve borç altına giremeyeceğinden yönetilmeleri için kendisine bir kayyım tayin edilir⁴⁹. Kayyım bir malvarlığını yönetimi veya belli bir işin görülmesi amacıyla atanan kanuni temsilcidir⁵⁰. Kişiye kayyım atanması, onun fiil ehliyetinin sınırlandığı anlamına gelmeyecektir⁵¹.

TMK'nın 50. maddesine göre, tüzel kişiler, yetkili organları vasıtasıyla yaptıkları işlemler ile tüzel kişiliği borç altına sokmaktadır. Tüzel kişilerin organlarından biri eksildiğinde, bu durumda tüzel kişi fiil ehliyetini kaybedecektir.

⁴⁵ **a.e.**, s.65.

⁴⁶ Mustafa Dural, Tufan Ögüz, **Kişiler Hukuku**, 19. Ba., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2018, s.253.

⁴⁷ Metin Topçuoğlu, "Ticaret Şirketlerinde Konu Dışı İşlemler ve Sonuçları", **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.2, S.2, 2012, s.51; Ahmet M. Kılıçoğlu, **Medeni Hukuk, Temel Kavramlar Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2016, s.493; Turgut Akıntürk, Derya Ateş, **Medeni Hukuk**, Yirmidördüncü (32.) Ba., İstanbul, 2018, s.187; Dural/Ögüz, **a.g.e.**, s.253.

⁴⁸ Dural/Ögüz, **a.g.e.**, s.253-254.

⁴⁹ Kılıçoğlu, **Kişiler Hukuku**, s.493.

⁵⁰ İsmail Dursun, "Ceza Muhakemesinde Şirket Yönetimi İçin Kayyım Tayini ve Nitelikleri", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.20, S.3, 2014, s.77.

⁵¹ Dursun, **a.g.e.**, s.77.

TMK'nın 53 maddesinde, bir tüzel kişinin tüzel kişiliğinin sona ermesi üzerine tüzel kişinin malvarlığının nasıl tasfiye edileceğine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır⁵². Tasfiye sürecinde bir tüzel kişide, tüzel kişiliğin amacının yerini tasfiye amacı almaktadır. Bunun anlamı, tüzel kişiliğin ehliyetinin de tasfiye ile sınırlı olduğudur.⁵³ Tüzel kişi artık, kuruluş amacı yönünde faaliyette bulunamaz. Tüzel kişinin amacı tasfiyeyi gerçekleştirmek olup yalnızca tasfiye amacı ile faaliyet gösterirler⁵⁴.

Tek satıcılık sözleşmesinde, taraflardan birinin fiil ehliyetini kaybetmesi durumunda da TTK'nın acentelik sözleşmesinin sona ermesini düzenleyen 121. maddesi uygulanacaktır. Ancak bu noktada, TTK'nın 121. maddesi ile bu maddenin atfı yaptığı TBK'nın 513. maddesi arasında bir uyumsuzluk vardır⁵⁵.

TTK'nın 121. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, müvekkilin veya acentenin kısıtlanması hâlinde, TBK'nın 513. maddesi hükmü uygulanacağı belirtilmiştir. TTK'nın 121. maddesi hükmünde, taraflardan birinin "kısıtlanması"ndan bahsedilmektedir. Kısıtlılık hallerini düzenleyen TMK'nın 405 vd. maddelerinde göre; akıl hastalığı veya akıl zayıflığı, savurganlık, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, kötü yaşam tarzı, malvarlığının kötü yönetimi, 1 yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı ceza ile mahkum olma durumu halinde kişi mahkeme kararıyla kısıtlanabilir. Ayrıca, yaşlılığı, sakatlığı, ağır hastalığı veya deneyimsizliği sebebiyle kişinin kendi isteğiyle de mahkeme tarafından kısıtlılık kararı verilebilir.

TBK'nın 513. maddesinde vekilin veya vekalet verenin "ehliyetini kaybetmesi" durumunda sözleşmenin kendiliğinden sona ereceği düzenlenmiştir. Ehliyetini kaybeden kişi, tam ehliyetsizdir. Bunun anlamı, kişinin temyiz kudretini kaybetmiş olduğudur. Tam ehliyetsiz olan kişinin fiil ehliyeti bulunmadığına göre

⁵² TMK'nın 53 maddesine göre; "Tüzel kişinin malvarlığının tasfiyesi, kanunda ve kuruluş belgesinde aksine hüküm bulunmadıkça, terekenin resmî tasfiyesine ilişkin hükümlere göre yapılır. "

⁵³ Dural/Öğüz, **a.g.e.**, s.267-268; Kılıçoğlu, **Kişiler Hukuku**, s.506.

⁵⁴ **a.e.**

⁵⁵ Kaya, **a.g.e.**, s.346-347.

vekalet sözleşmesi kendiliğinden sona erecektir⁵⁶. TBK'nın 513. ve TTK'nın 122. maddesinin 3. fıkrası birlikte değerlendirildiğinde, tek satıcılık sözleşmesinde taraflardan birinin kısıtlanmasının kural olarak sözleşmeyi kendiliğinden sona erdirmek için yeterli olduğunu söylemek mümkündür.

Taraflardan birinin kısıtlanması veya fiil ehliyetini kaybetmesi halinde ikili bir ayırım yapılmalı ve sözleşmede tarafların kişiliğinin önemi araştırılmalıdır. Tek satıcılık sözleşmesinde, tek satıcının kişiliği önemli olduğundan, tek satıcının ehliyetini kaybetmesi veya kısıtlanması halinde, tek satıcılık sözleşmesi de kendiliğinden sona erecektir. Ancak taraflar tek satıcılık sözleşmesine, tek satıcının ehliyetini kaybetmesi durumunda sözleşmenin devam edeceğine ilişkin bir hüküm koyabilirler. Bu durumda tek satıcının ehliyetini kaybetmesi halinde, tek satıcılık sözleşmesi kendiliğinden sona ermeyecektir⁵⁷. Sözleşme kapsamındaki tüm edimlere ilişkin işlemler kısıtlanan tarafa atanan vasi tarafından yerine getirilecektir⁵⁸.

2.5. SÖZLEŞMENİN İMKANSIZLIK NEDENİYLE SONA ERMESİ

TBK'da imkânsızlık, başlangıçtaki imkansızlık ve sonraki imkansızlık olmak üzere ikili bir ayırımla düzenlenmiştir. Başlangıçtaki imkansızlık, sözleşmenin baştan itibaren geçerli bir şekilde doğmamış olmasını veya sözleşme yapıldığı sırada, sözleşmenin konusunu oluşturan edimlerden birinin imkansız olmasını ifade eder⁵⁹. Bu bölümde, sonradan ortaya çıkan imkansızlık hali incelenecektir.

Sonradan ortaya çıkan imkansızlık, borcun doğumundan sonra ifa edilemez hale gelmesini ifade etmektedir⁶⁰. Sonradan ortaya çıkan imkansızlıkta borçlunun

⁵⁶ a.e., s.346.

⁵⁷ Bozer/Göle, a.g.e., s.142.

⁵⁸ Bkz.: TMK'nın 438. vd. maddeleri.

⁵⁹ Gamze Turan Başara, "Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkansızlık Sebebiyle Borcun Sona Ermesi", *Çankaya University Journal of Law*, 7/1, Mayıs 2010, s.4; M. Kemal Oğuzman-M. Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. I, 16. Bs., İstanbul, 2018, s.87 vd.; Eren, *Borçlar Genel*, s.344-345.

⁶⁰ M. Kemal Oğuzman-M. Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. I, 16. Bs., İstanbul, 2018, s.555; Başara, a.g.e., s.5.

kusurlu olup olmamasına göre farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır⁶¹. TBK'nın 112. maddesi uyarınca, borçlanılan edim borçlunun kusurundan kaynaklanan bir sebeple imkansız hale gelmişse bu durumda borçlu tazminat ödemekle yükümlüdür. TBK'nın 136. maddesi uyarınca ise, borçlanılan edim borçlunun kusurundan kaynaklanmayan bir sebeple imkansız hale gelmişse borçlu borcundan kurtulacaktır.

Sonradan ortaya çıkan imkansızlıkta, imkansızlığın borca etkisinin ne olduğu öğretide tartışmalıdır. Doktrindeki baskın görüşe göre, sonradan ortaya çıkan imkansızlık borçlunun kusurundan ileri gelmemişse borç sona erecektir. Ancak imkansızlık borçlunun kusurundan ileri gelmişse, bu durumda borç sona ermez; ancak borcun içeriği değişir. Bu durumda imkansızlaşan edimin yerini borçlunun tazmin yükümlülüğü alacaktır⁶². Bu görüş uyarınca, karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde, alacaklının tazminat talebine karşılık, kendi edimini ifa etmesi gerekecektir⁶³.

Sonradan ortaya çıkan imkansızlıkta, imkansızlığın borca etkisine ilişkin diğer görüş uyarınca borçlunun sorumluluğu olsun veya olmasın borç sona erecektir⁶⁴. Bu bakımdan, borçlunun sorumlu olduğu ifa imkansızlığı⁶⁵ veya borçlunun sorumlu olmadığı ifa imkansızlığı⁶⁶ arasında bir fark bulunmamaktadır. Fark, sona ermenin hukuki sonuçları bakımından kendini gösterecektir. Borçlunun sorumlu olduğu ifa imkansızlığında, imkansızlık yüzünden borç sona ermiş ise, alacaklı uğradığı zararı borçludan talep edebilecektir.

TBK'nın 136. maddesi uyarınca; karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde borçlunun sorumlu olmadığı ifa imkansızlığında imkânsızlık sebebiyle borçtan kurtulan borçlu, aksi kararlaştırılmadıkça karşı taraftan almış olduğu edimi sebepsiz

⁶¹ Başara, **a.g.e.**, s.2.

⁶² Eren, **Borçlar Genel**, s.994.

⁶³ Oğuzman/Öz, **Genel Hükümler**, s.450.

⁶⁴ **a.e.**, s.450, 557-558.

⁶⁵ Bkz.: TBK'nın 112. maddesi Ayrıca Bkz.: **a.e.**, s.443 vd..

⁶⁶ Bkz.:TBK'nın 136. maddesi. Ayrıca Bkz.: **a.e.**, s.557 vd..

zenginleşme hükümleri uyarınca geri vermekle yükümlü olup henüz kendisine ifa edilmemiş olan edimi isteme hakkını kaybeder⁶⁷.

Bizim de katıldığımız görüş uyarınca imkansızlıkta borçlunun sorumluluğu olsun veya olmasın, tek satıcılık sözleşmesi kendiliğinden sona ermez; imkansızlaşan borç sona erecektir. Bu nedenle, imkansızlık halinde, somut olayın özelliklerine göre taraflar, sözleşmeyi haklı nedenle fesih yoluna gidebilir.

2.6. SÖZLEŞMENİN İFLAS NEDENİYLE SONA ERMESİ

2.6.1. İflas

Çalışmamızda sıkça belirttiğimiz üzere, tek satıcılık sözleşmesi güven ilişkisi temeline dayanmaktadır. Taraflardan biri, iflas ile malvarlığı üzerindeki tasarruf yetkilerini önemli ölçüde kaybedeceğinden, taraflar arasındaki güven ilişkisi iflastan önemli ölçüde etkilenecektir.

TTK'nın, acentelik sözleşmesinin sona ermesini düzenleyen 121. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, müvekkilin veya acentenin iflas etmesi hâlinde, TBK'nın 513. maddesi hükmü uygulanır. Vekalet sözleşmelerinin düzenlendiği TBK'nın 513. maddesi uyarınca, sözleşmeden veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça sözleşme, vekilin veya vekâlet verenin iflası ile kendiliğinden sona ermiş olur. TTK'nın 121. maddesinin 3. fıkrasının, tek satıcılık sözleşmelerine kıyas yoluyla uygulanması halinde, kural olarak tek satıcı veya sağlayıcıdan herhangi birinin iflası halinde, tek satıcılık sözleşmesinin kendiliğinden sona ereceğini söyleyebiliriz⁶⁸.

⁶⁷ L. Müjde Kurt, **Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkansızlık (TBK m. 16)**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, s.249 vd.; Başara, **a.g.e.**, s. 8.

⁶⁸ Hayri Domaniç, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C.1, Temel Yayınları, İstanbul, 1988, s.333; İsmail Doğanay, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C.1, 4. Bs., İstanbul, Beta Basım, 2004, s.619; Karaege, **a.g.e.**, s.91; Kaya, **a.g.e.**, s.344; Kayıhan, **Acentelik**, s.252.

Tek satıcılık sözleşmesinde, tek satıcının kişiliği önemli olduğundan, tek satıcının iflası halinde, tek satıcılık sözleşmesi de kendiliğinden sona erecektir⁶⁹. Ancak taraflar tek satıcılık sözleşmesine, tek satıcının iflası durumunda sözleşmenin devam edeceğine ilişkin bir hüküm koyabilirler. Bu durumda tek satıcının iflas etmesi halinde, tek satıcılık sözleşmesi kendiliğinden sona ermeyecektir⁷⁰.

TTK'nın, acentelik sözleşmesinin sona ermesini düzenleyen 121. maddesinin 3. fıkrası acente ile müvekkilin iflas etmesine aynı sonucu bağlamıştır. Bu madde uyarınca müvekkil kendi malvarlığı üzerinde tasarruf yetkisini kaybedeceğinden onun temsilcisi durumundaki acente de müvekkil adına faaliyette bulunamayacaktır⁷¹. Bu noktada müvekkilin iflas etmesi halinde acentelik sözleşmesinin devam edeceği taraflarca kararlaştırılmamalıdır⁷². Ancak biz, tek satıcılık sözleşmesi bakımından bu görüşe katılmamaktayız. Tek satıcı, sağlayıcının temsilcisi olmayıp bağımsız bir tacirdir. Dolayısıyla sağlayıcı iflas etse bile tek satıcı faaliyetine devam edebilecektir. TBK'nın 513. maddesinde geçen "işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça" ifadesinden, tek satıcılık sözleşmesinin ifasında sağlayıcının kişiliğinin önemli olmadığı durumlarda, sağlayıcının iflası ile tek satıcılık sözleşmesinin kendiliğinden sona ermeyeceği sonucuna varılmalıdır. Ancak tek satıcılık sözleşmesinde, sağlayıcının kişiliği önemli ise, tek satıcılık sözleşmesinde aksi yönde bir hüküm belirlenmediyse veya sözleşmenin ifası yerine getirilemiyor ise, tek satıcılık sözleşmesinin kendiliğinden sona ereceğinin kabulü gerektiği kanaatindeyiz.

İflas halinin sonradan kalkması durumunda, sona ermiş olan tek satıcılık sözleşmesi geçerlilik kazanmayacaktır. Bu durumda taraflar, sözleşme ilişkisinin devam etmesini istiyorlar ise yeni bir sözleşme yapmalıdır⁷³.

⁶⁹ Karasu, **a.g.e.**, s.290.

⁷⁰ Bozer/Göle, **a.g.e.**, s.142; Kaya, **a.g.e.**, s.344. Bu konuda Kayıhan, acentelik sözleşmesi açısından farklı görüştür. Kayıhan'a göre, acentenin iflas etmesi halinde sözleşmenin iflastan sonra devam edeceği kararlaştırılmaz. (Şaban Kayıhan, **Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi**, Ba. 2, Ankara, 2003., s. 252) Ancak biz, bu görüşün tek satıcılık sözleşmesi bakımından uygulanamayacağı kanaatindeyiz. Tek satıcı, sağlayıcının temsilcisi olmayıp bağımsız bir tacirdir. Dolayısıyla taraflar, iflastan sonra da tek satıcılık sözleşmesinin devam edeceğini kararlaştırabilmelidir.

⁷¹ Kaya, **a.g.e.**, s.344.

⁷² **a.e.**, s.345; Kayıhan, **a.g.e.**, s.252.

⁷³ Kaya, **a.g.e.**, s.344; Kayıhan, **Acentelik**, s.252.

2.6.2. Konkordato

2004 sayılı İcra İflas Kanunu'nun iflas erteleme hükümleri, 28.02.2018 tarihli 7101 sayılı “İcra Ve İflâs Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile yürürlükten kaldırılmıştır. Böylelikle medeni usul hukukumuzda, iflas erteleme müessesesi de 28.02.2018 tarihi itibarıyla bulunmamaktadır.

28.02.2018 tarihli 7101 sayılı “İcra Ve İflâs Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile daha önce pek fazla uygulama alanı bulmayan konkordato sistemi düzenlemiştir.

Konkordato; bir borçlunun alacaklılarına mahkeme aracılığıyla yaptığı ödeme teklifinin, alacaklıların en az yarısı (veya belirli durumda 2/3'ü) tarafından kabul edilmesi ve bu teklifin mahkeme tarafından da tasdik edilmesi şartıyla, borçlunun rehinli veya imtiyazlı olmayan tüm borçlarını, bu teklifi doğrultusunda ödeyebilmesidir.

28.02.2018 tarihli 7101 sayılı “İcra Ve İflâs Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”un 24. maddesi ile 2004 sayılı İcra İflas Kanunu'nun 296. maddesi değiştirilmiştir. 2004 sayılı İcra İflas Kanunu'nun değiştirilen 296. maddesine göre;

“Sözleşmenin karşı tarafının konkordato projesinden etkilenip etkilenmediğine bakılmaksızın, borçlunun taraf olduğu ve işletmesinin faaliyetinin devamı için önem arz eden sözleşmelerde yer alıp da borçlunun konkordato talebinde bulunmasının sözleşmeye aykırılık teşkil edeceğine, haklı fesih sebebi sayılacağına yahut borcu muaccel hâle getireceğine ilişkin hükümler, borçlunun konkordato yoluna başvurması durumunda uygulanmaz. Sözleşmede bu yönde bir hüküm bulunmasa dahi sözleşme, borçlunun konkordatoya başvurduğu gerekçesiyle sona erdirilemez.

Borçlu, tarafı olduğu ve konkordatonun amacına ulaşmasını engelleyen sürekli borç ilişkilerini, komiserin uygun görüşü ve mahkemenin onayıyla herhangi bir zamanda sona

erecek şekilde feshedebilir. Bu çerçevede ödenmesi gereken tazminat, konkordato projesine tabi olur. Hizmet sözleşmelerinin feshine ilişkin özel hükümler saklıdır.”

TTK’nın, acentelik sözleşmesinin sona ermesini düzenleyen 121. maddesinin 3. fıkrası da taraflardan birinin konkordato sürecine başvurmasını, sözleşmenin kendiliğinden sona erme durumları arasında saymamıştır. 2004 sayılı İcra İflas Kanunu’nun değiştirilen 296. maddesi uyarınca da, taraflardan birinin konkordato yoluna başvurması ile, sözleşme kendiliğinden sona ermeyeceği gibi, bu durum sözleşmenin feshi için haklı bir fesih nedeni de teşkil etmez. Tek satıcılık sözleşmesinin, taraflardan birinin konkordatoya başvurması nedeniyle feshedilebilmesi için, sözleşmenin konkordatonun amacına ulaşmasını engellemesi; konkordato komiserinin görüşünün alınması ve mahkemenin bu yönde bir karar vermesi gerekmektedir.

Konkordato tasdik edilmezse mahkeme, konkordato talebinin reddine karar verir ve bu karar ilân edilerek ilgili yerlere bildirilir. Bu durumda, borçlunun iflâsa tabi borçlulardan olması ve doğrudan doğruya iflâs sebeplerinden birinin mevcut olması hâlinde mahkeme, borçlunun iflâsına resen karar verilir. Borçlunun iflasına karar verilmesi halinde de, yukarıda iflasa ilişkin yaptığımız açıklamalar uygulama alanı bulacaktır.

2.6.3. Ödeme Yeteneğinin Kaybedilmesi

TTK’nın, acentelik sözleşmesinin sona ermesini düzenleyen 121. maddesinin 3. fıkrası taraflardan birinin ödeme yeteneğini kaybetmesi veya ödeme güçlüğüne düşmesini, sözleşmenin kendiliğinden sona ermesi durumları arasında saymamıştır. Bu durumda, tarafların ödeme yeteneğini kaybetmesi durumunda, genel hükümler uygulama alanı bulacaktır.

TBK’nın 98. maddesi uyarınca, karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde, taraflardan birinin borcunu ifada güçsüzlüğe düşmesi ya da hakkındaki haciz işleminin

sonuçsuz kalması sebebiyle, diğer tarafın alacak hakkı tehlikeye düşerse bu taraf, karşı edimin ifası güvence altına alınıncaya kadar kendi ediminin ifasından kaçınabilir. Ayrıca hakkı tehlikeye düşen taraf, karşı taraftan güvence isteyebilir. İstenen güvence verilmezse, hakkı tehlikeye düşen taraf sözleşmeden dönebilir.

Yukarıda açıklananlar kapsamında, tek satıcılık sözleşmesinde, taraflardan birinin ödeme yeteneğini kaybetmesi veya ödeme gücüne düşmesi durumunda, tek satıcılık sözleşmesi kendiliğinden sona ermeyecektir. Ancak böyle bir durumun ortaya çıkması halinde, karşı taraf somut olayın özelliklerine göre, kendisine uygun bir teminat verilmesini talep edebilir veya sözleşmeyi haklı nedenle fesih yoluna gidebilir.

3. TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ İŞLEM İLE SONA ERMESİ

Tek satıcılık sözleşmesi, bazı durumlarda kendiliğinden sona ermez. Tek satıcılık sözleşmenin sona ermesi için taraflardan birinin veya her ikisinin bir hukuki işlem gerçekleştirmesi gerekebilir. Bu hukuki işlem, taraflardan birinin fesih şeklinde bir irade beyanı olabileceği gibi tarafların anlaşması da olabilir.

3.1. TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN TARAFLARIN ANLAŞMASI İLE SONA ERMESİ

Sözleşmelerin tarafların anlaşması ile sona ermesi TBK’da düzenlenmemiş olmakla birlikte, sözleşme özgürlüğü prensibi gereği taraflar anlaşarak sözleşme ilişkisine diledikleri zaman son verebilirler⁷⁴.

Tek satıcılık sözleşmesinde de taraflar, aralarındaki hukuki ilişkiyi geleceğe etkili olacak şekilde sona erdirmek maksadıyla anlaşabilirler⁷⁵. Bu anlaşma herhangi bir şekle tabi olmayıp, anlaşmanın ispat açısından yazılı şekilde yapılmasında fayda

⁷⁴ Ünal Ertaş, **Tek Satıcılık ve Benzeri Sözleşmeler ile İlgili Bilirkişi Raporları**, Legal Hukuk Kitapları Serisi: 171, 1. Ba., Şubat 2012, s.83; Seliçi, **a.g.e.**, s.104.

⁷⁵ Seliçi, **a.g.e.**, s.104 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s.167.

bulunmaktadır⁷⁶. Tarafların anlaşması ile sözleşmenin sona erdirilmesinde, sözleşmenin belirli süreli ya da belirsiz süreli olmasının herhangi bir önemi bulunmamaktadır⁷⁷. Yine anlaşma teklifinin kim tarafından getirildiğinin de herhangi bir önemi bulunmamaktadır.

3.2. TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN TEK TARAFLI HUKUKİ BİR İŞLEMLE SONA ERMESİ

3.2.1. Genel Olarak

Borç ilişkisi sona erdiren yollardan biri de, fesih adı verilen tek taraflı hukuki bir işlem olabilir.

Bir sözleşmenin kurulması, değiştirilmesi veya sona erdirilmesi kural olarak tarafların karşılıklı ve aynı yönde irade beyanları ile olur. Ancak bazı durumlarda, sözleşme ilişkisini kurmak, bu ilişkiyi değiştirmek veya sona erdirmek için yenilik doğuran bir irade beyanı da yeterlidir⁷⁸.

Kullanılmalarıyla yeni bir hukuki ilişki kuran, mevcut hukuki ilişkiyi değiştiren veya sona erdiren haklara yenilik doğran haklar denir⁷⁹. Yenilik doğran haklar ise kurucu, değiştirici ve bozucu yenilik doğuran haklar olarak sınıflandırılır. Doktrinde ve Yargıtay kararlarında fesih, sürekli borç ilişkisini ileriye etkili olarak sona erdiren bozucu yenilik doğuran bir hak olarak tanımlanmıştır⁸⁰.

⁷⁶ Kaya, **a.g.e.**, s.357.

⁷⁷ Şenol, **a.g.e.**, s.167.

⁷⁸ Ahmet M. Kılıçoğlu, “**Borçlar Hukuku Genel Hükümler**”, Ankara, Turhan Kitabevi, 2016 s.23; Eren, **Borçlar Genel**, s.61.

⁷⁹ Turhan Esener-Fatih Gündoğdu, **Borçlar Hukuku I: Sözleşmelerin Kuruluşu ve Geçerliliği (TBK m.1-48)**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017, s.11; Eren, **Borçlar Genel**, s.61; Kılıçoğlu, **Borçlar Genel**, s.23.

⁸⁰ Muhammed Cihan Güvenç, **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’n Göre Acente Hukuku**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s.141; Altınok, **Sürekli Borç İlişkileri**, s.178; Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s. 14-24; Esener/Gündoğdu, **a.g.e.**, s.14; Eren, **Borçlar Genel**, s.63 vd.; Seliçi, **a.g.e.**, s. 115; Kılıçoğlu, **Borçlar Genel**, s. 24; Yargıtay 19. H.D. 28.09.2016 t., 2016/5707 E., 2016/12723 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Yargıtay 19. H.D., 11.09.2018 t., 2016/18956 E., 2018/4001 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Yargıtay 22. H.D., 23.01.2018 t., 2017/9359 E., 2018/1055 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

Yenilik doğuran hakların kullanılmasıyla, ortaya çıkan hukuki sonuç, yenilik doğuran işlemi geri almak suretiyle ortadan kaldırılamaz⁸¹. Bu kapsamda fesih de karşı tarafa ulaşıldıktan sonra geri alınamaz ve feshin karşı tarafa ulaşmasıyla hukuki ilişki sona erer. Bu durumda borç ilişkisini tekrar kurmak için taraflarca yeni bir sözleşme imzalanmalıdır⁸².

Sürekli borç ilişkilerinde fesih, olağan ve olağanüstü fesih olarak ikiye ayrılmaktadır. Belirsiz süreli tek satıcılık sözleşmelerinde, sözleşmenin tarafları olağan fesih hakkını kullanarak sözleşmeyi bir hukuki işlem ile sona erdirebilir. Sözleşme belirli süreli olsun veya olmasın, tarafların olağanüstü fesih ile sözleşmeyi sona erdirmeye hakları her zaman bulunmaktadır. Aşağıda sırasıyla tek satıcılık sözleşmelerinde olağan ve olağanüstü fesih kavramı ve usulleri anlatılmaya çalışılacaktır.

3.2.2. Olağan Fesih

3.2.2.1. Genel Olarak

Belirsiz süreli tek satıcılık sözleşmelerinde taraflar, sözleşmede herhangi bir süre belirlememiş olabilirler. Tarafların sözleşmede bir süre belirlemelerine rağmen, belirlenen sürenin zımni olarak uzaması halinde de sözleşme belirsiz süreli sözleşmeye dönüşecektir⁸³.

Belirsiz süreli tek satıcılık sözleşmelerinde, sözleşme kendiliğinden sona ermez. Bu maksatla tarafların mutlaka hukuki bir işlem tesis etmeleri gerekmektedir.

⁸¹ Eren, **Borçlar Genel**, s.68-69; Kılıçoğlu, **Borçlar Genel**, s.25.

⁸² Eren, **Borçlar Genel**, s.68; Seliçi, **a.g.e.**, s. 129.

⁸³ Detaylı açıklama için Bkz.: Birinci Bölüm. Gökyayla, **a.g.e.**, s.186; İşgüzar, **a.g.e.**, s.152; Karaege, **a.g.e.**, s.90; Toksöz, **a.g.e.**, s.46-47.

Bu noktada sözleşme, taraflardan birinin yapacağı tek taraflı bir irade beyanı olan fesih usulü kullanılarak sona erdirilebilecektir⁸⁴.

Olağan fesih, tüm belirsiz süreli borç ilişkilerinde, tarafların tek taraflı irade beyanı ile kullandıkları ve herhangi bir sebebe dayanmayan, sözleşmeyi geleceğe etkili olarak sona erdirmeye hakkıdır. Sürekli borç ilişkilerinde tarafların kişisel özgürlükleri ancak olağan fesih hakkının tanınmasıyla korunabilir⁸⁵.

Tek satıcılık sözleşmesi sui generis bir sözleşme olduğundan, mevzuatımızda belirsiz süreli tek satıcılık sözleşmelerinin olağan fesih yolu ile sona erdirilme usulünü düzenleyen herhangi bir hüküm bulunmamaktadır⁸⁶. Tek satıcılık sözleşmesinde taraflar, sözleşmenin olağan fesih hakkı kullanılarak sona ermesi hususunu kararlaştırmış olabilirler. Bu durumda sözleşmenin olağan feshi ve koşulları tarafların sözleşmede belirledikleri iradelerine göre gerçekleşecektir⁸⁷. Ancak taraflar sözleşme ile bu konuda bir usul kararlaştırmamışlarsa, hangi hükümlerin uygulanması gerektiği konusunda farklı görüşler vardır.

Tarafların tek satıcılık sözleşmesinde bir fesih usulü kararlaştırmadığı durumda, tek satıcılık sözleşmesinin sürekli borç doğuran bir sözleşme olması ve bir karşılık öngörmesi nedeniyle, vekalet sözleşmesinin tek taraflı sona erdirilmesini düzenleyen TBK'nın 512. madde hükmünün⁸⁸ uygulanamayacağı belirtilmiştir⁸⁹.

Başka bir görüşe göre, tek satıcılık sözleşmesine acentelik sözleşmesinin feshinde uygulanan hükümlerin kıyasen uygulanması gerekmektedir⁹⁰. Ancak Türk

⁸⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s.1290; Gökyayla, **a.g.e.**, s.186; Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; İşgüzar, **a.g.e.**, s.152; Karaege, **a.g.e.**, s.90; Toksöz, **a.g.e.**, s.46-47.

⁸⁵ Seliçi, **a.g.e.**, s. 132.

⁸⁶ Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; İşgüzar, **a.g.e.**, s.150.

⁸⁷ Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24.

⁸⁸ TBK'nın "Tek taraflı sona erdirmeye" başlıklı 512. maddesine göre; "Vekâlet veren ve vekil, her zaman sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirebilir. Ancak, uygun olmayan zamanda sözleşmeyi sona erdiren taraf, diğerinin bundan doğan zararını gidermekle yükümlüdür."

⁸⁹ İşgüzar, **a.g.e.**, s.151; Gökyayla, **a.g.e.**, s.190; Şenol, **a.g.e.**, s.183.

⁹⁰ İşgüzar, **a.g.e.**, s. 153-154,157.

doktrinde bu görüş, TTK'nın 121. maddesi ile öngörülen üç aylık fesih önelinin tek satıcı açısından çok kısa olması nedeniyle eleştirilmiştir⁹¹.

Doktrindeki bir diğer görüşe göre ise, tarafların tek satıcılık sözleşmesinin olağan feshinde, sözleşmeye adi şirket sözleşmesinin feshinde uygulanan hükümlerin kıyasen uygulanması gerekmektedir. Burada ikili bir ayırım yapılmaktadır. Tek satıcılık sözleşmesinin süresi bir yıldan kısaysa acentelik sözleşmesine ilişkin hükümlerin; 1 yıldan uzun ise adi şirket sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiği belirtilmiştir⁹². TBK'nın 640. maddesi uyarınca; "Ortaklık, belirsiz süre için veya ortaklardan birinin ömrü boyunca sürmek üzere kurulmuşsa, ortaklardan her biri, altı ay önceden fesih bildiriminde bulunabilir.". Adi şirket sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulanması durumunda, TBK'nın 640. maddesinde yer alan 6 aylık fesih önelinin, tarafların yeni duruma uyum sağlayabilmeleri için yeterli ve uygun olduğu belirtilmiştir⁹³.

Doktrinde çoğunlukla kabul gören bir diğer görüşe göre, tarafların tek satıcılık sözleşmesinde bir fesih usulü kararlaştırmadığı durumda usul, somut olayın özelliklerine göre belirlenmelidir⁹⁴. Sözleşmenin sona erdirilmesi, somut olayın özelliklerine göre farklı süreler gerektirebilir. Uyuşmazlık halinde hakim bu özellikleri değerlendirip tüm hususları göz önüne alarak hakkaniyete uygun bir karar vermelidir⁹⁵. Biz de, tarafların tek satıcılık sözleşmesinde bir fesih usulü kararlaştırmadığı durumda fesih usulünün, her somut olayın özelliklerine göre belirlenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Tek satıcılık sözleşmesi, niteliği gereği günümüz koşullarında farklı sektörler için uygulama alanı bulmakta ve her sektörün ihtiyaçları

⁹¹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.193; İşgüzar, **a.g.e.**, s.144 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s.189; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 54-55.

⁹² Gökyayla, **a.g.e.**, s.190-191; Şenol, **a.g.e.**, s.187; Toksöz, **a.g.e.**, s.47-48.

⁹³ Gökyayla, **a.g.e.**, s.193-194.

⁹⁴ İşgüzar, **a.g.e.**, s.150 vd.; Karaege, **a.g.e.**, s.90; Tandoğan, **a.g.e.**, s.55-56, Yargıtay'ın aynı yöndeki kararları için Bkz.: Yargıtay 11. H.D., 15.01.1992 t., 1990/1959 E., 1992/96 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Yargıtay 19. H.D., 28.09.2016 t., 2016/5707 E., 2016/12723 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

⁹⁵ İşgüzar'a göre; "otomobil branşındaki bir tek satıcı ile parfümeri branşındaki bir tek satıcının durumu aynı değildir. Otomobil satımını üstlenen bir tek satıcının kurmak zorunda bulunduğu bakım ve tamir atelyeleri, yedek parça depoları ile satış mağazaları mali yönden büyük yatırımları gerektirmektedir. Bu nedenle, sözleşmenin sona erdirilmesi, tek satıcının işletmesini ekonomik yönden başka biçimde değerlendirmesine olanak verecek uzunlukta bir feshi ihbar süresine bağlı tutulmalıdır." (İşgüzar, **a.g.e.**, s.151).

birbirinden farklı olmaktadır. Tek satıcılık sözleşmesinde fesih önelinin somut olayın özelliklerine göre belirlendiği durumlarda, uyuşmazlık halinde fesih öneli hakim tarafından belirleneceğinden, yargılama süresinin uzun sürmesi nedeniyle bu yolun pratik olmadığı yönündeki görüşe⁹⁶ katılmıyoruz.

3.2.2.2. Fesih Bildirimi

Tek satıcılık sözleşmesinde fesih hakkı, taraflardan birinin fesih bildirimini tek taraflı olarak karşı tarafa iletmesiyle kullanılmış olur.

TTK'nın 18. maddesinin 3. fıkrası gereği, tacirler arasında, sözleşmeyi feshe veya sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbar ve ihtarlar, noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza ile yapılır. TTK'nın 18. maddesinde ifade edilen şekil, bir geçerlilik şartı değil; ispat şartıdır⁹⁷. Bu husus TTK'nın gerekçesinde yapılan açıklamalar ile de sabittir. TTK'nın 18. maddesinin gerekçesine göre; “Tasarı ile bu maddenin üçüncü fıkrasında üç köklü değişiklik yapılmıştır: (1) Hükümdeki şekil, geçerlilik şartı olmaktan çıkarılmış, ispat şartına dönüştürülmüştür. Bu amaçla eski metinde yer alan “muteber olması için” ibaresine metinde yer verilmemiştir. Bu değişikliğin sebebi, geçerlik şartının artık haklı bir gerekçesinin bulunmaması ve teknikteki hızlı gelişmedir. Ayrıca hiçbir modern kanunda bu kadar ağır bir geçerlilik şartı yer almamaktadır. Şartın tacir gibi basiretli bir işadama için öngörülmüş olması da anlamsız bulunmuştur.”

Dolayısıyla ispat kolaylığı açısından, tacir olmayan tarafların fesih bildirimini yazılı yapmasında fayda bulunmaktadır.

⁹⁶ Gökyayla, **a.g.e.**, s.193-194.

⁹⁷ Fatih Bilgili-Ertan Demirkapı, **Ticari İşletme Hukuku**, Dora, 2016, s.99; Rıza Ayhan-Hayrettin Çağlar, **Ticari İşletme Hukuku, Genel Esaslar**, Tamamen Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10. Bs., Ankara, 2017, s.249; Bozer/Göle, **a.g.e.**, s.99; Gökyayla, **a.g.e.**, s.187; Yargıtay 11. H.D. 06.11.2006 t., 2005/10582 E, 2006/11292 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Yargıtay HGK., 12.03.1997 t., 1996/11951 E., 1997/178 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019. Aksi yönde görüş için Bkz.: Yalçın Kaya, **Borçlar Hukukunda Yazılı Şekil**, İstanbul, 2015, s. 206 vd..

Taraflar tek satıcılık sözleşmesi ile kanuni şekil şartı öngörülmeven bu tür ihbar ve ihtarların belirli bir şekilde yapılacağını kararlaştırmış olabilirler. Bu durumda TBK'nın sözleşmelerde iradi şekli düzenleyen 17. maddesi uygulanmalıdır. Tarafların, sözleşmeyi feshe veya sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbar ve ihtarlar için belirli bir şekil kararlaştırdığı durumlarda, ihbar ve ihtarlar belirlenen şekilde yapılmadıkça geçerli olmayacaktır. Bunun sonucunda ise, şekle uyulmadan yapılan ihbar ve ihtarlar hüküm doğurmayacaktır.

Olağan fesih bildiriminde bulunulması, tek satıcılık sözleşmesini sona erdirmeyecektir. Olağan fesih bildirimi ile bir fesih öneli işlemeye başlayacaktır. Tarafların hak ve yükümlülükleri, fesih önelinin sonuna kadar devam eder⁹⁸. Fesih öneli süresi içerisinde, taraflardan birinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi veya haklı bir sebebin ortaya çıkması halinde, sözleşme olağanüstü fesih yoluyla sona erdirilebilir⁹⁹.

3.2.2.3. Fesih Öneli

Bozucu yenilik doğuran fesih hakkı, tek satıcılık sözleşmesinde taraflardan birinin fesih bildirimini karşı tarafa iletilmesiyle kullanılmış olur. Fesih hakkının tek satıcı veya sağlayıcı tarafından kullanılmasıyla birlikte tek satıcılık sözleşmesi sona ermeyecek ve bir fesih öneli işlemeye başlayacaktır¹⁰⁰.

Tek satıcılık sözleşmesi açısından, kanunda belirlenmiş bir fesih öneli bulunmadığından taraflar, sözleşmede bir fesih öneli kararlaştırabilirler. Taraflarca kararlaştırılan fesih öneli, sözleşme özgürlüğü prensiplerine veya ahlaka aykırı olmamalıdır. Sözleşme özgürlüğü prensiplerine veya ahlaka aykırı olan hükümler geçersiz olacaktır¹⁰¹. Bu durumda fesih öneli, somut olayın özelliklerine göre belirlenecektir. Sözleşmede, sağlayıcının sözleşmeyi fesih öneli ile feshetme hakkı

⁹⁸ Gökyayla, **a.g.e.**, s.187; İşgüzar, **a.g.e.**, s.159; Kaya, **a.g.e.**, s.321-322; Toksöz, **a.g.e.**, s.49.

⁹⁹ Kaya, **a.g.e.**, s.323; ; Toksöz, **a.g.e.**, s.49; Yargıtay 19. H.D., 06.06.2018 t., 2017/366 E., 2018/3278 K. Karşı Oy metni, (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹⁰⁰ Gökyayla, **a.g.e.**, s.187; Seliçi, **a.g.e.**, s.150.

¹⁰¹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.190.

bulunmasına rağmen, tek satıcının böyle bir hakkı yoksa tek satıcının sözleşmeyi olağan fesih hakkını kullanarak feshedemeyeceğini söylemek, sözleşme özgürlüğü prensiplerine aykırı olacaktır. Tek satıcı, somut olayın özelliklerine uygun bir fesih öneli ile sözleşmenin olağan feshi yoluna başvurabilir¹⁰². Yine sağlayıcı, tek satıcıya reklam yapma, mağazasını büyütme gibi yükümlülükler vermesine rağmen çok kısa bir fesih öneli kullanarak sözleşmeyi olağan fesih ile sona erdirmeye hakkını kendisinde saklı tutmuş olabilir. Bu durumda da ahlaka aykırı bir fesih önelinden söz edilebilecektir¹⁰³. Eğer sağlayıcı, ahlaka aykırı bu fesih öneline rağmen tek satıcıya çok kısa bir fesih öneli tanır ve sözleşmeyi fesheder ise, fesih haksız hale gelmiş olur ve sözleşme derhal sona ermiş sayılır¹⁰⁴. Bu durumda tek satıcı fiili zararını, kar mahrumiyetini talep edebilecek ve koşulları varsa denkleştirme isteminde bulunabilecektir¹⁰⁵.

3.2.3. Olağanüstü Fesih

3.2.3.1. Genel Olarak

Türk Hukukunda, belirsiz süreli tek satıcılık sözleşmelerinin haklı sebeple sona erdirilmesini düzenleyen herhangi bir hüküm bulunmamaktadır¹⁰⁶. Ancak tek satıcılık sözleşmesi sürekli borç doğuran bir sözleşme olduğu için, TTK'nın acentelik hükümlerini düzenleyen 121. maddesinin ve TBK'nın hizmet sözleşmesi hükümlerini düzenleyen 435. maddesinin tek satıcılık sözleşmelerine kıyas yoluyla uygulanmasından hareketle, önemli bir sebebin bulunması halinde tek satıcılık sözleşmesi herhangi bir önele gerek bulunmaksızın ileriye etkili olarak sona

¹⁰² Yargıtay 19. H.D., 28.09.2016 t., 2016/5707 E., 2016/12723 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹⁰³ Gökyayla, **a.g.e.**, s.190.

¹⁰⁴ “Belirsiz süreli tek satıcılık sözleşmesini fesheden tarafın karşı tarafa fesih ihbar süresi olarak verdiği sürenin, verilmesi gereken süreden kısa olması halinde fesih haksız hale gelir ve sözleşme hemen sona ermiş olur.” Yargıtay 19. H.D., 28.09.2016 t., 2016/5707 E., 2016/12723 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹⁰⁵ Yargıtay 19. H.D., 28.09.2016 t., 2016/5707 E., 2016/12723 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹⁰⁶ Gökyayla, **a.g.e.**, s.194; İşgüzar, **a.g.e.**, s.157.

erdirilebilir¹⁰⁷. Sözleşmenin bu şekilde sona erdirilmesine, olağanüstü fesih denir. Olağanüstü fesih hakkı, belirli veya belirsiz süreli tek satıcılık sözleşmelerinde kullanılabilir¹⁰⁸.

Olağanüstü feshin, mutlaka bir sebebe dayandırılması gerekir¹⁰⁹. Sürekli borç doğuran tek satıcılık sözleşmesi de, haklı sebebin varlığı halinde süre verilmeksizin derhal feshedilebilir¹¹⁰. Bu noktada tek satıcılık sözleşmesinin belirli ya da belirsiz süreli olması fark etmeyecek ve sözleşme ileriye etkili olarak sona erecektir.

3.2.3.2. Haklı Sebep

Tek satıcılık sözleşmesinde, tarafların sözleşme süresinin sonuna kadar sözleşme ile bağlı kalmasının artık beklenemez olduğu durumlarda, sözleşmenin feshi için haklı sebep bulunmaktadır¹¹¹.

Tek satıcılık sözleşmesi, taraflar arasında yoğun güven ilişkisine dayandığından, fesih için haklı sebep bulunup bulunmadığını belirlerken taraflar arasındaki bu güven ilişkisinin sarsılmış olup olmadığı incelenmelidir¹¹². Haklı sebebin mutlaka taraflardan birinin kusurlu davranışından kaynaklanması gerekmez¹¹³. Haklı sebep, üçüncü kişinin kusurundan, devlet müdahalelerinden veya doğa olaylarından dahi kaynaklanabilir. Tarafların kusurlu davranışından kaynaklanmayan haklı sebep olarak; tek satıcının sahip olması gereken ruhsat şartlarının sonradan kaybedilmesi sonucu ruhsatlarının iptal edilmesi, tek satıcının

¹⁰⁷ Altınok, **Sürekli Borç İlişkileri**, s.96; Ayhan/Çağlar, **a.g.e.**, s.556; Gökyayla, **a.g.e.**, s.194-195; İşgüzar, **a.g.e.**, s.152; Karaege, **a.g.e.**, s.91; Seliçi, **a.g.e.**, s. 156-157; Yeşiltepe, **a.g.e.**, s.136.

¹⁰⁸ Gökyayla, **a.g.e.**, s.194; İşgüzar, **a.g.e.**, s.152; Poroy/ Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, s. 282; Tandoğan, **a.g.e.**, s.56; Yargıtay 19. H.D., 28.09.2016 t., 2016/5707 E., 2016/12723 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹⁰⁹ Seliçi, **a.g.e.**, s.158.

¹¹⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s.1290; Gökyayla, **a.g.e.**, s.194; İşgüzar, **a.g.e.**, s.152; Seliçi, **a.g.e.**, s.112-113; Şenol, **a.g.e.**, s.193; Tandoğan, **a.g.e.**, s.56; Toksöz, **a.g.e.**, s.50.

¹¹¹ Altınok, **Sürekli Borç İlişkileri**, s.137; Ayhan/Çağlar, **a.g.e.**, s.556; Gökyayla, **a.g.e.**, s.195; İşgüzar, **a.g.e.**, s.155; Kaya, **a.g.e.**, s. 335; Şenol, **a.g.e.**, s.196; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 56.

¹¹² Gökyayla, **a.g.e.**, s. 196; İşgüzar, **a.g.e.**, s.155; Şenol, **a.g.e.**, s.196-197; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 56-57; Toksöz, **a.g.e.**, s.50.

¹¹³ Altınok, **Sürekli Borç İlişkileri**, s.106 vd.; Gökyayla, **a.g.e.**, s.196; İşgüzar, **a.g.e.**, s.155; Seliçi, **a.g.e.**, s.194; Tandoğan, **a.g.e.**, s.57.

bulunduğu bölgede sözleşme konusu malın satışının yasaklanması veya hammadde bulunamaması nedeniyle üreticinin malın üretimi durdurması örnek olarak gösterilebilir. Ancak çoğu zaman haklı sebep, taraflardan birinin sözleşme yükümlülüklerini kusurlu bir şekilde ihlal etmesi sonucu ortaya çıkmaktadır¹¹⁴.

Dikkat edilmesi gereken bir husus da taraflar arasındaki menfaat dengesidir. Sözleşme haklı sebeple feshedilirken, sözleşmeyi fesheden taraf ile karşı tarafın menfaati, her somut olayın özelliklerine göre dengelenmeye çalışılmalıdır. Fesih için haklı sebep teşkil eden davranışın belirli bir ağırlıkta olması gerekmektedir¹¹⁵. Örneğin, çok uzun süredir başarılı şekilde faaliyet gösteren bir tek satıcının, bir defaya mahsus olarak bilgi verme yükümlülüğünü ihlal etmesi ve sağlayıcının bu nedenle haklı fesih yolunu seçmesi, menfaatler dengesi gözetildiğinde olağanüstü fesih için haklı sebep teşkil etmeyebilir¹¹⁶.

Taraflar arasındaki menfaatler dengesi gözetilirken, sözleşmeyi fesheden tarafın, sözleşmeye aykırı davranılmasından sorumlu olup olmadığı da incelenmelidir. Sözleşmeyi fesheden tarafın, sözleşmenin feshinde kusuru bulunuyor ise, bu durumda somut olayın özelliklerine göre, sözleşmenin feshinde kusuru bulunan tarafın sözleşme ile bağlı kalması beklenebilir¹¹⁷.

¹¹⁴ İşgüzar, **a.g.e.**, s.155. “Mahkemece, toplanan kanıtlar ve bilirkişi raporuna göre, taraflar arasında imzalanan sözleşmenin 9/b maddesinde, taraflardan herhangi biri sözleşme ile üstlendiği yükümlülükleri kısmen veya tamamen yerine getirmezse diğer tarafa yazılı ihbarda bulunarak söz konusu yükümlülüklerin ifası için 5 günlük süre tanıyacağı, verilen süreye rağmen söz konusu yükümlülükleri ifa edilmezse ihbarda bulunan tarafın sözleşmeyi yapacağı yazılı ihbarla derhal feshedeceğinin kararlaştırıldığı, davalı şirket tarafından 08/03/2012 tarihli ihtarname ile davacı şirketten vadesi geçmiş bakiye 454.134,65 TL borcunu 5 gün içinde ödemesini istediği, bu süre içerisinde borç ödenmediği takdirde sözleşmenin feshedileceğinin bildirildiği, ihtarnamenin davacı şirkete 12/03/2012 tarihinde tebliğ edildiği, davacının ihtarname ile temerrüde düştüğü, 19/03/2012 tarihli ihtarnamesi ile davalı şirketin sözleşmeyi feshettiği, ayrıca 20/03/2012 tarihli davacı şirket yetkilileri ile davalı şirket arasında yapılan görüşme ile teminat mektuplarının iade edildiği, davacının elinde kalan ürünleri iade ettiği, tarafların iradesi ile sözleşmenin son bulunduğu, davacının sözleşme uyarınca yükümlülüklerini yerine getirmede, ödemede temerrüde düştüğü, sözleşmenin feshinin haklı olduğu gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Kararı, davacı vekili temyiz etmiştir. Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davacı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir.” Yargıtay 11. H.D., 21.10.2014 t., 2013/14868 E., 2014/16145 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹¹⁵ Gökyayla, **a.g.e.**, s.196-197; Toksöz, **a.g.e.**, s.50.

¹¹⁶ Kaya, **a.g.e.**, s.337-338.

¹¹⁷ **a.e.**, s.338.

Haklı sebep teşkil eden olayın, sözleşmenin kurulmasından sonra ortaya çıkması şart değildir. Sözleşmenin kurulması aşamasında haklı bir sebebin bulunması halinde zamanla bu sebep sözleşme ilişkisinin devamını çekilmez kılmışsa, sözleşmenin devamı kendi için çekilmez olan tarafın uzunca bir süre sessiz kalması durumunda, artık bu sebebin sözleşmenin devamını çekilmez kılmadığı kabul edilmelidir¹¹⁸.

Sözleşmenin feshi için haklı bir sebebin mevcut olup olmadığı sorusu cevaplanırken, her zaman somut olayın özelliklerine bakılmalıdır¹¹⁹. Yaşanan her somut olay için haklı sebebi tespit ederken, sözleşme ilişkisi, yerel uygulamalar, taraflar arasındaki ilişkiler, tarafların tutum ve davranışları gibi pek çok faktör incelenmelidir. Somut olayın feshe sebebiyet verecek derecede olup olmadığı titizlikle araştırılmalıdır¹²⁰. Bu noktada sağlayıcının tek satıcının sözleşme bölgesinde satış yapması, tek satıcının başka şirkete ilişkin malları satması¹²¹, sağlayıcının sürekli ayıplı mal teslim etmesinin ardından tek satıcıda bundan sonra da ayıplı mal teslim edileceği konusunda kanaat oluşması¹²², sözleşme taraflarının kavga etmesi, tek satıcının asgari satın alma yükümlülüğünü ihlal etmesi¹²³, tek satıcının sözleşme bölgesinin daraltılması; taraflardan birinin terör örgütüne finansman sağladığının tespit edilmesi, tarafların sözleşmede yer alan yükümlülüklerini esaslı bir şekilde ihlal etmesi gibi nedenler haklı sebep teşkil edebilecektir.

¹¹⁸ a.e., s.339.

¹¹⁹ Gökyayla, a.g.e., s.197; İşgüzar, a.g.e., s.155.

¹²⁰ Altınok, **Sürekli Borç İlişkileri**, s.138; Ertabak, a.g.e., s.27.

¹²¹ Yargıtay 19. H.D., 05.03.2002 t., 2001/4568 E., 2002/1473 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹²² Altınok, **Sürekli Borç İlişkileri**, s.273.

¹²³ Gökyayla, a.g.e., s. 198. “1-)Davacı taraf, davalıyla imzalanan 12.3.2007 tarihli Tek satıcılık sözleşmesi uyarınca davalının sözleşmede yazılı ve İtalya'da üretilen üç marka ürünün Türkiye'de yine sözleşmede belirtilen illerde satımı üstlendiği, sözleşmenin ayrılmaz parçası olan eklerde belirtilen malların minimum toplam siparişlerini almayı garanti etmiştir ve bu husus taraflar arasında çekişmesizdir.

Anılan sözleşme incelendiğinde. 15. maddede asgari alımın taahhüdüne uyulmaması halinde izlenecek yol gösterilmiştir. Buna göre, davacı tek satıcı olan davalının asgari alım taahhüdüne uymaması halinde ihtar çekme yükümlülüğü mevcuttur. Bu durumda; davada talep edilen 2008 ve 2009 yıllarına ait ürünlerin alımı için anılan sözleşmenin 15. maddesine göre ihtar çekilmesi gereklidir. Davacının bu ihtar yükümlülüğüne uymadığı gibi, asgari alım taahhüdünü yerine getirmemiş olmasına rağmen, bir sonraki yıl için ürün vermeye devam etmesi gözetildiğinde, asgari alımı taahhüdüne dair yaptırımlardan o yıllar için vazgeçtiğinin kabulünü gerekir. Hal böyle olunca; mahkemece 2007 yılı için talep edilen kar kaybının reddi doğru olup, 2008 ve 2009 yılları için talep edilen kar kaybının kabulü isabetsizdir. Hükmün bu sebeple davalı yararına bozulması gerekmiştir.” Yargıtay 19. H.D., 28.01.2014 t., 2013/4790 E., 2014/2026 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

3.2.3.3. Fesih Bildirimi

Tek satıcılık sözleşmesinde olağanüstü fesih hakkı, taraflardan birinin fesih bildirimini tek taraflı bir biçimde karşı tarafa iletmesiyle kullanılmış olur.

Fesih bildiriminin şekli açısından yukarıda yaptığımız açıklamalar burada da geçerlidir¹²⁴. TTK'nın 18. maddesinde ifade edilen şekil, bir geçerlilik şartı değil; ispat şartıdır. Tek satıcılık sözleşmesinin tacir olmayan tarafları için de, fesih bildirimi için yasalarda belirtilen bir geçerlilik şartı bulunmamaktadır. Ancak ispat kolaylığı açısından, tacir olmayan tarafların fesih bildirimini yazılı yapmasında fayda bulunmaktadır¹²⁵.

Mevzuatımızda, fesih sebebinin karşı tarafa bildirilmesine ilişkin özel bir hüküm bulunmamaktadır. Fesih bildiriminde, haklı sebep, olağanüstü fesih, önemli sebep gibi kavramlara yer verilmesi gerekmez. Ancak bildirimde, fesih sebebinin ve taraf iradesinin olağanüstü fesih yönünde olduğunun mutlaka anlaşılması gerekir. Fesih sebebinin bildirilmemiş olması fesih bildiriminin geçerliliğini etkilemeyecektir¹²⁶. Ancak fesih sebebinin bildirilmemiş olması nedeniyle meydana gelen zararlar talep edilebilir¹²⁷.

Taraflar, tek satıcılık sözleşmesinde, sözleşmenin feshi için haklı sebeplerin neler olacağını kararlaştırmış olabilirler. Ancak bu durumda, sözleşmede belirtilenler dışındaki sebeplerin haklı sebep olamayacağı sonucu ortaya çıkmaz. Sözleşmede

¹²⁴ Bkz.: Birinci Bölüm, 3, 3.2, 3.2.2., 3.2.2.2.

¹²⁵ Altınok, **Sürekli Borç İlişkileri**, s.152.

¹²⁶ Gökyayla, **a.g.e.**, s.205. “Dosya içerisinde bulunan ve davacı tarafından gönderildiği belirtilen 14.07.2009 tarihli mail metninde “ öncelikle verdiğiniz ayrıntılı bilgiden dolayı teşekkür ederim. Firma prensipleriniz konusunda yeterli malumata sahibiz. Sizden buna rağmen 2009 yılı sonuna kadar özel satış sözleşmesini geçerli bırakmanızı rica ediyoruz. Müşterilerimizde olumsuz bir izlenim bırakmak istemiyoruz, sizin anlayış göstereceğinizi düşünüyorum ” şeklinde cevap vermiş olup, bu yazı cevabı ile davacının davalı... ‘nun sözleşmeyi feshettiğini kabul anlamına gelip gelmediği hususunun ve sonradan mal almaya devam ettiği hususunun tartışılarak yine taraflar arasındaki yazışmalar uyarınca davacının davalı ... şirketinden 2009 yılı sonuna kadar mal almaya devam edip etmediği tespit edilerek sonuç olarak davacının feshi kabul ettiği anlaşıldığı takdirde davacının herhangi bir tazminat isteyemeyeceği hususu gözetilerek eksik inceleme sonucu yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir.” Yargıtay 19. H.D., 16.10.2017 t., 2016/11894 E., 2017/6930 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹²⁷ Gökyayla, **a.g.e.**, s.205; Seliçi, **a.g.e.**, s.163-164.

belirtilmese de, haklı bir sebebin ortaya çıkması durumunda sözleşmenin feshedilebilmesi, sözleşme özgürlüğü prensibi gereğidir. Yine tek satıcılık sözleşmesinde taraflar, sözleşmenin feshi usulü olarak, fesih bildiriminde haklı sebebin mutlaka belirtilmesi gerektiğini de kararlaştırmış olabilirler. Bu durumda fesih bildiriminde haklı sebebin belirtilmemiş olması, feshi geçersiz hale getirmeyecektir. Önemli olan haklı bir sebebin bulunmasıdır¹²⁸.

Fesih bildiriminde bazı haklı sebeplerin belirtilmesi durumunda, fesih sırasında var olan ancak fesih bildiriminde yer verilmeyen haklı sebeplerin nazara alınıp alınmayacağı da incelenmelidir. Fesih sırasında mevcut olmasına rağmen fesih bildiriminde yer verilmeyen bir haklı sebep mevcutsa, bu sebepler de fesih bildirimine eklenebilecektir¹²⁹. Ancak bu durumda sözleşmeyi fesheden tarafın iradesi titizlikle incelenmelidir. Fesih sırasında mevcut olan bir sebebin, sonradan fesih bildirimine eklenmesi, karşı tarafta bu sebebe dayanarak sözleşmenin feshedilmeyeceği yönünde haklı bir beklenti yaratabilir. Bu durumda da fesih bildirimine sonradan eklenen sebebe dayanılması dürüstlük kurallarına aykırı düşebilir¹³⁰.

Fesih bildiriminde yer verilmeyen ve fesih sırasında var olmayıp sonradan ortaya çıkan haklı sebepler, yeni bir olağanüstü feshetme gerekçe olabilecek; ancak önceden yapılmış olan olağanüstü feshin sonuçlarını ortadan kaldırmayacaktır¹³¹.

Fesih bildiriminde bir gerekçe bildirilmemesi durumunda, karşı taraf, sözleşmeyi fesheden tarafın hangi haklı sebeplere dayandığı konusunda bilgi talep edebilir. Bu durumda sözleşmeyi fesheden taraf, dayandığı haklı sebepleri açıklamalıdır. Ancak sözleşmeyi fesheden tarafın, haklı sebepleri açıklamaması da feshin geçerliliğine etkili değildir¹³². Bu durumda bilgi talep eden taraf, fesih sebebinin bildirilmemiş olması nedeniyle meydana gelen zararları talep edilebilir¹³³.

¹²⁸ Kaya, **a.g.e.**, s.329.

¹²⁹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.205; Kaya, **a.g.e.**, s.330.

¹³⁰ Gökyayla, **a.g.e.**, s.206.

¹³¹ Kaya, **a.g.e.**, s.330.

¹³² Gökyayla, **a.g.e.**, s.205; Kaya, **a.g.e.**, s.329.

¹³³ Gökyayla, **a.g.e.**, s.205; Seliçi, **a.g.e.**, s.163-164.

3.2.3.4. Fesih Hakkını Kullanma Süresi

Taraflar, olağanüstü fesih hakkını, haklı sebebin ortaya çıkmasıyla derhal kullanmak zorunda değildir. Tarafların, haklı sebebin ortaya çıkışını takiben uygun bir süre içerisinde fesih bildiriminde bulunması yeterlidir. Buradaki uygun süre, her somut olayın özelliklerine göre tespit edilmelidir¹³⁴.

Olağanüstü fesih, tek satıcılık sözleşmesini derhal sona erdirmek amacıyla yapılır. Ancak bazen sözleşmeyi fesheden taraf, sözleşmeyi derhal sona erdirmek istemeyebilir. Sözleşme kapsamında yapılması gereken bazı işlemlerin yapılması veya acil işlerin bitirilmesi adına, feshin derhal gerçekleşmesini tercih etmez. Ancak bu durumda ihtiyaç duyulan sürenin mümkün olduğunda kısa bir süre olması gerekmektedir. Aksi halde, olağanüstü feshi konu haklı sebebin, gerçekten de taraflarca sözleşme ilişkisinin devamını imkansız ve çekilmez kılması şartı ile çelişir. Bu nedenle, somut olay incelenerek verilen sürenin, sözleşmenin olağanüstü feshinin niteliğine aykırı olacak şekilde uzun tutulmaması gerektiği sonucuna varılabilir¹³⁵.

Haklı fesih sebebinin öğrenilmesine rağmen uzun bir süre sözleşmeye devam edilmesi halinde, fesih sebebinin yeterince ağır olmadığı ve sözleşmeyi fesheden taraf için sözleşmenin devamını çekilmez kılmadığı düşünülebilir. Böyle bir durumda artık bu sebebe dayanılarak sözleşme olağanüstü feshedilemez¹³⁶.

¹³⁴ “Bir Alman Federal Mahkemesi kararına konu olan uyuşmazlıkta, tek satıcı, sorumluluğunu sınırlayacak şekilde hukuki kişiliğini değiştirmiş, fakat bundan üreticiyi bilgilendirmemişti. Bunun üzerine üretici önemli sebeple fesih hakkını kullanmıştır. Mahkeme bu feshi haklı bulmuştur. Ancak olayda üretici, fesih sebebin öğrenmesinden itibaren altı hafta sonra fesih beyanında bulunmuştur. Davalı tek satıcı, fesih hakkının çok geç kullanıldığı ve geçerli olmadığını iddia etmiştir. Mahkeme, davacının davalının davranışlarından zaman içerisinde aralıklarla haberdar olduğunu, yurt dışında mukim bulunduğunu ve Alman hukuku hakkında bilgi sahibi olmadığını, oysa olayların geleceğe uygunluğunu incelemek için zaman ihtiyacı olduğunu ve bu bakımdan zor bir durumda bulunduğunu ifade ederek, davalının bu itirazlarını kabul etmemiştir.” (Gökyayla, **a.g.e.**, s. 209, dn. 1006). İşgüzar, **a.g.e.**, s.159; Kaya, **a.g.e.**, s.332; Seliçi, **a.g.e.**, s.166.

¹³⁵ Kaya, **a.g.e.**, s.328.

¹³⁶ Gökyayla, **a.g.e.**, s.208-209; İşgüzar, **a.g.e.**, s.159; Kaya, **a.g.e.**, s.332; Seliçi, **a.g.e.**, s.166.

İKİNCİ BÖLÜM

TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİNİN

HUKUKİ SONUÇLARI

1. GENEL OLARAK

Tek satıcılık sözleşmesinde, taraflar arasında yoğun bir güven ve işbirliği ilişkisi mevcut olduğundan, kural olarak taraflarının sözleşmenin devamında menfaatleri bulunmaktadır.

Tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi ile birlikte sağlayıcı, dağıtıcılarından birini kaybedecektir. Bu kayıp ise sağlayıcının mallarının sürümünün artması olasılığını düşürecek, marka bilinirliğini etkileyebilecektir. Ancak tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi durumunda, tek satıcının bu sona ermeden çok daha fazla etkileneceğini söylemek mümkündür. Tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi durumunda tek satıcı, kural olarak tek gelir kaynağını kaybeder. Ayrıca tek satıcının, tek satıcılık sözleşmesi kapsamında yaptığı yatırımlar değerini yitirebilir ve tek satıcı müşteri çevresini de kaybedebilir. Bu açıdan bakıldığında, tek satıcılık sözleşmesinin devamı, tek satıcı açısından ayrı bir öneme sahiptir¹.

Bu bölümde sona ermenin hukuki sonuçları, birel satış sözleşmeleri, sözleşme konusu mallar, sözleşme konusu bilgi, belge ve malzemeler, taraflar arasındaki tazminat talepleri, tarafların rekabet etmeme yükümlülüğü, sözleşme sonrası sır saklama yükümlülüğü bakımından ayrı ayrı incelenecektir. Tek satıcılık sözleşmesinin sona erme sonuçlarından olan denkleştirme istemi ise, kapsamı bakımından çalışmamızın üçüncü bölümünde ele alınmıştır.

¹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.183; İşgüzar, **a.g.e.**, s.138.

2. SONA ERMENİN BİREL SATIŞ SÖZLEŞMELERİNE ETKİSİ

2.1. GENEL OLARAK

Tek satıcılık sözleşmesinin tanımında da belirtildiği üzere, tek satıcılık sözleşmesinde taraflar arasındaki ilişki iki aşamalıdır. İlk aşama, çerçeve sözleşme niteliğindeki tek satıcılık sözleşmesidir. İkinci aşama ise çerçeve sözleşmeyi tamamlayan birel satış sözleşmeleridir.

Tek satıcılık sözleşmesi ile taraflar arasında gelecekte kurulacak birel satış sözleşmelerinin temeli atılmakta ² ve kuralları belirlenmektedir ³. Birel satış sözleşmelerinde ise sözleşme konusu malın fiyat, teslim yeri, teslim zamanı, teslim edilecek malların özellikleri gibi daha münferit hususlar düzenlenir. Tek satıcılık sözleşmesi ve birel satış sözleşmeleri, birbirini etkilemekle birlikte, birbirinden bağımsız sözleşmelerdir.

Tek satıcılık sözleşmesinde tek satıcının sürümü artırma faaliyetleri kapsamında sağlayıcıdan mal satın alma; sağlayıcının ise satın alınan malları teslim etme yükümlülüğü vardır. Tek satıcı, birel satış sözleşmeleri ile kendi müşterilerinin taleplerini karşılamak amacıyla sağlayıcıya siparişler verebilir⁴. Bu husus, tek satıcı açısından sözleşme konusu malları satın alma yükümlülüğünün de bir uzantısıdır⁵.

Tek satıcılık sözleşmesi sona ermeden evvel tek satıcı, siparişler vermiş; bu siparişler sağlayıcı tarafından kabul edilmiş ve sağlayıcının teslim yükümlülüklerinin kapsamı böylelikle belirlenmiş olabilir. Ancak sipariş verilen malların teslimi gerçekleşmeden sözleşme sona ermiş ise, tek satıcının satın alma yükümlülüğünün ve

² Gökyayla, **a.g.e.**, s.29; İşgüzar, **a.g.e.**, s.33.

³ Gökyayla, **a.g.e.**, s.22.

⁴ İşgüzar, **a.g.e.**, s.159.

⁵ Gökyayla, **a.g.e.**, s.212; İşgüzar, **a.g.e.**, s.159.

sağlayıcının satın alınan malları teslim etme yükümlülüğünün devam edip etmediğinin belirlenmesi önemlidir⁶.

Tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi ile artık yeni birel sözleşmeler yapılamayacaktır⁷. Ancak sipariş verilen malların teslimi gerçekleşmeden sözleşme sona ermiş ise, tek satıcının satın alma yükümlülüğünün ve sağlayıcının da satın alınan malları teslim etme yükümlülüğünün devam edip etmediği her somut olayın özelliklerine göre belirlenmelidir⁸.

Sözleşmenin sona ermesinin birel satış sözleşmelerine etkisini incelerken, sözleşmenin sona erme nedenlerine göre ayırım yapmamız uygun olacaktır.

2.2. SÖZLEŞMENİN KENDİLİĞİNDEN SONA ERMESİ HALLERİNİN BİREL SATIŞ SÖZLEŞMELERİNE ETKİSİ

Belirli süreli tek satıcılık sözleşmesinde sözleşme, belirlenmiş olan sürenin dolması, taraflardan birinin ölümü, tüzel kişiliğini kaybetmesi, gaipliğine karar verilmesi, fiil ehliyetini kaybetmesi veya iflas etmesi nedeniyle sona ermişse, sona erme kural olarak birel satış sözleşmelerine etki etmeyecektir. Bunun nedeni, birel satış sözleşmelerinin tek satıcılık sözleşmesi hali hazırda devam ederken kurulmuş olmasıdır.

Birel satış sözleşmelerinin ifası yükümlülüğü her somut olayın özelliklerine göre, tarafların sadakat borcu kapsamında, karşılıklı menfaatleri değerlendirilerek belirlenmelidir⁹. Sözleşmenin sona ermesi halinde birel satış sözleşmelerinin ifası,

⁶ Gökyayla, **a.g.e.**, s.212; Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; İşgüzar, **a.g.e.**, s.159.

⁷ Şenol, **a.g.e.**, s.224.

⁸ Gaye Kaya, “**Tek Satıcılık Sözleşmesi**”, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Antalya, 2018, s.59; Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; İşgüzar, **a.g.e.**, s.159; Şenol, **a.g.e.**, s.225.

⁹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.213; İşgüzar, **a.g.e.**, s.159.

sağlayıcıya alışılmışın dışında yük yüklüyor ise bu durumda sağlayıcı birel satış sözleşmesinin ifasından kurtulabilecektir¹⁰.

Belirli süreli tek satıcılık sözleşmesinde sözleşme, belirlenmiş olan sürenin dolması ile sona ermişse, bunun kural olarak birel satış sözleşmesine etkisi olmadığı söylenebilir¹¹. Sözleşme belirli sürenin dolması ile sona erse bile sağlayıcı, kural olarak süre dolmadan önce kendisine sipariş edilen malları tedarik ve teslim etmekle yükümlüdür. Tek satıcı da teslim aldığı söz konusu malların bedellerini ödemekle yükümlüdür¹². Bu durumda, kural olarak sözleşmenin sona erme anında birel satış sözleşmelerinden kaynaklanan ifa edilmemiş yükümlülükler ifa edilmelidir.

Taraflardan birinin ölmüş olması, kural olarak birel satış sözleşmelerini etkilemeyecektir¹³. Ancak taraflardan birinin ölmesi halinde ölen tarafın kişiliğinin önemi ve birel satış sözleşmeleri ile ifa edilecek edimlerin kapsamı incelenmelidir. Tek satıcılık sözleşmelerinde sağlayıcının kişiliğinin önemli olduğu durumlarda, sağlayıcının ölmesi ile sözleşme konusu malların üretilmesi, teslim veya tedarik edilmesi mümkün olmayabilir. Bu durumda, sağlayıcının haleflerinin birel satış sözleşmelerini ifa etmesi mümkün değildir ve sağlayıcının halefleri birel satış sözleşmelerinin ifasından kurtulabilmelidir. Tek satıcının ölmesi durumunda ise, tek satıcının kişiliği önemli olsun veya olmasın, birel satış sözleşmeleri ile sipariş edilen mallar, tek satıcının halefleri tarafından sağlayıcıdan teslim alınmalı ve bedeli sağlayıcıya ödenmelidir. Bu noktada kural olarak malların sağlayıcıdan teslim alınmasının ve bedellerinin sağlayıcıya ödenmesinin tek satıcının kişiliğiyle doğrudan ilgili olmadığı söylenebilecektir.

¹⁰ Gökyayla, **a.g.e.**, s.213.

¹¹ Halil Özeriç, “**“Türk Hukukunda Münhasır Distribütörlük Sözleşmesi” (Bölgesel Koruma İçeren Satım ve Dağıtım Sözleşmesi)**”, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s.145; Gökyayla, **a.g.e.**, s.212; Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; G. Kaya, **a.g.e.**, s.60; İşgüzar, **a.g.e.**, s.159; Şenol, **a.g.e.**, s.225; Tandoğan, **a.g.e.**, s.58.

¹² Gökyayla, **a.g.e.**, s.212; Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; İşgüzar, **a.g.e.**, s.159; Tandoğan, **a.g.e.**, s.58.

¹³ Özeriç, **a.g.e.**, s.145; Şenol, **a.g.e.**, s.225.

Tüzel kişilerde tasfiye sonucunda sicilden terkin hali, ölüm ile aynı sonucu doğuracaktır¹⁴. Tüzel kişilik tasfiye süresince devam edeceğinden, tasfiye sürecince tarafların birel satış sözleşmelerinden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu durumda sağlayıcı, tasfiye süresi boyunca tek satıcının makul ve alışılmış taleplerini karşılamakla yükümlüdür.

Tek satıcılık sözleşmesinin taraflardan birinin iflas etmesi neticesinde sona ermesi, kural olarak birel satış sözleşmelerini etkilemeyecektir. Bu halde, birel satış sözleşmelerinde diğer tarafının sözleşmeden kaynaklanan edimini müflisten ifa etme talebi bir iflas alacağına dönüşecektir. Bu alacak para değilse eğer paraya çevrilerek iflas masasına yazdırılır¹⁵. Konusu para olmaya iflas alacakları, alacaklı tarafından paraya çevrilip masaya para alacağı olarak kayıt ettirilebileceği gibi, iflas dairesi masa açısından daha faydalı ise borcun aynen ifasını da üstlenebilecektir¹⁶. İflas açıldığı anda iki taraf da borcunu tam ifa etmemiş ise diğer taraf teminat gösterilmesini isteyebilir¹⁷. Ayrıca müflis tarafından kendi edimi yerine getirilmiş; ancak diğer tarafça kendi edimi yerine getirilmemişse, sözleşmenin diğer tarafı borcu masaya ödemeli veya masaya karşı yerine getirmelidir¹⁸.

Bir önceki bölümde de açıkladığımız üzere taraflardan birinin konkordato yoluna başvurması ile, sözleşme kendiliğinden sona ermeyecektir¹⁹. Ayrıca bu durum sözleşmenin feshi için haklı bir fesih nedeni de teşkil etmeyecektir. Dolayısıyla tek satıcılık sözleşmesinin taraflardan birinin konkordato yoluna başvurması, birel satış sözleşmelerini etkilemeyecektir. Bu noktada İcra İflas Kanunu'nun kesin mühletin alacaklılar bakımından sonuçlarını düzenleyen 294. maddesi uyarınca, konusu para olmayan alacaklar için öngörülen usul, iflas yolu için öngörülen usul ile benzer şekilde

¹⁴ Kaya, **a.g.e.**, s.346.

¹⁵ Ahmet Başözen, **İcra ve İflas Hukuku Ders Notu**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s.226; Timuçin Muşul, **İcra ve İflas Hukuku Esasları**, 5. Ba., Ankara, Adalet Yayınevi, 2015, s.715.

¹⁶ Mehmet Kamil Yıldırım, Nevhis Deren-Yıldırım, **İcra ve İflas Hukuku**, 6. Ba., İstanbul, Beta Basım, 2015, s.423-424; Başözen, **a.g.e.**, s.226; Muşul, **a.g.e.**, s.716.

¹⁷ Muşul, **a.g.e.**, s.716; Yıldırım/Yıldırım, **a.g.e.**, s.424.

¹⁸ Yıldırım/Yıldırım, **a.g.e.**, s.424.

¹⁹ Bkz.: Birinci Bölüm, 2, 2.6, 2.6.2.

düzenlenmiştir²⁰. Konusu para olmayan alacaklar, alacaklı tarafından, para alacağına çevrilerek konkordato komiserine bildirilecektir. Ancak borçlu, konkordato komiserinin onayıyla taahhüdün aynen ifasını üstlenmekte serbesttir.

Taraflardan birinin kısıtlanması veya fiil ehliyetini kaybetmesi de kural olarak birel satış sözleşmelerini etkilemeyecektir. Birel satış sözleşmelerinden kaynaklanan yükümlülükler, kısıtlanan veya fiil ehliyetini kaybeden tarafa atanan vasi aracılığı ile yerine getirilmelidir. Bu durumda ölüm halinin birel satış sözleşmelerine etkisi için yaptığımız açıklamalar, taraflardan birinin kısıtlanması veya fiil ehliyetini kaybetmesi durumunda da geçerli olacaktır.

Tek satıcılık sözleşmesinin gaiplik kararı ile kendiliğinden sona erdiği durumlarda önemli olan husus, tek satıcılık sözleşmesinin, gaibin ölüm tehlikesinin gerçekleştiği veya son haberin alındığı günden başlayarak geçmişe etkili olarak sona ermesinin yaratacağı problemlerdir. Kaybolma veya ölüm tehlikesinin gerçekleşme tarihi ile gaiplik kararının verildiği tarih arasında tek satıcılık sözleşmesinin akıbeti konusunda hukukumuzda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Tek satıcılık sözleşmesi bakımından gaibin kişiliği önemli ise, kaybolma veya ölüm tehlikesinin gerçekleşme tarihi ile gaiplik kararının verildiği süre arasında birel satış sözleşmelerini ifa etmesi mümkün değildir. Ancak sözleşme bakımından gaibin kişiliği önemli değil ise, bu durumda birel satış sözleşmelerinin ifa edilmesi gerekmektedir.

Son olarak, taraflar tek satıcılık sözleşmesine bir hüküm koyarak, sözleşme süresinin sona ermesi, taraflardan birinin ölümü, tüzel kişiliğini kaybetmesi, kısıtlanması veya fiil ehliyetini kaybetmesi, iflas etmesi veya gaipliğine karar verilmesi hallerinde birel satış sözleşmelerinden kaynaklanan yükümlülüklerin nasıl ifa edileceğini düzenleyebilirler. Bu durumda, taraflarca kararlaştırılan sözleşme hükümleri uygulama alanı bulacaktır.

²⁰ Osman Oy, Gerçek Onur Oy, **Konkordato**, Beta Basım, 2018, s.46; Rüknettin Kumkale, **Konkordato**, 2. Ba., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018 s.90.

2.3. SÖZLEŞMENİN HUKUKİ BİR İŞLEMLE SONA ERMESİNİN BİREL SATIŞ SÖZLEŞMELERİNE ETKİSİ

Tek satıcılık sözleşmesinin tarafların anlaşması ile sona ermesi halinde, çoğunlukla tarafların, sona ermenin birel satış sözleşmelerine etkisi konusunda da anlaşmışlardır. Ancak taraflar, sona ermenin birel satış sözleşmelerine etkisi konusunda anlaşmamışlarsa, sözleşmenin tarafların anlaşması ile sona ermesinin kural olarak birel satış sözleşmesine etkisi olmadığı kanaatindeyiz. Bu durumda, taraflar, tek satıcılık sözleşmesini anlaşarak belirli bir tarihte sona erdirme iradesinde olduklarından, anlaşma süresinin sonuna kadar, birel satış sözleşmelerden kaynaklanan ifa edilmemiş yükümlülükleri ifa etmelidirler.

Tek satıcılık sözleşmesi, olağan fesih yoluyla da sona erdirilmiş olabilir. Belirli süreli tek satıcılık sözleşmesinde sözleşme, olağan fesih yolu ile sona erdirilmişse, bunun kural olarak birel satış sözleşmesine etkisi olmadığı söylenebilir²¹. Burada önemli olan husus, olağan fesih bildiriminde bulunulduğunda bir fesih öneli işlemeye başlayacağından tarafların sözleşmeden kaynaklanan hak ve yükümlülüklerinin, fesih önelinin sonuna kadar devam edeceğidir²². Bu durumda sağlayıcı, fesih öneli içerisinde tek satıcının makul ve alışılmış taleplerini karşılamakla yükümlüdür²³. Fesih öneli içerisinde, taraflardan birinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi diğer taraf için sözleşmenin devamını çekilmez kılar ise bu durumda diğer taraf sözleşmeyi olağanüstü fesih yoluyla sona erdirebilir ve tazminat talep edebilir²⁴. Fesih öneli içerisinde, taraflardan birinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi diğer taraf için sözleşmenin devamını çekilmez kılacak nitelikte değil ise diğer taraf akde aykırılık sebebiyle temerrüt hükümlerine başvurabilir²⁵.

²¹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.212; Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; G. Kaya, **a.g.e.**, s.60; İşgüzar, **a.g.e.**, s.159; Özeriç, **a.g.e.**, s.145; Şenol, **a.g.e.**, s.225; Tandoğan, **a.g.e.**, s.58.

²² Gökyayla, **a.g.e.**, s.187; Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; G. Kaya, **a.g.e.**, s.60; İşgüzar, **a.g.e.**, s.159; Kaya, **a.g.e.**, s.321-322; Özeriç, **a.g.e.**, s.145.

²³ G. Kaya, **a.g.e.**, s.60; İşgüzar, **a.g.e.**, s.159.

²⁴ G. Kaya, **a.g.e.**, s.60; Kaya, **a.g.e.**, s.323.

²⁵ G. Kaya, **a.g.e.**, s.60; Şenol, **a.g.e.**, s.225-226.

Tek satıcılık sözleşmesinin olağanüstü fesih yoluyla sona erdirilmesi durumunda, birel satış sözleşmelerinin durumunu değerlendirmek için her somut olayda feshe gerekçe olan haklı sebepleri incelemek gerekecektir²⁶. Fesih sebepleri birel satış sözleşmelerindeki yükümlülüklerin ifa edilmemesini haklı kılacak nitelikte ise, artık birel satış sözleşmelerinin ifası taraflardan beklenemez. Bu noktada taraflar arasındaki güven ilişkisi önemli derecede sarsılmıştır. Örneğin tek satıcı sağlayıcının markasının şöhretini zedeleyecek davranışlarda bulunmuş ve bu nedenle tek satıcılık sözleşmesi haklı sebeple feshedilmiş olabilir. Bu durumda, sağlayıcının tek satıcıya mal tedarik ve teslim etmesi beklenemez. Yine sağlayıcının sürekli kalitesi düşük, ayıplı veya eksik mal tedarik ve teslim etmesi nedeniyle tek satıcılık sözleşmesi tek satıcı tarafından haklı sebeple feshedilmişse, tek satıcıdan artık yeni alımlar için sipariş vermesi beklenemez²⁷. Ancak tek satıcının sürümü artırma faaliyetlerini gereği gibi yerine getirmemesi nedeniyle sözleşme feshedilmiş ise, bu durumda münferit satış sözleşmelerinden kaynaklanan yükümlükler ifa edilmelidir²⁸.

3. SONA ERMENİN SÖZLEŞME KONUSU MALLARA ETKİSİ

3.1. GENEL OLARAK

Sözleşme devam ederken tek satıcı, sürümü artırma faaliyetleri kapsamında müşterilere daha iyi ve hızlı hizmet sunabilmek için sağlayıcıdan ihtiyacı olandan fazla mal satın alarak mal stoğu yapmış olabilir. Sözleşme ile tek satıcıya bir stok yapma yükümlülüğü de getirilmiş olabilir. Stok yapma yükümlülüğü, sözleşmede açıkça kararlaştırılmamış olsa bile, tek satıcının stok yapmaması sözleşmenin gereği gibi ifa edilmeme ihtimaline neden oluyorsa, yine tek satıcının stok yapma yükümlülüğünün varlığından söz edilebilecektir. Tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi durumunda,

²⁶ Gökyayla, **a.g.e.**, s.213; Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; G. Kaya, **a.g.e.**, s.60; İşgüzar, **a.g.e.**, s.159; Tandoğan, **a.g.e.**, s.58.

²⁷ Gökyayla, **a.g.e.**, s.214; Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; İşgüzar, **a.g.e.**, s.159.

²⁸ Şenol, **a.g.e.**, s.226.

ortaya çıkabilecek problemlerden biri de, sözleşme sona erdiğinde, tek satıcının stoğunda mal kalması halinde, stokta kalan bu malların akıbetinin ne olacağıdır²⁹.

Taraflar, tek satıcılık sözleşmesinde, sözleşmenin sona ermesi halinde tek satıcının stoğunda kalan malların sağlayıcı tarafından geri alınmasına ilişkin düzenlemeler belirlemiş olabilirler³⁰. Bu durumda, tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi halinde, tek satıcının stoğunda kalan mallar için sözleşme ile belirlenen hükümler uygulanacaktır.

Taraflar, tek satıcılık sözleşmesinde, sözleşmenin sona ermesi halinde tek satıcının stoğunda kalan malların sağlayıcı tarafından geri alınmasını açıkça düzenlememiş de olabilirler. Bu durumda tek satıcı, sözleşme kapsamındaki sürümü artırma yükümlülüğünü yerine getirmek adına, müşteriler tarafından talep edildiğinde hızlıca mal teslim etmek için stok yapmış ise, sağlayıcının sözleşme konusu malları geri alma yükümlülüğü sözleşmede düzenlenmediği için malların tek satıcının elinde kalmasının kural olarak hakkaniyete uygun olmayacağı söylenebilir³¹.

3.2. SAĞLAYICININ GERİ ALMA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN KAPSAMI

Tek satıcının sözleşme gereği stok yapma yükümlülüğü bulunduğu durumlarda, ilk bakışta bağımsız bir tacir olan ve kendi adına ve hesabına hareket eden tek satıcının, stoktaki malların risklerine bizzat katlanması gerektiği düşünülebilir³². Ancak bu durumda sözleşmedeki yükümlülüklerini ifa etmek adına sürümü artırma faaliyetleri kapsamında stok yapan tek satıcının, sözleşmenin sona ermesi nedeniyle stoğundaki malların risklerine katlanması hakkaniyete uygun olmayabilir. Bu kapsamda ilk önce, sağlayıcının geri alma yükümlülüğünün hukuki dayanağının ne olacağı belirlenmelidir.

²⁹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.214.

³⁰ **a.e.**, s.218.

³¹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.216; G. Kaya, **a.g.e.**, s.61.

³² Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; G. Kaya, **a.g.e.**, s.61; Şenol, **a.g.e.**, s.227.

Sağlayıcının geri alma yükümlülüğünün hukuki dayanağını belirlerken, acentelik sözleşmesinde acentenin geri verme yükümlülüğünü düzenleyen hükümlerin ve vekalet sözleşmesinde vekilin geri verme yükümlülüğüne ilişkin hükümlerin incelenmesi gerekecektir³³.

Acentelik sözleşmelerini düzenleyen TTK'nın 112. maddesi uyarınca³⁴, acentelik sözleşmesinde acentenin, müvekkiline ait olan parayı müvekkile göndermekle veya teslim etmekle yükümlü olduğu belirtilmektedir. Bu madde kapsamında acente tarafından geri verilmesi gereken paralar, acentenin sözleşme kapsamında müvekkil adına ve hesabına aldığı paralardır³⁵. TTK'nın 112. maddesi kapsamında müvekkile iade edilmesi gereken para kapsamına alınan senetler, çekler gibi her türlü para ve para yerine geçen menfaatler girmektedir³⁶. Acente bu madde gereği geri verme yükümlülüğünü yerine getirmezse, yükümlülüğün doğduğu tarihten itibaren faiz ödemek ve gerekirse ayrıca tazminat vermek zorundadır. Bu madde dışında TTK'da acentenin geri verme yükümlülüğü ile ilgili açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak TTK'nın 102. maddesi uyarınca; acentelik sözleşmesine ilişkin hüküm bulunmayan hâllerde acentelere, TBK'nın vekâlet sözleşmesi hükümleri uygulanır. TBK'nın 508. maddesi uyarınca, vekil, vekâletle ilişkili olarak aldıklarını vekâlet verene vermekle yükümlüdür³⁷. TBK gereği, vekilin vekalet verene geri vermekle yükümlü olduğu para ve haklar vekalet veren adına veya hesabına kazanılandır³⁸. O halde geri verme yükümlülüğünün kapsamına vekilin aldığı reklam malzemeleri, çalışma yönergeleri, müşteri listeleri gibi bilgi ve belgeler girecektir. Bu noktada acente ve vekilin geri verme yükümlülüğü kapsamındaki şeylerle tek satıcılık sözleşmesinde sağlayıcının geri alma yükümlülüğü kapsamındaki şeyler arasında fark olduğu görülmektedir.

³³ Şenol, **a.g.e.**, s.228-229.

³⁴ TTK'nın "Ödeme borcu" başlıklı 112. maddesi şöyledir: "Acente, müvekkiline ait olan parayı göndermekle veya teslim etmekle yükümlü olup da bunu yapmazsa, yükümlülüğün doğduğu tarihten itibaren faiz ödemek ve gerekirse ayrıca tazminat vermek zorundadır."

³⁵ Kaya, **a.g.e.**, s.166.

³⁶ **a.e.**, s.166-167.

³⁷ Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s.455-457; Kaya, **a.g.e.**, s.166, dn.324; Yavuz, **a.g.e.**, s.658 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s.229.

³⁸ TBK'nın "Hesap Verme" başlıklı 508. maddesi şöyledir: "(1) Vekil, vekâlet verenin istemi üzerine yürüttüğü işin hesabını vermek ve vekâletle ilişkili olarak aldıklarını vekâlet verene vermekle yükümlüdür. (2)Vekil, vekâlet verene tesliminde geciktiği paranın faizini de ödemekle yükümlüdür."

TBK'nın 508. madde hükmünü tek satıcılık sözleşmesi için de uygularsak, tek satıcının stoğunda bulunan mallar, sağlayıcının geri alma yükümlülüğü kapsamına girmeyecektir³⁹. TBK'nın 508. madde hükmü gereği, tek satıcı yalnızca reklam malzemeleri, broşürler, çalışma yönergeleri gibi şeyleri sağlayıcıya geri verme hakkına sahiptir. Tek satıcının stoklanmak üzere aldığı ve mülkiyeti tek satıcıya geçen sözleşme konusu mallar TBK'nın 508. madde hükmü kapsamında olmayacaktır. Oysaki tek satıcı tarafından geri alımları talep edilebilecek mallar, tek satıcının sürümü artırma faaliyetleri kapsamında satın aldığı mallar ve yedek parçalardır⁴⁰. Stoklanmak üzere alınan ve mülkiyeti tek satıcıya geçen mallar, kural olarak tek satıcının geri verme hakkı kapsamında değerlendirilecektir⁴¹. TBK'nın 508. maddesi uyarınca vekilin geri verme yükümlülüğü olduğundan bahsedilirken, tek satıcı açısından geri verme hakkından veya sağlayıcının geri alma yükümlülüğünden bahsedilmesi gerekmektedir⁴². Bu kapsamda sağlayıcının stoklardaki malları geri alma yükümlülüğünün dayanağını ise, yukarıda açıklandığı üzere acentelik sözleşmesi veya vekalet sözleşmesini düzenleyen hükümler olamayacaktır.

Tek satıcılık sözleşmesi ile tek satıcıya açık veya zımni bir şekilde stok yapma yükümlülüğü getirildiği durumlarda, tek satıcının stok yapma yükümlülüğünün kaynağının sözleşme olacağı açıktır. Tek satıcının sözleşme ile getirilen yükümlülüklerini ifa etmek adına stok yapması nedeniyle sağlayıcının geri alma hakkının bulunmadığını söylemek hakkaniyete ve dürüstlük kurallarına aykırı olacaktır⁴³. Tek satıcılık sözleşmesinde, tek satıcının stok yapma yükümlülüğünün bulunduğu durumlarda sağlayıcının geri alma yükümlülüğü açıkça düzenlenmemiş olsa bile sağlayıcı, bu malları kural olarak geri almakla yükümlüdür. Sözleşmede sağlayıcının geri alma yükümlülüğünün bulunmadığı açıkça kararlaştırılmış ise, ancak bu durumda sağlayıcının geri alma yükümlülüğünün bulunmadığı söylenebilir. Bunun

³⁹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.214.

⁴⁰ **a.e.**, s.216.

⁴¹ Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; Şenol, **a.g.e.**, s.230.

⁴² Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24.

⁴³ Gökyayla, **a.g.e.**, s.216; G. Kaya, **a.g.e.**, s.61; Şenol, **a.g.e.**, s.230.

dışında, işin niteliği gözetildiğinde sağlayıcının geri alma yükümlülüğünün sözleşme gereği bulunduğu ve tarafların bu yönde zımni iradesinin olduğu kabul edilmelidir.

3.3. SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİNDE TARAFLARIN KUSURU BULUNMASI HALİNDE GERİ ALMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Sözleşmesinin sona ermesinde tarafların kusuru bulunması halinde, sağlayıcının geri alma yükümlülüğünün nasıl belirleneceği konusunda ikili bir ayrım yapılmalıdır. Bu ayrım, tarafların tek satıcılık sözleşmesinde, sağlayıcının geri alma yükümlülüğünün belirlenip belirlenmediği noktasında yapılacaktır.

Taraflar, tek satıcılık sözleşmesi ile geri alma yükümlülüğüne ilişkin açık bir düzenleme yapmışlarsa, sözleşme tek satıcının kusuru ile sona ermiş olsa bile sağlayıcının geri alma yükümlülüğü mevcut olabilecektir⁴⁴. Ancak biz bu görüşe katılmıyoruz. Bu noktada tarafların sözleşmedeki iradelerinin detaylıca incelenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Sözleşmede açıkça “*Sözleşmenin sona ermesinde tek satıcının kusurlu olması durumunda dahi, sağlayıcının geri alma yükümlülüğü devam etmektedir.*” şeklinde bir madde bulunuyor ise, tek satıcının sözleşmenin sona ermesinde kusuru olsa bile sağlayıcının geri alma yükümlülüğünün devam edeceği sözleşme gereği açıktır. Ancak tarafların, sözleşmede sağlayıcının geri alma yükümlülüğü bulunduğunu düzenleyen, genel bir madde kararlaştırmış olmaları da mümkündür. Bu durumda taraf iradelerinin, sözleşmenin tek satıcının kusuru ile sona ermesi halini de kapsar şekilde geniş yorumlanması hakkaniyete uygun olmayacaktır⁴⁵. Zira kimse kendi kusurundan menfaat sağlayamaz.

⁴⁴ Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; Şenol, **a.g.e.**, s.232.

⁴⁵ Örneğin taraflar sözleşmeye, “*Sözleşmenin sona ermesi halinde sağlayıcı, tek satıcının stokladığı malları geri almakla yükümlüdür.*” şeklinde genel bir madde eklemiş olabilirler. Bu madde ile tarafların, sağlayıcının geri alma yükümlülüğü olduğunu vurgulamak istediği söylenebilir. Bunun dışında bu maddenin sözleşmeye eklenmesinin, sözleşmenin tek satıcının kusuruyla sona ermesi halinde dahi sağlayıcının geri alma yükümlülüğünün olduğunu söylemek için başlı başına yeterli olmayacağı kanaatindeyiz. Ancak bu noktada taraf iradelerinin titizlikler araştırılması gerekmektedir.

Sözleşmede sağlayıcının geri alma yükümlülüğünün açıkça kararlaştırılmadığı durumlarda, sağlayıcının geri alma yükümlülüğünden bahsedebilmek için, tek satıcının sözleşmenin feshinde kusurlu olmaması gerekir. Tek satıcının sözleşmenin feshinde kusuru varsa, bu durumda tek satıcı elinde kalan malların riskine bizzat katlanmalıdır. Bu durumda sağlayıcının, stokları geri alma yükümlülüğünden bahsedilemeyecektir⁴⁶. Ancak tek satıcının sözleşmenin feshinde kusurlu olması halinde bile, sağlayıcı isterse sözleşme konusu malları geri alabilecektir⁴⁷. Bu durumda sağlayıcının malları geri alması bir yükümlülükten kaynaklanmamaktadır. Sağlayıcı, iradi olarak malları geri almıştır.

Tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesinde her iki tarafın da kusuru var ise, bu durumda sağlayıcıdan malların tamamının bedelini ödeyerek geri almasının beklenmesi hakkaniyete aykırı olacaktır. Bu halde sağlayıcının, stokta kalan malları geri alma yükümlülüğünün sona erdiği söylenemez. Tarafların her ikisi de sözleşmenin sona ermesinde kusurlu olduğundan sağlayıcı tek satıcının stoğunda kalan malları geri almalıdır. Ancak sağlayıcının, stokta kalan malların bedelinin tamamını ödemesi de beklenmemelidir. Sözleşmenin sona ermesinde her iki tarafın da kusuru bulunduğuna göre, her iki taraf kendi kusurundan sorumlu olmalıdır. Bu sorumluluk, stokta kalan malların bedeline ilişkin olacaktır. Sağlayıcı, tek satıcının stoğunda kalan malları geri alırken malların bedelinin tamamını ödemek zorunda olmayacak; bedelden hakkaniyete uygun bir indirim yapılması gerekecektir⁴⁸.

⁴⁶ Gökyayla, **a.g.e.**, s.218; Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; Şenol, **a.g.e.**, s.233. Aksi yönde bir karar için Bkz.: “Taraflar arasındaki tazminat davasının yapılan yargılaması sonunda ilamda yazılı nedenlerden dolayı davanın kabulüne yönelik olarak verilen hükmün süresi içinde taraf vekillerince temyiz edilmesi üzerine dosya incelendi, gereği konuşulup düşünüldü.

... Mahkemece, yapılan yargılama, toplanan delillere göre, davalı tarafından davacıya 'Yetkili Satıcı' sertifikası verilmiş olmakla taraflar arasında Tek Satıcılık Sözleşmesi'nin kurulduğu, davacının sözleşmeden doğan borçlarını ödememesi üzerine davalının sözleşmeyi haklı sebeple feshetmiş olmasına rağmen hakkaniyetin gereği olarak davacının elinde kalan malları iade alması gerektiği, davacının fesihten dolayı 21.7.2014 tarihli bilirkişi raporunda belirtilen malların ikinci el piyasa değeri olan 11.050,25 TL zararının bulunduğu gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiş, hüküm taraf vekillerince temyiz edilmiştir.

SONUÇ : Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, taraf vekillerinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA ... oybirliğiyle karar verildi.” Yargıtay 19. H.D., 23.12.2015 t., 2015/7510 E, 2015/17458 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 05.05.2019.

⁴⁷ G. Kaya, **a.g.e.**, s.62; Şenol, **a.g.e.**, s.233.

⁴⁸ Gökyayla, **a.g.e.**, s.219; G. Kaya, **a.g.e.**, s.62; Şenol, **a.g.e.**, s.233-234.

Tek satıcı, bir takdir hatası yaparak fazla mal stoklamışsa; sözleşmenin olağan feshi için fesih bildiriminde bulunulduktan sonra stok yapmışsa bu stokların sağlayıcı tarafından geri alınması beklenmemelidir⁴⁹. Bu durumda tek satıcı, sözleşme gereği stok yapma yükümlülüğünü gereği gibi ifa etmemiş demektir. Yine sözleşme sona erdikten sonra kusurlu bir şekilde satılamayan malların geri alınması istenemez⁵⁰. Tek satıcının stokları başka şekillerde değerlendirme imkanı var ise bu halde de sağlayıcının geri alma yükümlülüğünün sona ereceğinden söz edilebilecektir⁵¹.

3.4. GERİ ALMA FİYATI VE GERİ ALMA TALEBİ

3.4.1. Geri Alma Fiyatı

Stokta kalan malların sağlayıcı tarafından geri alınması halinde stokta kalan malların hangi fiyat üzerinden geri alınacağını belirlemek önemlidir.

Taraflar, geri alma fiyatına ilişkin olarak tek satıcılık sözleşmesine hüküm koymuş olabilirler. Bu durumda, tek satıcılık sözleşmesinde belirtilen geri alma fiyatı uygulanacaktır⁵².

Taraflar, geri alma fiyatına ilişkin olarak tek satıcılık sözleşmesine herhangi bir hüküm koymamışlarsa, geri alma fiyatının nasıl belirleneceğine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, geri alma fiyatı belirlenirken tek satıcının maliyet fiyatı; başka bir görüşe göre ise, sağlayıcının güncel liste fiyatları esas alınmalıdır⁵³. Geri alma fiyatı belirlenirken, geri alma yükümlülüğünün dayanağı gözetilmelidir. Geri alma yükümlülüğünün sözleşme sonrası sadakat borcundan kaynaklandığı söylenirse, geri alma fiyatı tek satıcının maliyet fiyatı olacaktır. Geri

⁴⁹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.216; Şenol, **a.g.e.**, s.232.

⁵⁰ Gökyayla, **a.g.e.**, s.217.

⁵¹ “Bu durumda mahkemece yapılacak iş ... elde kalan stok mallar yönünden satın alma tarihlerinin tespiti ve stok malların başka bir şekilde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği hususları üzerinde durularak bu kalem alacağın da tespiti için bilirkişi kurulundan rapor alınarak varılacak uygun sonuç dairesinde bir karar vermekten ibarettir.” Yargıtay 19. H.D., 21.01.2013 t., 2012/6027 E, 2013/957 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 05.05.2019.

⁵² Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; G. Kaya, **a.g.e.**, s.62; Şenol, **a.g.e.**, s.235.

⁵³ Gökyayla, **a.g.e.**, s.222.

alma yükümlülüğü tazminat borcundan kaynaklanıyorsa, geri alma fiyatı olarak tek satıcının satış fiyatının dikkate alınması gerektiği söylenebilir⁵⁴. Ancak bizim de katıldığımız görüş uyarınca geri alma yükümlülüğünün dayanağı sözleşmedir. Dolayısıyla geri alma fiyatı konusunda tek satıcılık sözleşmesinde herhangi bir hüküm bulunmuyorsa, geri alma fiyatı belirlenirken somut olayın özelliklerine göre taraf iradeleri yorumlanarak bir çözüm getirmek gerekmektedir⁵⁵. Bu noktada sözleşme tek satıcının kusuru nedeniyle sona ermişse, geri alma fiyatı olarak maliyet fiyatları dikkate alınmalıdır. Sözleşme sağlayıcının kusuru ile sona ermişse, geri alma fiyatı satış fiyatı olmalıdır⁵⁶. Sözleşme iki tarafın da kusuru nedeniyle sona ermişse geri alma fiyatı maliyet fiyatı olmalı; gerekirse geri alma fiyatından hakkaniyet oranında indirim yapılmalıdır⁵⁷.

3.4.2. Geri Alma Talebi

Taraflar, geri alma talebinde bulunma süresine ilişkin olarak tek satıcılık sözleşmesine hüküm koymuş olabilirler. Bu durumda, tek satıcılık sözleşmesinde belirtilen sürelerle uyulması gerekmektedir.

Ancak taraflar sözleşmede herhangi bir süre öngörmemişlerse, tek satıcı sözleşmenin sona ermesi ile birlikte derhal sözleşme konusu malların geri alınması talebinde bulunmak zorunda değildir⁵⁸. Sözleşme konusu malların nitelikleri dikkate alınarak her somut olayda stokta kalan malların geri alımına ilişkin makul bir süre belirlenmelidir⁵⁹.

⁵⁴ a.e.

⁵⁵ G. Kaya, a.g.e., s.62; Şenol, a.g.e., s.235.

⁵⁶ Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, a.g.e., s.14-24; G. Kaya, a.g.e., s.62; Şenol, a.g.e., s.236.

⁵⁷ Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, a.g.e., s.14-24; Şenol, a.g.e., s.236.

⁵⁸ Gökyayla, a.g.e., s.223.

⁵⁹ G. Kaya, a.g.e., s.63; Şenol, a.g.e., s.236.

4. SÖZLEŞME KONUSU BİLGİ, BELGE VE MALZEMELERE YÖNELİK TALEPLER

Tek satıcının sürümü artırma faaliyetlerine yardımcı olması için kendisine sağlayıcı tarafından bir takım bilgi, belge ve malzemeler verilmiş olması gerekir. Tek satıcıya verilen bu bilgi, belge ve malzemeler, kural olarak sözleşmenin sona ermesinden sonra sağlayıcıya geri verilmelidir⁶⁰.

Tek satıcının, almış olduğu bilgi, belge ve malzemeleri, sözleşme sona erdikten sonra geri verme yükümlülüğünün dayanağının, TBK’da düzenlenen vekilin vekalet sözleşmesinden kaynaklanan geri verme yükümlülüğü olduğu kabul edilmektedir⁶¹. TBK’nın 508. maddesi uyarınca, vekil, vekâletle ilişkili olarak aldıklarını vekâlet verene vermekle yükümlüdür⁶². TBK’nın 508. maddesi gereği, vekilin vekalet verene geri vermekle yükümlü olduğu para ve haklar, vekalet veren adına veya hesabına kazanılandır⁶³. Söz konusu geri verme yükümlülüğünün kapsamına vekilin aldığı reklam malzemeleri, çalışma yönergeleri, müşteri listeleri gibi bilgi, belge ve malzemeler girecektir. Bu noktada biz de, tek satıcılık sözleşmesinde, tek satıcının almış olduğu bilgi, belge ve malzemeleri geri verme yükümlülüğünün TBK’nın vekalet sözleşmesi hükümlerini düzenleyen 508. maddesinin uygulanacağı kanaatindeyiz.

Geri verme yükümlülüğünün kapsamına, reklam malzemeleri, numuneler, fiyat listeleri, müşteri listeleri, broşürler gibi bilgi, belge ve malzemeler girmektedir⁶⁴. Tek satıcı, ücretsiz aldığı bilgi, belge ve malzemeleri de iade etmekle yükümlüdür. Tek satıcı bilgi, belge ve malzemeleri ücret karşılığında almış ise sağlayıcının bunların

⁶⁰ Gökyayla, **a.g.e.**, s.240; G. Kaya, **a.g.e.**, s.63; İşgüzar, **a.g.e.**, s.169; Şenol, **a.g.e.**, s.237; Tandoğan, **a.g.e.**, s.60-61.

⁶¹ Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; Tandoğan, **a.g.e.**, s.61.

⁶² Aral/Ayrancı, **a.g.e.**, s.455-457; Yavuz, **a.g.e.**, s.658 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s.229.

⁶³ TBK’nın “Hesap Verme” başlıklı 508. maddesi şöyledir: “(1) Vekil, vekâlet verenin istemi üzerine yürüttüğü işin hesabını vermek ve vekâletle ilişkili olarak aldıklarını vekâlet verene vermekle yükümlüdür. (2) Vekil, vekâlet verene tesliminde geciktiği paranın faizini de ödemekle yükümlüdür.”

⁶⁴ Gökyayla, **a.g.e.**, s.240; G. Kaya, **a.g.e.**, s.63; İşgüzar, **a.g.e.**, s.169; Şenol, **a.g.e.**, s.238; Tandoğan, **a.g.e.**, s.60.

karşılığını ödemesi gerekmektedir⁶⁵. Sağlayıcı tarafından ücretsiz olarak tek satıcıya temin edilen bilgi, belge ve malzemeler, tek satıcı tarafından uygun koşullarda saklanamamışsa, bu durumda tek satıcı sağlayıcının zararını tazminle mükellef olacaktır⁶⁶.

Bilgi, belge ve malzemelerin tek satıcıya iade edilmesi konusunu taraflar tek satıcılık sözleşmesinde özel olarak düzenlemişlerse, bu durumda tek satıcılık sözleşmesi hükümleri uygulanacaktır.

5. TAZMİNAT TALEPLERİ

5.1. GENEL OLARAK

Sözleşmenin sona ermesi halinde, tarafların açtıkları davaların pek çoğunda üç talep yer almaktadır. Bunlar, devam eden/tamamlanmayan işler nedeniyle tazminat; haksız fesih nedeniyle uğranılan kazanç kaybına ilişkin tazminat ve denkleştirme istemidir ⁶⁷ . Bu bölümde, sözleşmenin sona ermesi nedeniyle, devam eden/tamamlanmayan işler nedeniyle tazminat talepleri ile haksız fesih nedeniyle uğranılan kazanç kaybına ilişkin tazminat talepleri ve diğer tazminat talepleri üzerinde durulacaktır. Denkleştirme istemi, çalışmamızın üçüncü bölümünde detaylandırılacaktır.

Taraflar, sözleşmenin sona ermesi nedeniyle zararlarını ve tek satıcı bakımından şartları varsa denkleştirme isteminde bulunabilirler. Bu noktada Yargıtay 19. H.D.'nin 28.09.2016 t., 2016/5707 E., 2016/12723 K. sayılı kararında da belirtildiği üzere⁶⁸, olağan fesih yolunu kullanırken yeterli fesih öneli vermeyen veya

⁶⁵ Gökyayla, **a.g.e.**, s.240; Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; G. Kaya, **a.g.e.**, s.63; Şenol, **a.g.e.**, s.238; Tandoğan, **a.g.e.**, s.60.

⁶⁶ Gökyayla, **a.g.e.**, s.240; G. Kaya, **a.g.e.**, s.63.

⁶⁷ **Yürürlüğünün 6. Yılında ve Yargıtay Kararları Işığında Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu (Tebliğler ve Tartışmalar)**, Yayına Hazırlayanlar: Abuzer Kendigelen, İsmail Cem Soykan, Necdet Uzel, Müge Evlek, Nurgül Yıldız, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık A.Ş., 2018 s.10-11.

⁶⁸ "...Tek satıcılık sözleşmesinin olağanüstü feshi ise, belirli veya belirsiz süreli sözleşmelerin haklı sebeplere dayanarak ileriye etkili şekilde ve ihbar süresi verilmeden derhal sona erdirilmesidir. Ancak taraflar arasında ortaya çıkan her sorun haklı sebep sayılamaz. Bu konuda haklı sebebin yerinde olup olmadığını takdir yetkisi

olağanüstü fesih yolunu kullanırken haklı bir sebebi bulunmayan taraf, diğer tarafın fiili zararını ve kar mahrumiyetini tazmin etmek zorundadır. Aynı zamanda sağlayıcı, şartları mevcutsa tek satıcının denkleştirme istemini de ödeyecektir⁶⁹. Bunun yanında tek satıcı, maddi zararının yanında manevi zararlarını da talep edebilecektir⁷⁰. Bu noktada Yargıtay kararının uygulanması oldukça güç olabilir. Bunun nedeni, yoksun kalan kar içerisinde yer alan tazminat kalemleri ile denkleştirme istemini ayırmanın güçlüğüdür.

Sözleşmede yer almayan ve sürümü artırma faaliyetleri çerçevesinde sağlayıcının markasını tanıtmak amacıyla tek satıcı tarafından yapılan yatırımların, sözleşmenin feshinin ardından tazmin edilebilmesi gerekecektir. Bu tazmin talebi ise, denkleştirme isteminden farklı bir tazminat talebi olacaktır⁷¹.

Tek satıcılık sözleşmesinin feshinden doğan maddi zararın hesaplanması için sözleşmenin fesih nedenlerinin dikkatli bir şekilde incelenmesi gerekecektir⁷².

5.2. MADDİ ZARARIN TAZMİNİ

5.2.1. Genel Olarak

TBK’da, sözleşme ihlalleri veya sözleşmenin haklı bir sebep olmadan feshedilmesi nedeniyle doğan maddi zarar ve tazminata ilişkin özel bir tanım

TMK’nun 4. maddesi gereğince hukuka ve hakkaniyete göre hakime aittir. Haklı sebebin takdirinde sözleşmenin tarafları arasında çıkan sorun ile buna uygulanacak yaptırım arasında orantılılık ilkesine riayet edilmeli ve olağanüstü fesih son çare olarak düşünülmelidir.

Olağan fesih yolunu kullanan tarafın karşı tarafın bu fesih sebebiyle uğradığı zararı tazmin etmesi gerekmektedir. Olağan fesih yolunu kullanırken yeterli ihbar süresini vermeyerek veya olağanüstü fesih yolunu kullanırken dayandığı sebep haklı bulunmadığı için sözleşmeyi haksız olarak feshetmiş olan taraf diğer tarafın fiili zararı ve kar mahrumiyeti zararından sorumlu olur.

Ayrıca gerekli koşulları varsa portföy tazminatı da ödenecektir.”, Yargıtay 19. H.D., 28.09.2016 t., 2016/5707 E., 2016/ 12723 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

⁶⁹ Uyanık, **a.g.e.**, s.439.

⁷⁰ Yargıtay 19. H.D., 28.09.2016 t., 2016/5707 E., 2016/ 12723 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Yargıtay 11. H.D., 17.03.2015 t., 2013/2986 E., 2014/7611 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 05.05.2019; Uyanık, **a.g.e.**, s.439.

⁷¹ **a.e.**, s.440.

⁷² **a.e.**, s.413.

bulunmamaktadır. Buna karşılık sözleşme sorumluluğundan kaynaklanan zarar ve tazminata ilişkin olarak TBK'nın çeşitli maddelerinde düzenlemeler bulunmaktadır⁷³.

Maddi zarar, zarar görenin ekonomik bir değeri olan ve para ile ölçülebilen maddi ve maddi olmayan hak ve varlıklarında meydana gelen azalma, bu hak ve varlıkların değerinin düşmesi veya değer artışının engellenmesidir⁷⁴. Maddi zarar hesaplanırken, zarar görenin malvarlıklarında, zararı meydana getiren olay öncesi ve sonrasındaki malvarlığı değerleri arasındaki olumsuz fark esas alınacaktır⁷⁵.

5.2.2. Tek Satıcılık Sözleşmesinin Sona Ermesi Nedeniyle Doğan Maddi Zararın Tazmini

5.2.2.1. Haklı Sebep Fesih Tazminat Talebi

5.2.2.1.1. Genel Olarak

Tek satıcılık sözleşmesini haklı sebep olmadan olağanüstü fesheden taraf, diğer tarafın uğradığı zararı tazmin etmekle yükümlüdür⁷⁶. Tek satıcılık sözleşmelerinin haklı bir sebep olmadan feshedilmesi halinde, hangi hükümlerin uygulanması gerektiği doktrinde tartışılmıştır.

Bazı yazarlara göre, sözleşmeyi haklı nedenle fesheden taraf yararına hükmedilecek tazminatın dayanağı TBK'da düzenlenen hizmet sözleşmesine ilişkin hükümler olacaktır⁷⁷. Bu durumda TBK'nın 437. maddesi tek satıcılık sözleşmelerine

⁷³ a.e., s.153.

⁷⁴ a.e., s.65-66.

⁷⁵ a.e., s.67.

⁷⁶ Gökyayla, a.g.e., s.207; G. Kaya, a.g.e., s.63; Şenol, a.g.e., s.287 ; Tandoğan, a.g.e., s.59.

⁷⁷ TBK'nın "Haklı Sebep Fesih" başlıklı 437. maddesine göre: "Haklı fesih sebepleri, taraflardan birinin sözleşmeye uymamasından doğmuşsa o taraf, sebep olduğu zararı, hizmet ilişkisine dayanan bütün haklar göz önünde tutularak, tamamen gidermekle yükümlüdür.

Diğer durumlarda hâkim, bütün durum ve koşulları göz önünde tutarak haklı sebep feshin maddi sonuçlarını serbestçe değerlendirir." Yine TBK'nın "Haklı sebebe dayanmayan fesih" başlıklı 438. Maddesine göre: "İşveren, haklı sebep olmaksızın hizmet sözleşmesini derhâl feshederse işçi, belirsiz süreli sözleşmelerde, fesih

kıyas yoluyla uygulanmalıdır⁷⁸. Ancak bu durumda sözleşmeyi haklı bir neden olmadan fesheden işveren tazminat ödemekle yükümlü olacaktır. Bu düzenleme ile tek satıcılık sözleşmesinin haklı bir sebep olmadan feshinin sözleşmeyi sona erdireceği kabul edilmiştir.

Başka bir görüşe göre, tek satıcılık sözleşmesi, diğer sözleşmelerden farklı bir özellik göstermeyecek ve sözleşmenin haklı bir sebep olmadan olağanüstü feshedilmesi halinde uygun düştüğü ölçüde genel hükümler uygulama alanı bulacaktır⁷⁹. TBK'nın 112. ve devamı maddelerinde düzenlenmiş olan borcun ifa edilmemesinin sonuçlarına ilişkin hükümler, tek satıcılık sözleşmesine uygun düştüğü ölçüde uygulanacaktır⁸⁰. TBK'nın 112. ve devamı maddeleri uygulandığında, tek satıcılık sözleşmesinin haklı nedenle olağanüstü feshedilmesi halinde, kusuru ile sözleşmenin sona ermesine neden olan taraf, karşı tarafın zararlarını tazmin etmekle mükelleftir⁸¹. Bu durumda tazmin edilmesi gereken zararlar, fiili zararlar ve yoksun kalınan kar olacaktır⁸².

bildirim süresine; belirli süreli sözleşmelerde ise, sözleşme süresine uyulmaması durumunda, bu sürelerle uyulmuş olsaydı kazanabileceği miktarı, tazminat olarak isteyebilir.

Belirli süreli hizmet sözleşmesinde işçinin hizmet sözleşmesinin sona ermesi yüzünden tasarruf ettiği miktar ile başka bir işten elde ettiği veya bilerek elde etmekten kaçındığı gelir, tazminattan indirilir.

Hâkim, bütün durum ve koşulları göz önünde tutarak, ayrıca miktarını serbestçe belirleyeceği bir tazminatın işçiye ödenmesine karar verebilir; ancak belirlenecek tazminat miktarı, işçinin altı aylık ücretinden fazla olamaz.

⁷⁸ Eren, **Özel Hükümler**, s.964-965; Özeriç, **a.g.e.**, s.148; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s.282; Yavuz, **Özel Hükümler**, s.22.

⁷⁹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.207; G. Kaya, **a.g.e.**, s.63.

⁸⁰ “Davacı-birleşen dosyada davalı ile davalı-birleşen dosyada davacı arasında tek satıcılık sözleşmesi bulunduğu anlaşılmaktadır. ... Davalı-birleşen dosyada davacının, davacı-birleşen dosyada davalının yetkili tek satıcılık bölgesi içinde kalan alan içerisinde davacı-birleşen dosyada davalıdan izin almaksızın üçüncü kişiye satış yapması sebebiyle davacı-birleşen dosyada davalının sözleşmeyi haklı olarak feshettiği anlaşılmaktadır. Böyle bir halde davacı-birleşen dosyada davalı, satış yapmama yükümlülüğünü ihlal eden davalı-birleşen dosyada davacıdan, dava tarihi itibarıyla yürürlükte bulunan 818 Sayılı BK.'nın 96 vd. maddeleri uyarınca tazminat (zararını) isteyebilir. Ancak davacı-birleşen dosyada davalı, müspet zarar içerisinde kalan kar mahrumiyeti dışındaki diğer zarar kalemlerini ispat edememiştir. Bu durumda yalnızca kar mahrumiyetine dair zararını isteyebilir...” Yargıtay 19. H.D., 25.6.2018 t., 2016/11796 E., 2018/3567 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

⁸¹ Şenol, **a.g.e.**, s.287. TBK'nın 126. maddesi uyarınca “İfasına başlanmış sürekli edimli sözleşmelerde, borçlunun temerrüdü hâlinde alacaklı, ... sözleşmeyi feshederek, sözleşmenin süresinden önce sona ermesi yüzünden uğradığı zararın giderilmesini de isteyebilir.”

⁸² G. Kaya, **a.g.e.**, s.64; Özeriç, **a.g.e.**, s.148; Şenol, **a.g.e.**, s.288.

5.2.2.1.2. Haklı Sebebin Varlığı

Sözleşmeyi fesheden taraf için haklı sebep, sözleşmenin ihlalden kaynaklanabilir. Bu durumda, borcun ifa edilmemesinin sonuçlarını düzenleyen TBK'nın 112. maddesi uyarınca diğer tarafın zararının tazmin edilmesi gerekecektir. Dolayısıyla sözleşmeyi haklı sebep ile fesheden tarafın zararının tazminini talep edebilmesi için kendisinin bir zararı, karşı tarafın kusuru ve fesih ile zarar arasında bir illiyet bağı bulunmalıdır⁸³.

Sözleşmenin ihlali nedeniyle sözleşmeyi haklı sebeple fesheden tarafın uğradığı müspet zararın tazmini söz konusu olacaktır. Karşı tarafın uğradığı müspet zarar ise, sözleşmeyi fesheden tarafın sözleşme süresi devam etseydi meydana gelmeyecek olan zarardır⁸⁴. Burada bahsi geçen müspet zararın kapsamına, diğer tarafın sözleşmeyi haklı sebeple feshetmesi nedeniyle meydana gelen kar mahrumiyeti de girecektir.

TBK'nın 50. maddesi uyarınca zarar gören, zararını ve zarar verenin kusurunu ispat yükü altındadır. Zararın miktarı tam olarak ispat edilemiyorsa hâkim, olayların olağan akışını ve zarar görenin aldığı önlemleri göz önünde tutarak, zararın miktarını hakkaniyete uygun olarak belirleyecektir.

5.2.2.2. Sözleşmenin Sona Ermesi Nedeniyle Yatırımlara İlişkin Tazminat

5.2.2.2.1. Genel Olarak

Tek satıcılık sözleşmesinde, sağlayıcının satış ve pazarlama ağını genişleterek marka bilinirliğini artırmak; tek satıcının ise sürümünü artırma faaliyetlerini gerçekleştirmek için belirli yatırımlar yapmaları gerekebilecektir. Bu noktada taraflar,

⁸³ Pınar Altınok Ormancı, **Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebeple Feshi (6098 Sayılı Yeni Türk Borçlar Kanununa Göre Sözleşmelerin Feshi)**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2011, s.249.

⁸⁴ Gökyayla, **a.g.e.**, s.208; Ormancı, **Sürekli Borç İlişkileri**, s.250-251.

hangi yatırımın kim tarafından yapılacağını sözleşmede belirlemiş olabilirler. Sözleşmede, belirli yatırımların yapılması tek satıcıya yüklenmiş olabilir. Tek satıcıya yüklenmiş olan bu yatırımların henüz karşılıklarının alınmadığı bir zamanda, sözleşmenin feshedilmesi halinde söz konusu yatırımların maliyetlerine kimin katlanması gerektiği sorunu çözüme kavuşturulması gereken bir husustur. Bu husus, sözleşmenin sona erme sebeplerine göre değerlendirilmelidir⁸⁵.

Türk Hukukunda, maliyetleri karşılanmayan yatırımların tazmininin talep edilip edilemeyeceği hususunda mevzuatta herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak dürüstlük kuralı çerçevesinde, somut olayın özellikleri de dikkate alınarak maliyeti karşılanmayan yatırımların tazmin edilebilmesinin kabul edilmesi gerekecektir⁸⁶.

5.2.2.2.2. Sözleşmenin Sona Erme Hallerine Göre Tazminat Talebi

Maliyetleri karşılanmamış yatırımlara ilişkin tazminat, sözleşmenin olağan feshi veya belirli süreli sözleşmelerde sözleşme süresinin sona ermesi halinde talep edilebilecektir⁸⁷. Sözleşme, tek satıcının kusuru nedeniyle feshedilmişse, tek satıcı maliyeti karşılanmamış yatırımlara ilişkin herhangi bir tazminat talep edemeyecektir. Yine sözleşme sağlayıcının kusuru nedeniyle feshedilmişse tek satıcı, genel ilkelere göre tazminat talep edebilecektir. Sözleşmenin feshinde sözleşmenin taraflarından ikisinin de herhangi bir kusuru yoksa bu durumda tek satıcı maliyeti karşılanmayan yatırımlara ilişkin tazminat talep edemeyecektir⁸⁸.

Sözleşmenin olağan fesih yolu ile sona erdirilmesi halinde tek satıcı, sağlayıcının neden olduğu yatırımların maliyetlerini karşılayamamış olabilir⁸⁹. Sağlayıcının neden olduğu yatırımlar ile anlatılmak istenen, sağlayıcının talimatı

⁸⁵ Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; Şenol, **a.g.e.**, s.300.

⁸⁶ Şenol, **a.g.e.**, s.303.

⁸⁷ Gökyayla, **a.g.e.**, s.227; Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24.

⁸⁸ Gökyayla, **a.g.e.**, s.227-228.

⁸⁹ **a.e.**, s.227.

üzerine, sağlayıcının onay vermesi ile yapılan veya sözleşme ile belirlenen usule göre gerçekleştirilen yatırımlardır⁹⁰. Bu durumda tek satıcı, maliyeti karşılanmayan yatırımlar için bir tazminat talep edebilecektir⁹¹.

Sözleşmenin olağan fesih yolu ile sona ermesi halinde, bu hakkın kullanılmasının kötüye kullanım olmaması gerekir⁹². Bunun anlamı, sağlayıcının tek satıcıdan yatırımlarda bulunmasını talep etmesine rağmen, yatırımların karşılanamayacağı bir süre içerisinde olağan fesih yolu ile sözleşmeyi feshetmesi durumunda tek satıcı, karşılanmamış yatırımlara ilişkin bir tazminat talep edebilecektir. Bu halde sağlayıcının fesih hakkını kullanması, çelişkili davranış yasağına aykırılık teşkil edecektir⁹³. Bu durumda fesih geçerli olmalı; ancak sağlayıcının tazminat borcunun doğduğu kabul edilmelidir⁹⁴.

Gökyayla'ya göre, taraflar sözleşmenin olağan feshi halinde maliyetleri karşılanmayan yatırımlar için tek satıcının uğradığı zararı talep edemeyeceğini kararlaştıramazlar. Aksi halde bu hüküm geçersiz kabul edilecektir⁹⁵. Ancak biz, bu görüşe katılmıyoruz. Sözleşme serbestisi ilkesi uyarınca taraflar, sözleşmede maliyeti karşılanmayan yatırımların talep edilip edilemeyeceğini, hangi kapsamda talep edileceğini kararlaştırılabilmelidir. Bu durumda, maliyeti karşılanmayan yatırımların sağlayıcı tarafından karşılanmaması, tek satıcının çok güçsüz durumuna ve adeta mahvına sebep olacak ise, hakkaniyete uygun bir tazminata hükmedilebilir. Bunun dışında taraf iradelerine öncelik tanınmalıdır.

⁹⁰ **a.e.**, s.227.

⁹¹ “Mahkemece, iddia, savunma, toplanan delillere, asıl ve ek bilirkişi raporuna göre, taraflar arasındaki sözleşmenin belirsiz süreli sözleşme niteliğinde olduğu, davaya konu belirsiz süreli tek satıcılık sözleşmesinin davalı tarafından 6 aylık fesih ihbar süresi tanınarak olağan feshinin mümkün olduğu, davaya konu sözleşmenin davalı tarafından 6 aylık feshi ihbar süresi tanınarak olağan fesih yolu ile 31/12/2010 tarihi itibarıyla feshedildiği, davalı şirket tarafından tek taraflı olarak gerçekleştirilen feshin hukuka uygun ve süresinde yapılmış bir fesih olduğu, bu durumda davacının sözleşmenin haksız ve hukuka aykırı feshi sebebiyle uğradığı maddi kar kaybına dair talebinin reddi gerektiği, tek satıcının bu ticari faaliyeti kendi nam ve hesabına ve dolayısıyla her türlü riski üstlenerek yürüttüğü için bu iş dolayısıyla masrafları ve özellikle de reklam giderlerini talep edemeyeceği ancak davacı şirketin yapmış olduğu maliyetleri karşılanamayan yatırımlar için tazminat talebinin kabulü gerekecekse de davacının bu hususu sunulan belge ve delillerle ispat edemediği, davacının portföy tazminatına dair kabulü gerektiği gerekçesiyle davanın kısmen kabulüne karar verilmiş ...” Yargıtay 19. H.D., 30.03.2018 t., 2016/14866 E., 2017/2604 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

⁹² Şenol, **a.g.e.**, s.300.

⁹³ Gökyayla, **a.g.e.**, s.230; Şenol, **a.g.e.**, s.301-302.

⁹⁴ Şenol, **a.g.e.**, s.302.

⁹⁵ Gökyayla, **a.g.e.**, s.231.

Belirli süreli tek satıcılık sözleşmelerinde, sözleşmenin sona ermesi halinde tek satıcı maliyeti karşılanmayan yatırımlar için tazminat talep edebilecektir⁹⁶. Tek satıcılık sözleşmesi belirli süreli olarak yapılmasına rağmen sağlayıcı, tek satıcıya sözleşmenin uzayacağına dair bir güven vermiş ise, bu durumda da tek satıcıya verilen güvenle yapılmış olan yatırımların tazmin edilmesi gerekmektedir⁹⁷.

Taraflar, karşılıklı anlaşma ile sözleşmeyi sona erdiriyorlar ise, bu durumda da yatırımlara ilişkin bir tazminatın talep edilmesi söz konusu olmayacaktır⁹⁸.

Sözleşme, sağlayıcının kusurlu bir fiili nedeniyle tek satıcı tarafından haklı sebeple feshedilmişse veya sağlayıcı sözleşmeyi haklı sebep olmadan feshetmişse bu durumda tek satıcı maliyeti karşılanmayan yatırımlara ilişkin genel hükümler uyarınca tazminat talep edebilecektir⁹⁹.

5.2.2.2.3. Tazminatın Kapsamı

Hangi yatırımların maliyeti karşılanmayan yatırım teşkil edileceğinin de belirlenmesi gerekmektedir. Maliyeti karşılanmayan yatırımlar için sağlayıcı tarafından tek satıcıya ödenecek tazminat miktarı, somut olayın özellikleri çerçevesinde belirlenecektir¹⁰⁰.

Tek satıcılık sözleşmesinin özelliği gereği, kural olarak riskler tek satıcı üzerindedir. Tek satıcının, kendi inisiyatifi ile yaptığı yatırımlar tazminatın kapsamına dahil değildir. Yapılan yatırımlara sağlayıcının veya yapılan işin sebep olması gerekir¹⁰¹. Bu ifade ile anlatılmak istenen, sağlayıcının talimatı üzerine, sağlayıcının onay vermesi ile yapılan veya sözleşme ile belirlenen usule göre gerçekleştirilen

⁹⁶ Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; Gökyayla, **a.g.e.**, s.227.

⁹⁷ Şenol, **a.g.e.**, s.301.

⁹⁸ Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; Şenol, **a.g.e.**, s.301.

⁹⁹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.227-228; Şenol, **a.g.e.**, s.300.

¹⁰⁰ Gökyayla, **a.g.e.**, s.236; Gürkaynak/Karaoğlu/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24.

¹⁰¹ Şenol, **a.g.e.**, s.302.

yatırımlardır¹⁰². Ancak bu ayrımı yapmak her zaman mümkün değildir. Hangi yatırımın tek satıcının insiyatifinde olduğu hangisinin işin niteliğinden kaynaklandığı kolayca ayırt edilemeyebilir. Bu durumda, hangi yatırımlara üreticinin veya işin niteliğinin neden olduğunu hakim belirlemelidir¹⁰³.

Tazmin edilmesi gereken yatırımlara; tek satıcının aldığı özel tamir aletleri, personel eğitim masrafları, binaların donanımları için yapılan masraflar örnek olarak gösterilebilecektir¹⁰⁴.

5.3. MANEVİ ZARARIN TAZMİNİ

Manevi zararın ne olduğu kanunda tanımlanmamış olup doktrinde farklı tanımlar yapılmıştır. Manevi zararın tanımı yapılırken, hangi görüşün benimsendiği önemlidir¹⁰⁵.

Manevi zararın niteliği konusunda üç farklı görüş bulunmaktadır. Objektif görüş uyarınca manevi zarar, zararın kişinin psikolojik varlığı üzerindeki etkisine bakılmaksızın, kişisel varlıkta meydana gelen objektif bir eksilmeden ibarettir¹⁰⁶. Bu görüş uyarınca, zarar görenin yaşadığı acı ve elem manevi zararın bir unsuru değildir. Maddi zararda olduğu gibi manevi zararda da uğranılan zararın kapsamı, zarar görenin bunu hissedip hissetmemesinden bağımsızdır¹⁰⁷. Bu görüş kabul edildiğinde tüzel kişiler manevi zarara uğrayıp bu zararlarını talep edebilirler¹⁰⁸.

Sübjektif görüşe göre ise manevi tazminat, zarar görenin psikolojik varlığındaki eksilmedir¹⁰⁹. Zarara neden olan olay neticesinde elem ve acı

¹⁰² Gökyayla, **a.g.e.**, s.227.

¹⁰³ Şenol, **a.g.e.**, s.303.

¹⁰⁴ Gökyayla, **a.g.e.**, s.236.

¹⁰⁵ A. Dilşad Keskin, **Objektif Manevi Zarar Teorisi Açısından Manevi Tazminat**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, s.112.

¹⁰⁶ Keskin, **a.g.e.**, s.103 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s.305.

¹⁰⁷ Hülya Atlan, **Manevi Zararı Tazmin Yolları**, On İki Levha Yayıncılık, Ekim 2015, s.50 vd; Keskin, **a.g.e.**, s.103-105.

¹⁰⁸ Şenol, **a.g.e.**, s.306.

¹⁰⁹ Atlan, **a.g.e.**, s.47 vd.; Keskin, **a.g.e.**, s.99; Şenol, **a.g.e.**, s.305.

duyulmamış, psikolojik denge bozulmamışsa, sadece zararı meydana getiren olayın gerçekleşmiş olması manevi zararın mevcut olduğu anlamına gelmeyecektir¹¹⁰.

Karma görüşe göre, manevi zararın meydana gelmesi için zarar görenin kişiliğinde objektif olarak bir azalma gerçekleşmeli ve kişi azalma nedeniyle elem ve acı duymalıdır¹¹¹. Bu noktada bu görüş, meydana gelen azalma nedeniyle acı ve elem yaşama unsurunu zorunlu unsur olarak değerlendirdiğinden, subjektif görüşten ayırt edilememektedir¹¹².

TBK'nın 58. maddesi uyarınca, kişilik hakları zarar görenler, uğradıkları manevi zarara karşılık manevi tazminat talep edebilirler. Haksız fiillerde manevi zararın tazminini düzenleyen TBK'nın 58. madde hükmü, borca aykırılık hallerine de uygulanacaktır¹¹³.

Biz, manevi zararın tazmini bakımından subjektif görüşe katılıyoruz. Manevi zarar, kişilerin kişilik haklarına yapılan saldırı sonucunda duyduğu elem, acı ve ıstırapı ifade eder¹¹⁴. Kişinin hayatı, sağlığı, özgürlüğü, şeref ve haysiyeti, sırları sebebiyle haklarının saldırıya uğraması kişilik haklarının ihlalini oluşturmaktadır¹¹⁵.

Tüzel kişiler de kişilik haklarına tecavüz edildiği gerekçesi ile korunurlar. Kişiliğin korunması bakımından gerçek kişiler ve tüzel kişiler arasında bir ayrım yapılmamıştır¹¹⁶. Yargıtay da subjektif görüşü benimsemiş olup, ancak tüzel kişilerin manevi tazminat talep edebileceklerini kabul etmektedir¹¹⁷. Tüzel kişiler de adı, markası, onuru, saygınlığı gibi değerlerine yönelik olarak manevi tazminat talep edebilirler¹¹⁸.

¹¹⁰ Keskin, **a.g.e.**, s.100.

¹¹¹ **a.e.**, s.107. Yargıtay 3. H.D, 17.03.2015 t., 2014/11113 E., 2015/4283 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 06.05.2019.

¹¹² Atlan, **a.g.e.**, s.53 vd.; Keskin, **a.g.e.**, s.108.

¹¹³ Şenol, **a.g.e.**, s.305-306.

¹¹⁴ Şenol, **a.g.e.**, s.306.

¹¹⁵ Şenol, **a.g.e.**, s.307.

¹¹⁶ Şenol, **a.g.e.**, s.306.

¹¹⁷ Yargıtay HGK., 19.02.1997 t., 1996/4-841 E., 1997/97 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 06.05.2019; Şenol, **a.g.e.**, s.307.

¹¹⁸ Keskin, **a.g.e.**, s.260-261; Şenol, **a.g.e.**, s.306.

TBK'nın 58. maddesi uyarınca hakim, kişilik hakları zarar gören tarafa, uğradığı manevi zarara karşılık uygun bir tazminata hükmedecektir. Söz konusu tazminatın para olarak mı ödeneceği yoksa başka bir tazmin yoluyla mı giderileceği hakim takdirindedir¹¹⁹. Hakim manevi zararın tazmininde bir miktar para ödenmesi yerine başka bir tazmin şekli de kararlaştırılabilecektir. Bu noktada hakim, kişilik haklarına yönelik yapılan saldırıyı kınayan bir karar verebilir. Bu kınama kararının yayınlanmasına dahi hükmedebilir.

Manevi tazminat olarak bir miktar paranın ödeneceği durumlarda, tazminat miktarını hakim, hakkaniyete uygun olarak belirleyecektir¹²⁰. Hakim, manevi tazminat miktarını tayin ederken somut olayın tüm özelliklerini dikkate almak zorundadır. Manevi tazminat miktarı ne çok düşük ne de zarar göreni zenginleştirecek derecede çok yüksek olmalıdır¹²¹. Bu noktada zarar görenin ve zarar verenin durumu detaylıca incelenmeli, tarafların kusur durumları araştırılmalı, tarafların yaşı, çevresi, mesleği, sosyal konumu, mali durumu, rızaları gibi pek çok unsur değerlendirilmelidir.

5.4. CEZAI ŞART

Cezai şart, alacaklının ifayı elde etmek amacıyla borçluya karşı kullanabildiği bir baskı aracıdır. Sözleşmenin hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi halinde, borçlunun alacaklıya taahhüt ettiği para veya ekonomik değere cezai şart denmektedir¹²². Cezai şart, genel olarak TBK'nın 179-181. maddelerinde düzenlenmiştir.

Cezai şart, seçimlik cezai şart ve ifaya ekli cezai şart olmak üzere ikiye ayrılır. TBK'nın 179. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, "Bir sözleşmenin hiç veya gereği gibi

¹¹⁹ Keskin, **a.g.e.**, s.282.

¹²⁰ Atlan, **a.g.e.**, s.91; Keskin, **a.g.e.**, s.282.

¹²¹ Keskin, **a.g.e.**, s.305; Yargıtay İBGK., 22.06.1966 t., 1966/7 E., 1966/7 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 06.05.2019.

¹²² Hüseyin Hatemi, Emre Gökyayla, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, 4. Bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017, s.376.

ifa edilmemesi durumu için bir ceza kararlaştırılmışsa, aksi sözleşmeden anlaşılmadıkça alacaklı, ya borcun ya da cezanın ifasını isteyebilir.”. TBK’nın 179. maddesinin 2. fıkrası ile düzenlenmiş olan ifaya ekli cezai şartta ise, ceza, borcun belirlenen zaman veya yerde ifa edilmemesi durumu için kararlaştırılmıştır. Bu durumda alacaklı, hakkından açıkça feragat etmiş veya ifayı çekincesiz olarak kabul etmiş olmadıkça, asıl borca ekli olarak da cezai şart isteyebilecektir.

Tarafların sözleşme ile cezai şart kararlaştırmış olmaları halinde, cezai şartta konu olayın gerçekleşmesi durumunda ilgili tarafın cezai şartı yerine getirmesi gerekmektedir. Taraflar, kural olarak cezai şart ve cezai şart miktarını serbestçe belirleyebilirler. Cezai şart bakımından TBK’nın 182. maddesinin 2. ve 3. fıkraları ile getirilmiş sınırlamalar bulunmaktadır. Asıl borç herhangi bir nedenle geçersiz hale gelmişse veya aksi kararlaştırılmadıkça borçlunun sorumlu olmayacağı bir nedenden ötürü sonradan imkansız hale gelmişse taraflardan cezai şartın ifası talep edilemez¹²³.

Taraflarca serbestçe belirlenebilecek cezai şart miktarı fahiş ise, hakim söz konusu cezai şartı indirmekle yükümlüdür¹²⁴. Tarafların menfaatleri gözetildiğinde, sözleşmedeki cezai şartın fahiş ve orantısız olduğu görülebilir. Bu durumda cezai şart ahlaka aykırı olmasa da, bir tarafın menfaatlerine çok fazla aykırı olabilecek, onu ekonomik olarak çok güç duruma sokacak olabilir. Bu durumda hakim, cezai şart miktarını indirebilecektir¹²⁵. Cezai şartın fahiş olup olmadığı her somut olayın özelliklerine göre değerlendirilecektir¹²⁶.

¹²³ Cezai şart bakımından TBK’nın 182. maddesinin 2 ve 3. fıkraları ile getirilmiş sınırlamalar bulunmaktadır. Cezai şart bakımından getirilmiş sınırlamalar için Bkz: Hatemi/Gökyayla, **a.g.e.**, s. 384-385. Ayrıca TBK’nın 182. maddesine göre; “Taraflar, cezanın miktarını serbestçe belirleyebilirler.

Asıl borç herhangi bir sebeple geçersiz ise veya aksi kararlaştırılmadıkça sonradan borçlunun sorumlu tutulamayacağı bir sebeple imkânsız hâle gelmişse, cezanın ifası istenemez. Ceza koşulunun geçersiz olması veya borçlunun sorumlu tutulamayacağı bir sebeple sonradan imkânsız hâle gelmişse, cezanın ifası istenemez. Ceza koşulunun geçersiz olması veya borçlunun sorumlu tutulamayacağı bir sebeple sonradan imkânsız hâle gelmesi, asıl borcun geçerliliğini etkilemez.

Hâkim, aşırı gördüğü ceza koşulunu kendiliğinden indirir.”

¹²⁴ Kenan Tunçomağ, **Türk Hukukunda Cezai Şart**, İstanbul, Baha Matbaası, 1963, s.130-133; Cevdet İlhan Günay, **Cezai Şart (BK m. 158-161)**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002, s.4-5; Erdoğan, **a.g.e.**, s.178; İhsan Erdoğan, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 3. Ba., Gazi Kitabevi, Ocak 2017, s.264-265; Hatemi/Gökyayla, **a.g.e.**, s.384-385; Şenol, **a.g.e.**, s.292.

¹²⁵ Şenol, **a.g.e.**, s.292; Yargıtay HGK., 15.10.2014 t., 2013/13-1108 E., 2014/768 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 06.05.2019.

¹²⁶ Yargıtay HGK., 02.02.2005 t., 2004/9-759 E., 2005/9 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 06.05.2019; Tunçomağ, **a.g.e.**, s.144 vd.; Şenol, **a.g.e.**, s.292.

Cezai şartın indirilmesi ile ilgili TTK'nın 22. maddesi de önemli düzenlemelerden biridir. TTK'nın 22. maddesi ile TBK'nın 182. maddesinin 3. fıkrasına bir istisna getirilmiştir¹²⁷. TTK'nın 22. madde hükmüne göre, tacirler cezai şartın indirilmesini talep edemezler¹²⁸. Ancak Yargıtay kararları ve doktrinde, cezai şartın tacirin ekonomik varlığını tehlikeye düşürecek şekilde ahlaka ve kişilik haklarına aykırı olması durumunda cezai şartın kısmen veya tamamen geçersiz sayılması gerektiği belirtilmektedir¹²⁹. Cezai şartın TBK'nın 27. maddesine aykırılığı söz konusuysa, cezai şartın indiriminden söz edilemeyecek; cezai şart kısmen veya tamamen geçersiz kabul edilecektir¹³⁰.

Kural olarak tazminat isteyen taraf, zararını ve zararın miktarını ispat etmekle yükümlüdür. Oysa cezai şartta, artık alacaklı zarara uğradığını ve zararın kapsamını ispat etmek zorunda kalmadan bir tazminat elde etme imkanına sahip olacaktır¹³¹. Ancak doktrindeki hakim görüşe göre cezai şarttan sorumluluk bakımından borçlunun kusurunun aranması gerekecektir¹³². Borçlu cezai şarttan sorumlu olmamak için kusurunun bulunmadığını ispat etmelidir.

Tek satıcılık sözleşmesi ile taraflar, sözleşmeye cezai şart koyabilirler. Taraflar, taraflardan birinin sözleşmeye aykırı hareket etmesi, sözleşmeyi haksız olarak feshetmesi, belirli yükümlülükleri yerine getirmemesi veya sözleşmenin süresinden önce sona ermesi gibi durumlarda cezai şart kararlaştırabilirler¹³³.

¹²⁷ TTK'nın 22. maddesine göre; "Tacir sıfatını haiz borçlu, Türk Borçlar Kanununun 121 inci maddesinin ikinci fıkrasıyla 182 nci maddesinin üçüncü fıkrasında ve 525 inci maddesinde yazılı hâllerde, aşırı ücret veya ceza kararlaştırılmış olduğu iddiasıyla ücret veya sözleşme cezasının indirilmesini mahkemeden isteyemez."

¹²⁸ Erdoğan, **a.g.e.**, s.265; Yargıtay 11. H.D., 21.12.1998 t., 1998/3870 E., 1998/9147 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹²⁹ Erdoğan, **a.g.e.**, s.265; Eren, **Borçlar Genel**, s.1217-1218; Şenol, **a.g.e.**, s.294-295; Yargıtay HGK., 20.03.1974 t., 1970/1053 E., 1974/222 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 06.05.2019; Yargıtay 15. H.D., 16.01.2019 t., 2018/3492 E., 2019/190 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 06.05.2019.

¹³⁰ Şenol, **a.g.e.**, s.295. Hatemi ve Gökyayla'ya göre, miktar olarak tacirin ekonomik özgürlüğünü ortadan kaldıran cezai şart ahlaka aykırıdır. Bu durumda cezai şart kesin hükümsüzdür. Ancak cezai şartın indirilme imkanı varsa, ekonomik özgürlüğün ortadan kalktığından bahsedilemeyecektir. Bu durumda aşırı cezanın indirilmesi gerekmektedir. (Hatemi/Gökyayla, **a.g.e.**, s.385-386).

¹³¹ Günay, **a.g.e.**, s.4-5; Erdoğan, **a.g.e.**, s.267; Hatemi/Gökyayla, **a.g.e.**, s.383.

¹³² **a.e.**

¹³³ Şenol, **a.g.e.**, s.290.

Genellikle bu cezai şartın taraflardan birinin yükümlülüklerini yerine getirmemeleri halinde öngörüldüğü görülmektedir¹³⁴.

5.5. ZAMANAŞIMI

Tek satıcının tazminat talepleri için kanunlarda özel bir süre öngörülmemiştir. Bu konuda genel hüküm niteliğindeki TBK'nın 147. maddesini incelemekte fayda bulunmaktadır.

TBK'nın 147. maddesi uyarınca, acentelik sözleşmesine ilişkin alacaklar 5 yıl içinde zamanaşımına uğramaktadır. Bu durumda acentelik sözleşmesi taraflarının, sözleşmenin sona ermesinden itibaren 5 yıl içinde tazminat talepleri için dava açma hakkı bulunmaktadır. Şenol, tek satıcılık sözleşmelerini de kapsayacak şekilde ele aldığı eserinde, bayilik sözleşmelerinin de acentelik sözleşmeleri için uygulanan 5 yıllık zamanaşımı süresine tabi olduğunu savunmaktadır¹³⁵. Ancak biz, acentelik sözleşmesi için uygulanan 5 yıllık zamanaşımı süresinin tek satıcılık sözleşmesi için uygulanamayacağı kanaatindeyiz. Bu noktada tek satıcılık sözleşmelerinde tazminat talepleri bakımından TBK'da düzenlenmiş olan 10 yıllık genel zamanaşımı süresi uygulanmalıdır. TBK'nın 17. maddesi uyarınca, zamanaşımı alacağın muaccel olduğu gün başlayacaktır. Bu durumda kural olarak alacağın muaccel olduğu tarih olarak sözleşmenin sona erdiği tarih kabul edilmeli ve taraflar sözleşmenin sona ermesi nedeniyle tazminat taleplerini sözleşmenin sona ermesinden itibaren 10 yıl içerisinde talep etmelidir.

¹³⁴“Mahkemece yapılan yargılama neticesinde, davacı tarafından ibraz edilen 1.10.2009 tarihli sözleşmenin davacı ile davalı arasında akdedildiği, sözleşmede davacının ana bayi ve dağıtıcı olarak tanımlandığı, davalının ... bölgesinde tüm satışlarını ... üzerinde yapmayı taahhüt ettiği, davalının bu yükümlüğünü ihlal etmesi halinde 5. maddede cezai şart olarak hizmet bedeli ödeneceğinin öngörüldüğü, ... anlaşıldığından davacının ıslah dilekçesi doğrultusunda davanın kabulüne karar verilmiş hüküm davalı vekili tarafından temyiz edilmiştir...” Yargıtay 19. H.D., 19.12.2018 t., 2017/2160 E., 2018/6736 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹³⁵ Şenol, **a.g.e.**, s.309.

6. REKABET ETMEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Taraflar, sözleşme sonrasında rekabet edilemeyeceğine ilişkin bir anlaşma yapabilirler. Uygulamada sözleşmelerin çoğunda, tek satıcının kararlaştırılan sürelerle sağlayıcı ile rekabet etmeyeceğine ilişkin hükümlerin yer aldığı görülmektedir.

Tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesinin ardından, rekabet etmeme yükümlülüğünün çerçevesini belirlemek amacıyla 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği ve 2017/3 sayılı Motorlu Taşıtlar Sektöründeki Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği yol gösterici olmaktadır.

2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği'nin 5. maddesine göre: “Sözleşmesinin sona ermesinden sonraki döneme ilişkin olarak, alıcıya getirilen, mal ya da hizmet üretmesini, satın almasını, satmasını ya da yeniden satmasını yasaklayan doğrudan ya da dolaylı herhangi bir yükümlülük grup muafiyetinden yararlanamayacaktır. Bu şekilde bir yükümlülük ancak yasaklamanın, anlaşma konusu mal ya da hizmetlerle rekabet halindeki mal ve hizmetlere ilişkin olması, anlaşma süresince alıcının faaliyette bulunduğu tesis ya da arazi ile sınırlı olması ve sağlayıcı tarafından alıcıya devredilen know-how'ı korumak için zorunlu olması koşullarıyla, alıcıya, anlaşmanın sona ermesinden itibaren bir yılı aşmamak kaydıyla rekabet etmeme yükümlülüğü getirilebilir. Kamuya mal olmamış know-how'ın kullanılması ve açıklanmasına ilişkin süresiz yasaklama hakkı saklıdır.”

2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği'nin 5. maddesi, dikey bir anlaşma olan tek satıcılık sözleşmelerine de uygulanabilecektir. Kural olarak, sözleşmenin sona ermesinden sonraki dönem için tek satıcıya rekabet etmeme yükümlülüğü getirmek mümkün değildir¹³⁶. Ancak Tebliğ ile bu kurala bir istisna getirilmiştir.

Belirli koşulların varlığı halinde tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesinden itibaren bir yılı aşmamak şartıyla tek satıcı için rekabet etmeme yükümlülüğü

¹³⁶ a.e., s.286-287.

getirilebilir. Bunun için, rekabet etmeme hükmünün, sözleşme konusu mal ya da hizmetlerle rekabet eden mal ve hizmetlere ilişkin olması, sözleşme süresince tek satıcının faaliyette bulunduğu tesis ya da arazi ile sınırlı olması ve sağlayıcı tarafından tek satıcı devredilen know-how'ı korumak için zorunlu olması gerekmektedir¹³⁷.

Tek satıcıya bu maddede belirtilen sınırları aşan rekabet etmeme yükümlülüğü getirilmesi durumunda, bu yükümlülüğü içeren sözleşme hükümleri sözleşmenin diğer bölümlerinden ayrılabilir ise, bu hükümler grup muafiyetinden yararlanamaz; ancak sözleşmenin kalan maddeleri grup muafiyetinden yararlanabilecektir. Şayet rekabet etmeme yükümlülüğünü içeren sözleşme hükümleri sözleşmenin diğer bölümlerinden ayrılamıyor ise sözleşmenin tamamı grup muafiyetinden yararlanamaz.

2017/3 sayılı Motorlu Taşıtlar Sektöründeki Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği ile motorlu taşıtlar sektöründeki dikey anlaşmaların grup muafiyetine ilişkin şartlar belirlenmiştir.

Kural olarak motorlu taşıtlar sektöründe faaliyet gösteren rakip teşebbüsler arasında yapılan dikey anlaşmalar düzenlenmiş Tebliğ'de belirlenen muafiyetten yararlanamaz. Ancak karşılıklılık koşulu bulunmayan ve sağlayıcının anlaşma konusu mal veya hizmetlerin üreticisi ve dağıtıcısı olduğu, buna karşılık alıcının anlaşma konusu mal veya hizmetler ile rekabet eden mal veya hizmetlerin üreticisi olmayıp yalnızca dağıtıcısı olduğu anlaşmalar ise bu Tebliğ ile tanınan muafiyetten yararlanabilir.

2017/3 sayılı Motorlu Taşıtlar Sektöründeki Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği ile ayrıca münhasır dağıtım sistemi tanımı da yapılmıştır. Şöyle ki münhasır dağıtım sistemi; sağlayıcının belli bir bölgede yeniden satış için ürünlerini tek bir dağıtıcıya satmayı taahhüt ettiği, aynı zamanda dağıtıcının münhasır olarak oluşturulmuş diğer bölgelere yapacağı aktif satışların sınırlandırıldığı dağıtım sistemidir.

¹³⁷ Gökyayla, **a.g.e.**, s.241.

2017/3 sayılı Motorlu Taşıtlar Sektöründeki Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği ile tanınan muafiyet, motorlu taşıtların ve yedek parçaların dağıtımı ile bakım ve onarım hizmetlerinin sağlanması bakımından; sözleşmenin sona ermesinden sonraki döneme ilişkin olarak getirilen rekabet etmeme yükümlülüğü bakımından uygulanmayacaktır.

Görüldüğü üzere, konusu motorlu taşıtlar, motorlu taşıtların yedek parçaları ve bakım ve onarım işlemleri olan tek satıcılık sözleşmelerinde, herhangi bir süreye tabi olmaksızın rekabet etmeme yükümlülüğü kararlaştırılamayacaktır.

7. SIR SAKLAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Sır saklama yükümlülüğü, tarafların sözleşmeden kaynaklanan ve birbirlerine olan sadakat yükümlülüklerinin de bir parçasını oluşturmaktadır.

Tek satıcılık sözleşmesi taraflar arasında güven temeline dayanan bir ilişki tesis ettiğinden sözleşme süresi boyunca devam eden gizlilik yükümlülüğü, sözleşmenin sona ermesiyle birlikte sona ermeyecektir¹³⁸. Tek satıcılık sözleşmeleri için düzenlenmiş olan bir sır saklama yükümlülüğü bulunmamasına rağmen, acenteler için TTK’da öngörülen sır saklama yükümlülüğü tek satıcılar bakımından da kıyasen uygulanabilecektir¹³⁹. Ancak bu yükümlülüğün sadece tek satıcılar için getirilmesi gerektiğini söylemek doğru olmaz. Kurulmuş olan güven ilişkisi çerçevesinde taraflar, birbirlerine ilişkin başka üçüncü kişilerin bilemeyeceği ticari bilgileri, iş yapış usullerini, hacimleri gibi bilgileri öğrenebilirler. Gerek tek satıcı gerek sağlayıcı, birbirleri ile ilgili öğrendikleri bu bilgileri sözleşme sona erdikten sonra dahi üçüncü kişilere açıklamamalıdır.

¹³⁸ Şenol, **a.g.e.**, s.282.

¹³⁹ **a.e.**

Sözleşme sonrası sır saklama yükümlülüğünün ne zamana kadar devam edeceği her somut olayın şartları değerlendirilerek belirlenmelidir¹⁴⁰.



¹⁴⁰ a.e., s.283.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DENKLEŞTİRME İSTEMİ

1. GENEL OLARAK

Tek satıcılık sözleşmesinin en önemli unsurlarından olan tek satıcının sürümü artırma faaliyetleri çerçevesinde tek satıcı, müşteri çevresi edinmektedir. Tek satıcı, müşteri çevresi edinmek adına satış ve pazarlama stratejileri geliştirmekte; edindiği müşterilerle adeta işletmesine değer ve itibar katmaktadır. Tek satıcı tarafından edinilen müşteri çevresi ile aynı zamanda sağlayıcının markasının tanıtımı yapılmakta, markanın bilinirliği artmakta ve sağlayıcının marka ve işletmesine de değer ve itibar katılmaktadır.

Müşteri tanımı, TDK’da “mal vb. alan ve karşılığında ücret ödeyen kimse, alıcı” olarak yapılmıştır. Portföy ise TDK uyarınca “Banka, simsar veya bir aracı kuruluşun kendi elinde tuttuğu, istediği gibi tasarruf ettiği menkul değerler toplamı” olarak ifade edilmiştir. Tacirler, faaliyetleri sonucunda belirli bir müşteri çevresi edinirler. Söz konusu müşteri çevresi, tacirlerin işletmesinin gayrimaddi malvarlığını oluşturan menkul bir değerdir¹. Bu malvarlığı unsurunun maddi bir değeri olması nedeniyle, tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi konusunda karşılaşılan problemlerden bir tanesi de, tek satıcı tarafından kazanılmış ve sözleşme sona erdiği için yararlanılamayacak olan bu müşteri çevresi için, tek satıcıya herhangi bir ödeme yapılıp yapılmayacağıdır.

Tek satıcı tarafından kazanılmış ve sözleşme sona erdiği için yararlanılamayacak olan müşteri çevresi için tek satıcının bir talepte bulunup bulunamayacağı ile ilgili TTK’da açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak TTK’nın acentelik sözleşmesi hükümlerini düzenleyen 122. maddesinin 5. fıkrası ile bu hükmün

¹ Toksöz, a.g.e., s.30.

hakkaniyete aykırı düşmedikçe, tek satıcılık ile benzeri diğer tekel hakkı veren sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi hallerine de uygulanacağı belirtilmiştir.

TTK'nın acentelik hukuku açısından getirdiği en önemli yeniliklerden biri, acentenin denkleştirme istemini açıkça düzenlemiş olmasıdır. TTK'nın yürürlüğe girmesinden önce de acentenin denkleştirme istemi doktrinde kabul edilmiş ve içtihatlarda düzenlenmiş olup; acentenin denkleştirme istemine ilişkin kanuni düzenlemeye böylece ilk defa TTK'da açıkça yer verilmiştir². TTK'nın acentelik

² Neytullah Gül, “**Acentenin Ücret Hakkı**”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2014, s.125; Hatice Kurban Koçer, “Yeni Türk Ticaret Kanunu’na Göre Tek Satıcının Denkleştirme İstemi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C. 86, S. 3 s.273; Kaya, **a.g.e.**, s.348. eTTK’da acentenin denkleştirme isteminine ilişkin hüküm bulunmamasına rağmen konuyu düzenleyen ilk Yargıtay kararı için Bkz.: “Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere davacı sigorta acentesi vekili, davalı sigortacının acentelik sözleşmesini haksız bir biçimde fesih ettiğini ileri sürerek, müvekkiline gerçekleştirilen hayat sigorta sözleşmeleri uyarınca davalı sigortacının sigorta ettirenlerden fesihten sonra tahsil ettiği primlerden dolayı müvekkiline ödenmesi gereken komisyon ücretlerinin ödenmediğini ileri sürerek bunun tahsilini talep etmiş bulunmaktadır.

Uygulama ile doktrinde "portföy tazminatı" olarak adlandırılan bu alacağın tahsil imkânı TTK'nun sigorta hükümlerinde düzenlenmediği gibi, Sigorta Murakabe Kanunu'nda bu konuda özel bir düzenleme mevcut değildir. Bu durum karşısında uyumsuzluğun davanın niteliği ve davacının sıfatına göre, TTK'nun acentelik hükümleri ile BK'nun sözleşmenin feshi ile ilgili hükümlerine göre çözümlenmesi zorunlu bulunmaktadır.

TTK'nun acentelik ücreti ile ilgili 129. maddesinde acentenin sözleşmenin devamı süresince ücrete nasıl hak kazanacağı açıklandıktan sonra yine aynı dönem içinde ücretin ödenme şekli ve zamanı da 131'inci maddede düzenlenmiş bulunmaktadır. Ancak, dava konusu alacak fesihten sonraki döneme ilişkin bulunduğundan sözleşme dönemine ilişkin bu hükümlerin dava konusu olayda uygulanması mümkün değildir. Fesihten sonraki komisyon alacağı (tazminatı borcu) adı altında TTK'nun 134'üncü maddesinde düzenlenmiş bulunmaktadır. Anılan maddenin ilk fıkrasına göre acente ancak, sözleşmenin feshi halinde, başlanmış işlerin tamamlanmamasından dolayı uğradığı zararın tazminini isteyebilmesi mümkündür. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise ancak, ölüm, iflas veya hacir altına alınma sebebiyle sözleşmenin sona ermesi hallerinde acentenin münasip bir tazminat isteyebileceği hüküm altına alınmıştır. Görüldüğü gibi TTK'nun da sözleşmenin feshine kusurlu davranışlarıyla neden olan acentenin tazminat adı altında komisyon alacağını tahsil edebileceğine ilişkin bir düzenleme mevcut değildir. Bu hak ancak fesihte kusuru bulunmayan acente veya haleflerine tanınmıştır.

Eski Ticaret Kanunu'muzun 844'üncü maddesinin tekrarıdan ibaret olan 134'üncü maddesinin bu düzenleme şekli Türk doktrininde eleştiriliyor ise de bu eleştiri gerekçesi modern düzenlemelerin dikkate alınmadan eski hükmün tercih edilmesine ve acentenin kusuru bulunmayan diğer hallerin dikkate alınmadan düzenlemenin eksik yapıldığına ilişkin bulunmaktadır. Yoksa, sözleşmenin feshinde acentenin kusurlu olması halinde, acentenin tazminat talep edebileceğine ilişkin herhangi bir görüş ileri sürülmüş değildir (Bkz. Dr. Karayalçın, Ticaret Hukuku, Ank., 1968, sh. 534, vd.; Dr.S.Arkan, Ticari İşletme Hukuku, Ank., 1993, sh. 199, vd). Adı geçen yazarların eleştirilerine dayanak yaptıkları yabancı düzenlemelerden İsviçre B.K.nun 418'inci maddesinde dahi acentenin portföy tazminat hakkı geniş ve ayrıntılı bir şekilde düzenlenirken son cümlede, sözleşmenin acentenin kusuru sebebiyle feshi halinde hiçbir tazminatın ödenmeyeceği de açık bir şekilde hükme bağlanmış bulunmaktadır (Bkz.Dr. F.Tekil, Ticari İşletme Hukuku, İst. 1990, sh. 227).

Borçlar Kanunu'nun sözleşmenin feshi ile ilgili 108/2. maddesinde de sözleşmenin feshinde kusurlu olan tarafın akdin hükümsüzlüğünden dolayı tazminat isteyemeyeceği düzenlenmiş bulunmasına göre de BK. hükümlerine göre de tazminat istenemeyeceği sonucu ortaya çıkmaktadır...”

Yargıtay 11. H.D., 10.05.1996 t., 1996/2189 E., 1996/335 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019. “Davacı ilk sözleşmenin yapıldığı 5.3.1956 tarihinden sözleşmenin feshedildiği 31.7.1997 tarihine kadar davalı firmanın ürettiği Drager marka tıp ürünlerini Türkiye pazarına tanıtarak bu markanın yayılmasına katkıda bulunmuştur. Bu şekilde müşteri çevresini tamamen veya önemli ölçüde genişleten tek satıcının sözleşmenin haklı bir neden haricinde sona erdirilmesi durumunda tek satıcıya münasip bir tazminat ödenmesi hakkaniyet gereğidir. Bu durumda mahkemece yapılacak iş, tek satıcı tarafından sağlanan müşteri çevresi gözönüne alınarak davacının talep edebileceği müşteri tazminatının miktarı yönünden konusunda uzman bilirkişi kurulundan

sözleşmesi hükümlerini düzenleyen ve “Denkleştirme istemi” başlıklı 122. maddesinin 1. fıkrası hükmüne göre;

“Sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra;

- a) Müvekkil, acentenin bulduğu yeni müşteriler sayesinde, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra da önemli menfaatler elde ediyorsa,
- b) Acente, sözleşme ilişkisinin sona ermesinin sonucu olarak, onun tarafından işletmeye kazandırılmış müşterilerle yapılmış veya kısa bir süre içinde yapılacak olan işler dolayısıyla sözleşme ilişkisi devam etmiş olsaydı elde edeceği ücret isteme hakkını kaybediyorsa ve
- c) Somut olayın özellik ve şartları değerlendirildiğinde, ödenmesi hakkaniyete uygun düşüyorsa,

acente müvekkilden uygun bir tazminat isteyebilir.”

Maddenin gerekçesi uyarınca, tüm AB üyesi devletlerin kanunlarında bulunan acentenin denkleştirme isteminin, Tasarının 122. maddesi ile Alman Ticaret Kanunu ve İsviçre Borçlar Kanunu hükümlerine benzer şekilde düzenlendiği görülmektedir.

Acentenin denkleştirme istemini düzenleyen TTK’nın 122. maddesinin 5. fıkrası, hakkaniyete aykırı düşmedikçe, tek satıcılık ile benzeri diğer tekel hakkı veren sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi hallerine de uygulanacaktır. Bu fıkra gereği, acenteden farklı olarak, tek satıcılık ile benzer sözleşmelerde, denkleştirme isteminde bulunulabilmesi için, sözleşmenin tekel hakkı vermesi ve sürekli bir sözleşme olması şartı bulunmaktadır³. Öncelikle, daha önce değindiğimiz üzere tek satıcılık sözleşmesinin unsurlarından biri sözleşmenin süreklilik unsurudur. Dolayısı ile tek satıcılık sözleşmelerinde denkleştirme isteminde bulunabilmek için öngörülen

rapor alınarak varılacak uygun sonuç dairesinde bir karar vermekten ibarettir.” Yargıtay 19. H.D, 04.05.2000 t., 1999/7724 E., 2000/3470 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

³ Kayıhan, **Acentelik**, s.189.

şartlardan “sürekli sözleşme” olma şartı, tek satıcılık sözleşmesi bakımından hali hazırda mevcuttur. Tek satıcılık sözleşmesi, sürekli borç doğuran bir sözleşmedir.

TTK’nın 122. maddesinin 5. fıkrasının lafzı incelendiğinde, bu maddenin tek satıcılık sözleşmeleri ile benzer nitelikteki sözleşmelere uygulanması için sözleşmenin tekel hakkı vermesi şartı arandığı görülmektedir. TTK’nın 122. maddesinin karşıt anlamından, tekel hakkı yoksa tek satıcılık sözleşmesi ve benzer nitelikli sözleşmelerde denkleştirme isteminde bulunulamayacağı anlamı çıkmaktadır. Tek satıcının denkleştirme isteminde bulunabilmesinin, tekel hakkı bulunmasına bağlanması doktrinde yazarlar tarafından eleştirilmiştir. Bir kısım yazarlar, tek satıcının kendi nam ve hesabına işlem yapması ve tacir yardımcısı olarak nitelendirilememesi nedeniyle, denkleştirme istemi bakımından tekel hakkı şartına bağlanmasının yerinde olduğu kanaatindedirler⁴. Ancak tek satıcılık sözleşmesi, hali hazırda tek satıcıya, sözleşme bölgesinde bir tekel hakkı vermektedir. Tek satıcılık sözleşmesinde tek satıcının tekel hakkının bulunması, sözleşmenin doğal bir sonucudur. Dolayısıyla, kanunda zikredilen tekel hakkı, tek satıcılık sözleşmesi dışındaki sözleşmelerde denkleştirme isteminde bulunma şartı olabilecektir. Ayrıca maddenin lafzını incelediğimizde tek satıcılık sözleşmesinin açıkça vurgulandığı ve benzer tekel hakkı veren sürekli sözleşmelerden ayrı olarak belirtildiği de görülmektedir⁵. TTK’nın 122. maddesinin 5. fıkrası uyarınca, tekel hakkı vermeyen sürekli bir sözleşmede, müşterilerin devredilmesi halinde denkleştirme istemi talep edilemeyecektir⁶.

Tek satıcının TTK’nın 122. maddesi uyarınca denkleştirme isteminde bulunması için TTK’da “hakkaniyete uygunluk” şartının arandığı görülmektedir. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde bahsedileceği üzere, denkleştirme isteminde bulunma şartlarından biri de denkleştirme isteminin ödenmesinin hakkaniyete uygun olmasıdır.

⁴ a.e.

⁵ Bozer/Göle, **a.g.e.**, s.143; Kaya, **Acentelik**, s.275; Kaya, **a.g.e.**, s.353.

⁶ Kaya, **a.g.e.**, s.354

Tüm bu açıklamalarımız ışığında, acentelik sözleşmeleri için öngörülen TTK'nın 122. maddesi tek satıcılık sözleşmelerinde tek satıcının denkleştirme istemi hakkı için doğrudan uygulama alanı bulacaktır⁷.

2. TANIM VE HUKUKİ NİTELİK

2.1. TANIM

TTK'nın 122. maddesinde, madde başlığı “denkleştirme istemi” olarak belirtilmiş olmasına rağmen, doktrinde bu kavramı anlatmak adına farklı terimler kullanılmıştır. Denkleştirme talebi⁸ dışında, portföy tazminatı⁹, portföy hakkı¹⁰, müşteri tazminatı¹¹, denkleştirme bedeli¹², denkleştirme tazminatı¹³ gibi terimler de kullanılmaktadır¹⁴. Denkleştirme isteminin getiriliş amacı, sağlayıcının kusurundan kaynaklanan zararın giderilmesi değildir¹⁵. TTK'nın 122. maddesinin gerekçesinden de görüleceği üzere denkleştirme istemi, bir zararının tazmininden ziyade, sözleşmenin sona ermesi halinde, tek satıcı aleyhine bozulmuş olan dengenin hakkaniyete uygun olarak sağlanması ve tek satıcının korunmasını amaçlamaktadır¹⁶.

⁷ Arslandoğan, **a.g.e.**, s.79-119; Karasu, **a.g.e.**, s.315; Kaya, **Acentelik**, s.275, 280; Koçer, **a.g.e.**, s.276.

⁸ Bu terimi kullanan yazarlar için Bkz.: Ayhan/Çağlar, **a.g.e.**, s.558 vd.; Gökyayla, **a.g.e.**, s.236, dn., 1148; Kaya, **a.g.e.**, s.350; Erdem, **Denkleştirme Talebi**, s.91 vd.; Rıza Ayhan-Mehmet Özdamar-Hayrettin Çağlar, **Ticari İşletme Hukuku**, 9. Bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, s.544 vd.; İrfan Akın, “Acentenin Denkleştirme Hakkı ve Alman Hukukundaki Yeni Gelişmeler”, **AIHFD**, 2013, C. 62, S.3, s.614; Karasu, **a.g.e.**, s.285; Erdem, **Makaleler**, s.7.

⁹ Bu terimi kullanan yazarlar için Bkz.: Erdoğan Moroğlu, **6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu Başlangıç Hükümleri, Ticari İşletme, Ticaret Şirketleri, Kıymetli Evrak ve Son Hükümler) Değerlendirme ve Öneriler**, 8. Baskı, İstanbul, Oniki Levha, 2016, s.74; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s.283; Toksöz, **a.g.e.**, s.1 vd.; Yargıtay 11. H.D., 25.12.1996 t., 1996/6699 E., 1996/9192 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹⁰ Bu terimi kullanan yazarlar için Bkz.: Ali Cengiz, “Acente Kavramı ve Acentelik Sözleşmesinden Doğan Hak ve Borçlar”, **HÜHFD**, C.1, S. 2, 2011, s.162; Metin Topçuoğlu, **Rekabet Hukuku Açısından Acentelik ve Dağıtım Sözleşmeleri**, Ankara, 2006, s.24 vd.; Şaban Kayıhan, “Yeni Düzenlemeler Işığında Türk Hukukunda Sigorta Acenteleri”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 3, Sayı: 27, Kasım, 2008, s.54.

¹¹ Bu terimi kullanan yazarlar için Bkz.: Ayhan/Özdamar/Çağlar, **a.g.e.**, s.544 vd.; Eren, **Özel Hükümler**, s.964; Kayıhan, **Terazi Hukuk Dergisi**, s.54; Kayıhan, **Acentelik**, s.165; Ormancı, **Müşteri Tazminatı**, s.471.

¹² Bu terimi kullanan yazarlar için Bkz.: Kaya, **Acentelik**, s.240.

¹³ Bu terimi kullanan yazarlar için Bkz.: Uyanık, **a.g.e.**, s.436 vd..

¹⁴ Kaya, **a.g.e.**, s.349-350.

¹⁵ Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s.260-261.

¹⁶ Karasu, **a.g.e.**, s.288; Kaya, **a.g.e.**, s.350; Poroy/Yasaman, **a.g.e.**, s. 260.

Bu noktada denkleştirme, tek satıcının talebi ile ödenmesi gereken bir miktar tutar olduğuna göre, biz de çalışmamızda TTK'nın lafzına bağlı kalarak denkleştirme istemi kavramını kullanacağız.

Tek satıcı, sözleşme kapsamındaki sürümü artırıcı faaliyetleri ile müşteri çevresi edinir. Her ne kadar tek satıcı bağımsız bir tacir olarak kendi nam ve hesabına hareket etse de, sağlayıcının ürünlerini pazarlaması ve sağlayıcının markasını kullanması nedeniyle, müşteriler gözünde sanki sağlayıcının markasının bir uzantısı olarak görülür. Bu kapsamda, sağlayıcı lehine bir fayda elde etmiş olur. Dolayısıyla, sağlayıcı ve tek satıcı, ekonomik olarak müşteri çevresinden ortak faydalanır.

Tek satıcılık sözleşmesi açısından denkleştirme istemi, tek satıcının sözleşme kapsamındaki faaliyetlerinin sonucu elde ettiği müşteri çevresinin, sözleşmenin sona ermesi nedeniyle sağlayıcıya devredilmesi ve bunun sonucu olarak müşteri çevresinden artık sağlayıcının yararlanacak olması nedeniyle tek satıcıya ödenen bir karşılıktır¹⁷. Bu kapsamda, sürümü artırma faaliyetleri ve sağlayıcıya kazandırdığı müşteri çevresi için tek satıcı, şartları mevcutsa denkleştirme isteminde bulunabilir.

Tek satıcı, acenteden farklı olarak kendi nam ve hesabına hareket ettiğinden, sözleşmenin sona ermesi ile birlikte kural olarak müşteri çevresini sağlayıcıya devretmek zorunda değildir. Ancak uygulamada, tarafların çoğunlukla bu konuyu sözleşmede düzenledikleri görülmektedir. Tek satıcı, sözleşmenin sona ermesi ile birlikte müşteri çevresini sağlayıcıya devrediyor ise, sözleşmenin sona ermesi ile tek satıcı tarafından yaratılan müşteri çevresi bundan sonra sağlayıcı tarafından kullanılacaktır. Denkleştirme istemi de, tek satıcının emekleri ile edindiği müşteri çevresinin sağlayıcı tarafından kullanımının bir karşılığıdır¹⁸. Tek satıcının

¹⁷ Özge Ayan, **Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, s.97; Güvenç, **a.g.e.**, s.128; Bozer/Göle, **a.g.e.**, s.142-143; Gökyayla, **a.g.e.**, s.248; Gül, **a.g.e.**, s.126; Kaya, **Acentelik**, s.244; Kayıhan, **Acentelik**, s.185; Koçer, **a.g.e.**, s.273; Toksöz, **a.g.e.**, s.36; Yargıtay 11. H.D., 04.10.2018 t., 2016/12570 E., 2018/6010 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Yargıtay HGK., 27.11.2018 t., 2017/11-116 E., 2018/1794 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹⁸ Gökyayla, **a.g.e.**, s.249; Kaya, **a.g.e.**, s.350; Kayıhan, **Acentelik**, s.185; Kendigelen v.d., **a.g.e.**, s.12.

müşterilerini sağlayıcıya devretmediği durumlarda tek satıcının denkleştirme istemi hakkı bulunmayacaktır¹⁹.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında denkleştirme istemi, tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi hâlinde, tek satıcının sözleşme süresi boyunca elde ettiği müşteri çevresini kaybetmesi sonucu yaşadığı menfaat kaybı ile sağlayıcının müşteri çevresinden yararlanmaya devam etmesi nedeniyle elde ettiği menfaatin denkleştirilmesinin talep edilmesidir²⁰.

2.2. HUKUKİ NİTELİK

TTK'nın 122. maddesinin 5. fıkrası uyarınca; acentelik sözleşmesinde denkleştirme istemini düzenleyen hüküm; hakkaniyete aykırı düşmedikçe, tek satıcılık ile benzeri diğer tekel hakkı veren sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi hâlinde de uygulanır.

TTK'nın gerekçesinde²¹, acentelik sözleşmesi için belirlenen denkleştirme isteminin tek satıcılık sözleşmesi için de uygulanma amacının; acente, tek satıcı ve benzer nitelikli tekel hakkı veren ve “yeni” müşteri kazandıran sürekli iş yapma

¹⁹ Kaya, **Acentelik**, s.282.

²⁰ Birce Arslandoğan, “Denkleştirme İstemi Belirsiz Alacak Şekline İleri Sürülebilir mi?” **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 141-142, Mayıs-Haziran 2016, s.79-119, (Çevrimiçi) www.jurix.com.tr, 16.05.2019; Ayan, **a.g.e.**, s.97; Erdem, **Denkleştirme Talebi**, s.91; Gökyayla, **a.g.e.**, s.250; Kayıhan, **Acentelik**, s.185. “acentenin veya tek satıcının sözleşme ilişkisinin sona ermesi nedeniyle müvekkile veya yapımcı/sağlayıcıya kazandırdığı müşteri çevresini kaybetmesi nedeniyle doğan zararın, müvekkil veya yapımı/sağlayıcının oluşturulmuş olan bu müşteri portföyünden yararlanmaya devam ederek elde ettiği kazanç ile denkleştirilmesidir.” Yargıtay 11. H.D., 05.04.2016 t., 2015/7834 E., 2016/3665 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

²¹ TTK'nın gerekçesi şöyledir: “Acentenin denkleştirme talebi Türk içtihat hukuku tarafından tanınmaktadır. Bu sebeple, Tasarının 122 nci maddesi yeni bir hukukî kurumu tanıtmamakta fakat ilk defa kanunî düzenlemeye kavuşturmaktadır. Çünkü, Yargıtay 1996 yılında verdiği bir kararla olumlu bir kanun boşluğunu doldurmuş, hukukun geliştirilmesi yönünden önemli bir hizmet yapmış, ilkesel bir kararla denkleştirme talebinin dogmatik düzenine işaret etmiş, daha sonra içtihadını yerleştirmiştir. Tasarının 122 nci maddesi, AET Yönergesinde yer alan, bu sebeple tüm AB üyesi devletlerin kanunlarında bulunan denkleştirme talebini, Yönerge temelinde, ancak Alman (Alm. TK.'nın 89b paragrafı) ve İsviçre (İsv. BK 418u) hükümlerine benzer şekilde düzenlemiştir. Bu talebin amacı ve niteliği tartışmalıdır. Alman öğretisinde savunulan bir görüşe göre işletmeye bağlanan müşteri kitlesinin sürekli olarak işletmeye kazanç sağladığı dikkate alınırsa bu talep acentenin işletmeye yaptığı katkının karşılığı olduğundan acenteye yardım düşüncesine dayanmaz. Hakkaniyet temeline oturtulduğu için de saf bir malî hak şeklinde nitelendirilemez. Diğer görüş uyarınca, talep acenteyi feshin olumsuz sonuçlarından korur. Birinci fıkrada “tazminat” sözcüğü kullanılmış olmasına rağmen, talep klasik anlamda bir malvarlığı zararının giderilmesi olarak anlaşılamaz; ancak, öğretilde buna rağmen talebin geniş anlamda zararın giderilmesine yöneldiği yaklaşımı benimsenir.”

ilişkileri arasında denkleştirme istemi yönünden farklılık yaratmanın haklılık ve adalet temelini güçlü olmayacağı öngörülmüştür. Tek satıcı da müşterilerle ilişki kurar ve bu nedenle kendi müşteri çevresine sahip olur. Tek satıcı, sağlayıcının dağıtım örgütünün bir parçası olarak sağlayıcıya ekonomik olarak bağımlıdır. Bu nedenle söz konusu düzenleme, tek satıcıyı sözleşmenin sona ermesi nedeniyle haksız bir durumda bırakmayı önlemektedir²². Denkleştirme istemi sayesinde acenteye olduğu gibi tek satıcıya da, somut olayın tüm özellikleri gözetilerek hakkaniyete uygun bir bedel ödenmektedir²³.

Denkleştirme isteminin dayanağının ne olduğu doktrinde tartışma konusu olmuştur. Denkleştirme isteminin dayanağının, tazminat veya sebepsiz zenginleşme olduğunu savunan yazarlar mevcuttur. Denkleştirme isteminin dayanağının, tek satıcının zararlarını tazmin etmek olduğu düşünüldüğünde, denkleştirme isteminin kabul edilebilmesi için sağlayıcının kusurlu bir davranışı sonucu sözleşmenin sona ermiş olması ve bunun sonucunda ise tek satıcının bir zararının oluşması şartı aranırdı²⁴. Ancak TTK'nın 122. madde hükmü incelendiğinde, sağlayıcının veya tek satıcının tamamen kusursuz olduğu durumlarda bile denkleştirme isteminde bulunmanın mümkün olduğu görülmektedir. Bu nedenle, teknik anlamda bir tazminattan söz etmek mümkün değildir²⁵.

Denkleştirme isteminin dayanağı, sebepsiz zenginleşme hükümleri de olamaz²⁶. TBK'nın 77. maddesi ile düzenlenen sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde, sebepsiz zenginleşen tarafın geçersiz veya sona ermiş bir sebebe dayanarak veya haklı sebep olmadan zenginleşmesi gerekmektedir. Oysaki sağlayıcı, sözleşme sona erdikten sonra tek satıcı tarafından bulunan müşteriler sayesinde önemli bir menfaat elde etmiş olsa bile, sağlayıcının geçersiz veya sona ermiş bir sebebe

²² Gökyayla, **a.g.e.**, s.251; Kaya, **a.g.e.**, s.350-351.

²³ Kaya, **a.g.e.**, s.351; Uyanık, **a.g.e.**, s.437.

²⁴ Güvenç, **a.g.e.**, s.133; Kaya, **Acentelik**, s.245-247; Kaya, **a.g.e.**, s.351; Toksöz, **a.g.e.**, s.34.

²⁵ Toksöz, **a.g.e.**, s.33-34; Güvenç, **a.g.e.**, s.133; Kaya, **a.g.e.**, s.351.

²⁶ Güvenç, **a.g.e.**, s.133; Kaya, **Acentelik**, s.246; Kaya, **a.g.e.**, s.351.

dayanarak zenginleşmesinden söz edilemeyecektir²⁷. Aksine sözleşmenin sona ermesi nedeniyle elde ettiği menfaatin, tek satıcılık sözleşmesinden kaynaklanan bir sebebi vardır²⁸. Bu nedenle, müşterilerin sağlayıcıya geçmesinin dayanağı sebepsiz zenginleşme değildir. Sağlayıcı sebepsiz zenginleşmemiştir²⁹.

Bizim de katıldığımız son görüşe göre, denkleştirme isteminin dayanağı ne bir tazminat ne de sebepsiz zenginleşmedir. Denkleştirme istemin, tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi halinde tek satıcı tarafından kazanılmış olan ve sözleşmenin sona ermesinin ardından sağlayıcı tarafından yararlanılarak menfaat elde edilen müşteriler için tek satıcının bu müşterilerden yararlanma imkanını kaybetmesi nedeniyle, sağlayıcının menfaati ile tek satıcının kaybını denkleştiren bir karşılıktır³⁰. Bu haliyle denkleştirme isteminin sözleşmeden kaynaklanan bir alacak hakkı olduğu söylenebilir³¹. Tek satıcı, denkleştirme istemine ilişkin hakkını devredebilir; bu hak rehnedilebilir veya miras yoluyla intikal edebilir³².

3. DENKLEŞTİRME İSTEMİ İÇİN ARANAN ŞARTLAR

3.1. GENEL OLARAK

TTK'nın 122. maddesinde acentelik sözleşmesinin sona ermesi halinde denkleştirme isteminin hangi şartlarla talep edilebileceği açıkça belirtilmiştir. Bu şartlar, sürekli borç doğuran tek satıcılık sözleşmesine de uygun düştüğü ölçüde uygulanacaktır. Dolayısıyla tek satıcının denkleştirme isteminin kabul edilebilmesi için, TTK'da acente için belirlenen aşağıdaki şartların gerçekleşmesi gerekecektir:

²⁷ Zehra Badak Aybar, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda Denkleştirme İstemi, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.24, 2013/2, s.171; Güvenç, **a.g.e.**, s.133; Kaya, **a.g.e.**, s.351-352; Toksöz, **a.g.e.**, s.34.

²⁸ Güvenç, **a.g.e.**, s.133.

²⁹ Toksöz, **a.g.e.**, s.34-35; Sak, **a.g.e.**, s.105.

³⁰ Aynı yönde görüş için Bkz.: Ayhan/Çağlar, **a.g.e.**, s.558; Kaya, **Acentelik**, s.246; Toksöz, **a.g.e.**, s.35; Yılmaz, **a.g.e.**, s.31.

³¹ Arslandoğan, **a.g.e.**, s.79-119.

³² **a.e.**

- Tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi³³.
- Sağlayıcının, tek satıcının bulduğu yeni müşteriler sayesinde, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra da önemli menfaatler elde etmesi.
- Tek satıcının, sözleşme ilişkisinin sona ermesinin sonucu olarak, onun tarafından işletmeye kazandırılmış müşterilerle yapılmış veya kısa bir süre içinde yapılacak olan işler dolayısıyla sözleşme ilişkisi devam etmiş olsaydı elde edeceği ücret isteme hakkını kaybetmesi.
- Denkleştirme isteminin hakkaniyete uygun olması.

Denkleştirme istemine hükmedilebilmesi için bu şartlarının hepsinin birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Denkleştirme istemine hükmedilmesi için aranan şartların gerçekleştiğini ispat yükü, denkleştirme istemi bulunduğu iddia eden tek satıcıda olacaktır³⁴.

3.2. TEK SATICILIK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

Tek satıcının denkleştirme isteminde bulunabilmesi için tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi gerekmektedir. Bu şart, tek satıcının denkleştirme isteminde bulunması için gerçekleşmesi gereken ön koşuldur³⁵.

Tek satıcılık sözleşmesinin nasıl sona erdiğinin, denkleştirme istemi açısından önemsiz olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Özellikle hakkaniyete uygunluk değerlendirmesi yapılması ve denkleştirme isteminin hesaplanması yönünden sözleşmenin nasıl sona erdiği nazara alınacak bir husustur³⁶. Bu kapsamda aşağıda sözleşmenin sona erme hallerine göre, tek satıcının denkleştirme isteminde bulunabilme hakkı üzerinde ayrı ayrı durulacaktır.

³³ Yargıtay 11. H.D., 01.03.2017 t., 2015/13003, 2017/1215 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

³⁴ Ayan, **a.g.e.**, s.190; Gökyayla, **a.g.e.**, s.267; Toksöz, **a.g.e.**, s.42; Uyanık, **a.g.e.**, s.437; Yılmaz, **a.g.e.**, s. 60.

³⁵ Akın, **a.g.e.**, s.615; Gül, **a.g.e.**, s.129; Güvenç, **a.g.e.**, s.140; Karasu, **a.g.e.**, s.289; Kaya, **a.g.e.**, s.3557; Kaya, **Acentelik**, s.24; Yılmaz, **a.g.e.**, s.60.

³⁶ Kaya, **a.g.e.**, s.355.

TTK'nın 122. maddesinin 3. fıkrası ile bazı sona erme hallerinin gerçekleşmesi durumunda tek satıcının denkleştirme isteminde bulunamayacağı düzenlenmiştir. Bu nedenle çalışmamızda, öncelikle hangi sona erme hallerinin gerçekleşmesi durumunda tek satıcının denkleştirme isteminde bulunamayacağı da belirtilecektir.

3.2.1. Denkleştirme İstemine Yol Açan Sona Erme Sebepleri

TTK'nın sunduğu sistematiğe, sözleşmenin sona ermesi durumunda tek satıcının denkleştirme isteminde bulunabilmesi için sözleşmenin kim tarafından ve hangi nedenle feshedildiğine bakmamız gerekecektir. Bu kapsamda TTK'nın 122. maddesinin 3. fıkrası ile denkleştirme isteminin talep edilemeyeceği haller özel olarak düzenlenmiştir. Bu haller dışında sözleşmenin sona ermesi durumunda, kural olarak tek satıcı denkleştirme isteminde bulunabilecektir.

TTK'nın 122. maddesinin 3 fıkrası incelendiğinde, maddenin “kimse kendi kusurundan yararlanamaz” ilkesinin bir yansıması olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, kural olarak sona ermede tek satıcının kusurlu bir davranışının bulunması durumunda tek satıcının denkleştirme isteminde bulunamayacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

3.2.1.1. Sözleşmenin Kendiliğinden Sona Ermesi

Belirli süreli tek satıcılık sözleşmelerinde, sözleşmede kararlaştırılan sürenin sona ermesi veya bozucu şartın gerçekleşmesi ile kural olarak herhangi bir bildirimde bulunmaya gerek olmadan sözleşme kendiliğinden sona erecektir³⁷. Bu durumda

³⁷ Bkz.: Birinci Bölüm, 2, 2.1.

denkleştirme istemi için aranan diğer şartlar da mevcutsa tek satıcının denkleştirme istemi hakkı bulunmaktadır³⁸.

Sözleşmenin ölümle kendiliğinden sona ermesi durumunda, tek satıcının denkleştirme istemi hakkı bulunmaktadır³⁹. Bu noktada kural olarak ölümün nasıl gerçekleştiğinin bir önemi bulunmamaktadır⁴⁰. Sözleşmenin ölümle sona ermesi durumunda denkleştirme istemi hakkı tek satıcının mirasçılara geçmektedir⁴¹. Her ne kadar sağlayıcının ölümü, sağlayıcının yeni müşterilerden artık bir fayda sağlamayacağı şeklinde görünse de, sağlayıcının mirasçıları yeni müşterilerden fayda sağlar ise, bu durumda tek satıcı, sağlayıcının mirasçılara karşı denkleştirme isteminde bulunabilir⁴². Sözleşmenin gaiplik kararı ile kendiliğinden sona ermesi durumunda da, kural olarak ölüm ile ilgili yaptığımız açıklamalar geçerli olacaktır. Bu durumda tek satıcıya denkleştirme istemi ödenmesi gerekmektedir. Gaibin sonradan ortaya çıkması, sona ermiş olan tek satıcılık sözleşmesini canlandırmayacağından, bu durumda denkleştirme alan tek satıcı veya mirasçılarının, almış oldukları denkleştirmeyi iade yükümlülükleri doğmayacaktır.

Tek satıcılık sözleşmesinde kural olarak, tek satıcının kişiliği önemli olduğundan, aksi kararlaştırılmadığı takdirde, tek satıcının fiil ehliyetini kaybetmesi veya kısıtlanması halinde, tek satıcılık sözleşmesi kendiliğinden sona ermekte⁴³ ve tek satıcının denkleştirme istemi hakkı bulunmaktadır. Tek satıcılık sözleşmesinde kararlaştırılmış ise veya sözleşmenin ifası açısından sağlayıcının kişiliği önemli ise, bu durumda sağlayıcının kısıtlanması veya fiil ehliyetini kaybetmesi halinde sözleşme sona erecektir. Her ne kadar sağlayıcının kısıtlanması veya fiil ehliyetini kaybetmesi, sağlayıcının yeni müşterilerden artık bir fayda sağlamayacağı şeklinde görünse de, sözleşme kapsamındaki tüm edimlere ilişkin işlemler kısıtlanan tarafa atanan vasi

³⁸ Akın, **a.g.e.**, s.616; Arslandoğan, **a.g.e.**, s.79-119; Kaya, **a.g.e.**, s.356-357; Kaya, **Acentelik**, s.247-248; Kayıhan, **Acentelik**, s.185-186; Yargıtay 19. H.D., 17.10.2003 t., 2003/1213 E., 2003/9999 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

³⁹ Arslandoğan, **a.g.e.**, s.79-119; Kaya, **Acentelik**, s.251-252; Kaya, **a.g.e.**, s.357-358.

⁴⁰ **a.e.**, s. 394. Acentenin kusuru ile ölmesi durumunda mirasçıların denkleştirme isteminde bulunamayacaklarına ilişkin karşıt görüş için Bkz.: Arkan, **a.g.e.**, s.223.

⁴¹ Kaya, **a.g.e.**, s.357.

⁴² **a.e.**, s.358 dn. 186.

⁴³ Bozer/Göle, **a.g.e.**, s.142.

tarafından yerine getirilecektir⁴⁴. Bu durumda da tek satıcının denkleştirme isteminde bulunma hakkı vardır⁴⁵.

Sözleşme, tek satıcının iflas etmesi nedeniyle sona ermişse, tek satıcı denkleştirme isteminde bulunabilir. Ancak bu noktada iflasta tek satıcının kusurlu olup olmadığı da incelenmelidir⁴⁶. Tek satıcının iflasta kusurlu olması durumunda sağlayıcı bundan haberdar olur ise sağlayıcının iradesinin ne olacağı değerlendirilmeli ve bu hususun denkleştirme istemi ödemesini gerekli kılıp kılmayacağı araştırılmalıdır⁴⁷. Kanımızca, tek satıcının iflasta kusurlu olması halinde, somut durum sağlayıcı açısından aynı zamanda sözleşmeyi sona erdirmek adına haklı sebep teşkil ederse bu durumda tek satıcının denkleştirme istemi hakkını sona erdirmelidir. Tek satıcı iflasta kusurlu olsa bile denkleştirme istemi hakkı bulunacağı durumlarda ise tek satıcının kusurunun denkleştirme isteminin hesabında dikkate alınması gerekmektedir.

Sağlayıcının iflas etmesi, tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi sonucunu doğuruyor ise, bu durumda tek satıcı denkleştirme isteminde bulunabilecektir. Sağlayıcının iflas etmesi halinde tek satıcının denkleştirme isteminde bulunabilmesi için sağlayıcının iflasta kusuru olup olmadığının bir önemi bulunmamaktadır. Sağlayıcının iflas etmede kusuru bulunması, denkleştirme miktarının tayini bakımından önem arz edebilir.

Son olarak, tek satıcının denkleştirme isteminde bulunmasının diğer bir şartı olan “sağlayıcının, tek satıcının bulduğu yeni müşteriler sayesinde, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra da önemli menfaatler elde etmesi” koşulunu dikkatle incelemek gerekir. Sağlayıcının iflas etmesi durumunda iflas masası, tek satıcının bulduğu yeni müşteriler sayesinde, önemli menfaatler elde ediyor ise bu durumda tek satıcı denkleştirme isteminde bulunabilecektir⁴⁸.

⁴⁴ Bkz.: TMK’nın 438. vd. maddeleri.

⁴⁵ Kaya, **Acentelik**, s.251-252; Kaya, **a.g.e.**, s.358 dn. 186.

⁴⁶ Akın, **a.g.e.**, s.618; Güvenç, **a.g.e.**, s.162; Karasu, **a.g.e.**, s.290, 307; Kaya, **Acentelik**, s.252; Kaya, **a.g.e.**, s.358-359; Toksöz, **a.g.e.**, s.55.

⁴⁷ Kaya, **a.g.e.**, s.394-395.

⁴⁸ Güvenç, **a.g.e.**, s.147; Kaya, **a.g.e.**, s.358.

3.2.1.2. Sözleşmenin Hukuki Bir İşlemler Sona Ermesi

Tek satıcılık sözleşmesinde taraflar, aralarındaki hukuki ilişkiyi geleceğe etkili olacak şekilde sona erdirmek için anlaşabilirler⁴⁹.

Tek satıcılık sözleşmesi, tarafların anlaşması ile sona eriyor ise, tek satıcının denkleştirme isteminde bulunup bulunamayacağı konusunda üç görüş bulunmaktadır. Bir görüşe göre tek satıcılık sözleşmesinin anlaşma ile sona erdirilmesini talep eden tek satıcı denkleştirme isteminde bulunamayacaktır⁵⁰. Diğer görüşe göre, tarafların anlaşması ile sözleşmenin sona erdiği durumda, tarafları sözleşmeyi sona erdirmeye iten nedenlere bakmak gerektirir⁵¹. Sağlayıcının haklı nedenle sözleşmeyi sona erdirmeye hakkı bulunmasına rağmen; tarafların anlaşarak sözleşmeyi sona erdirmeleri halinde tek satıcı denkleştirmeye hak kazanamayacaktır. Son görüşe göre tek satıcılık sözleşmesi tarafların anlaşması ile sona erdirilse, tek satıcı denkleştirme isteminde bulunabilmelidir. Sözleşme anlaşma ile sona erdirilse bile müşteriler sağlayıcıya devredilmekte olup anlaşma tek başına denkleştirme isteminden vazgeçildiği anlamını taşımaz⁵².

Kanaatimizce denkleştirme isteminde bulunmak adına, sözleşmenin tarafların anlaşması ile sona ermesi halinde, anlaşma teklifinin kim tarafından yapıldığının herhangi bir önemi bulunmamaktadır⁵³. Haklı sebep olsun olmasın, anlaşma ile sona erme ayrı ve altında yatan sebeplerden bağımsız olarak değerlendirilmelidir. Sağlayıcının haklı sebep bulunmasına rağmen sözleşmeyi olağanüstü feshetmemesi ve anlaşarak fesih yolunu seçmesi, onun aynı zamanda denkleştirme istemini ödemek için yaptığı bir tercihi de göstermektedir. Anlaşma ile tek satıcılık sözleşmesi sona

⁴⁹ Seliçi, **a.g.e.**, s.104; Şenol, **a.g.e.**, s.166-167; Toksöz, **a.g.e.**, s.44. Bkz.: Birinci Bölüm, 3,3.1.

⁵⁰ Ayan, **a.g.e.**, s.153-154; Aybar, **a.g.e.**, s.175-176, dn.27; Kaya, **a.g.e.**, s.357; Şenol, **a.g.e.**, s.260; Sak, **a.g.e.**, s.173-174.

⁵¹ Toksöz, **a.g.e.**, s.44.

⁵² Hümeysra Yılmaz, “**Acentenin Denkleştirme İstemi**”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017, s.73.

⁵³ Güvenç, **a.g.e.**, s.142; Kaya, **a.g.e.**, s.357.

erecektir. Ancak tek satıcının denkleştirme talep hakkı kanundan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, sözleşmenin tarafların anlaşması ile sona ermesi halinde, denkleştirme istemi için bulunması gereken diğer şartlar da gerçekleşiyor ise tek satıcı denkleştirme isteminde bulunabilecektir.

Doktrinde savunulan bir görüşe göre, olağan fesih halinde tek satıcının denkleştirme isteminde bulunabilmesi için fesih beyanının haklılığının araştırılması gerekir. Tek satıcı, hiçbir sebep yokken sözleşmeyi olağan fesih yolu ile sonlandırır, bu durumda hakkaniyet gereği kendisine denkleştirme istemi ödenmemelidir. Ancak tek satıcı, hastalığı, yaşlılığı gibi nedenlerle olağan fesih yoluna başvuruyor ise, kendisine denkleştirme istemi ödenmelidir⁵⁴. Aynı şekilde sağlayıcı da hiçbir sebep göstermeden olağan fesih yolu ile sözleşmeyi feshetmek isterse, bu durumda hakkaniyet gereği tek satıcıya denkleştirme istemi ödemelidir⁵⁵. Biz bu görüşe katılmıyoruz. Bu görüşün kabulü halinde, sürekli borç doğuran bir sözleşme olan tek satıcılık sözleşmesinde olağan fesih hakkı amacını yitirecektir. Bu durumda sözleşmeyi olağan fesih hakkını kullanarak sona erdirmek isteyen tek satıcı, denkleştirme isteminde bulunamayacağından bu hakkını kullanmak istemeyecektir. Oysaki bu durumda da tek satıcı müşteri çevresinden mahrum kalacak; sağlayıcı ise tek satıcı tarafından kazanılan müşteri çevresinden yararlanamaya devam edecektir. Kaldı ki, bu görüşün kabulü halinde, olağanüstü fesihte yer alan haklı sebep kavramı olağan fesih için de getirilmiş olur ve her iki fesih türü arasında fesih öneli dışında bir fark kalmaz. Olağan fesih, olağanüstü feshin fesih öneli olan bir türüne dönüşür⁵⁶. Tarafların sözleşme yapma özgürlüğü de kısıtlanmış olur. Bu nedenle, olağan fesih halinde fesih beyanının haklılığı aranmamalı; denkleştirme isteminin diğer şartları da mevcutsa tek satıcı denkleştirme istemine bulunabilmelidir.

⁵⁴ Güvenç, **a.g.e.**, s.147-148.

⁵⁵ Akın, **a.g.e.**, s.617; Ayan, **a.g.e.**, s.160; Kaya, **Acentelik**, s.249-250; Kaya, **a.g.e.**, s.356.

⁵⁶ Aynı yönde görüş için Bkz.: Güvenç, **a.g.e.**, s.143; Yargıtay 19. H.D. 28.09.2016 t., 2016/5707 E., 2016/12723 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

3.2.2. Denkleştirme İstemine Yol Açmayan Sona Erme Sebepleri

TTK'nın 122. maddesinin 3. fıkrası gereğince, haklı bir sebep olmadan tek satıcının sözleşmeyi feshetmesi halinde veya tek satıcının kusuru nedeniyle sağlayıcının sözleşmeyi haklı sebeple feshetmesi halinde tek satıcı denkleştirme isteminde bulunamayacaktır. Bu durumda tek satıcının denkleştirme istemi talep etmesi hakkaniyete uygun düşmeyecektir⁵⁷.

TTK'nın 122. maddesinin 3. fıkrası ile belirtilen, denkleştirme isteminde bulunulamayacak haller mutlak emredici olarak düzenlenmemiş olup nisbi emredicidir. Bunun anlamı, bu hükümler, sözleşme ile tek satıcı lehine değiştirilebilecektir. Ancak bu hükümlerin tek satıcı aleyhine değiştirilmesi mümkün değildir⁵⁸. Tek satıcılık sözleşmesi ile tek satıcının denkleştirme isteminde bulunacağı haller, tek satıcı aleyhine düzenlenmiş ise, bu düzenlemeler geçerli olmayacaktır⁵⁹.

3.2.2.1. Tek Satıcının Sözleşmeyi Haklı Sebep Olmaksızın Feshi

Tek satıcılık sözleşmesi tek satıcı tarafından feshedilmişse, kural olarak tek satıcı denkleştirme isteminde bulunamaz⁶⁰. TTK'nın 122. maddesi maddesinin 3. fıkrası uyarınca tek satıcılık sözleşmesinin tek satıcı tarafından haklı sebeple feshi bu durumun istisnasıdır ve tek satıcı sözleşmeyi haklı sebeple feshederse, denkleştirme isteminde bulunabilecektir⁶¹. Bu hüküm uyarınca, tek satıcı, sağlayıcının feshi haklı gösterecek bir eylemi var ise sözleşmeyi feshedebilecek ve denkleştirme isteminde bulunabilecektir⁶².

⁵⁷ Kaya, **a.g.e.**, s.389.

⁵⁸ Ayan, **a.g.e.**, s.156; Kayıhan, **Acentelik**, s.186.

⁵⁹ **a.e.**

⁶⁰ Arslandoğan, **a.g.e.**, s.79-119; Karasu, **a.g.e.**, s.305. TTK'nın 122. maddesinin 3. fıkrasına göre, "Müvekkilin, feshi haklı gösterecek bir eylemi olmadan acente sözleşmeyi feshetmişse (...) acente denkleştirme isteminde bulunamaz."

⁶¹ G. Kaya, **a.g.e.**, s.75; Aklın, **a.g.e.**, s.616-617; Güvenç, **a.g.e.**, s.142; Karasu, **a.g.e.**, s.305; Kaya, **a.g.e.**, s.389; Toksöz, **a.g.e.**, s.43; Kayıhan, **a.g.e.**, s.186; ; Toksöz, **a.g.e.**, s.50-51.

⁶² Haklı Sebep Kavramı için Birinci Bölüm, 3, 3.2, 3.2.3, 3.2.3.2.

Sağlayıcının feshi haklı gösterecek eylemi ifadesi ile anlatılmak istenen, sağlayıcının davranışlarının tek satıcı tarafından yapılacak feshi haklı kılmasıdır. Sağlayıcı, sözleşmenin ifası dolayısıyla yapmaması gereken bir eylemde bulunmuş veya yapması gerekenleri yapmamış olabilir. Sağlayıcının sözleşme hükümlerini tam veya zamanında yerine getirmemesi, teslim edilmesi gereken malların teslim edilmemesi, tek satıcının sözleşme bölgesinde faaliyet göstermesi gibi sebeplerle tek satıcı sözleşmeyi feshederse, denkleştirme isteminde bulunabilecektir⁶³. Bu eylemin, sağlayıcının kusurundan kaynaklanması da gerekmez⁶⁴.

İhtilaf halinde tek satıcı, sözleşmenin feshini haklı gösterecek eylemlerin ne olduğunu ispatla yükümlüdür⁶⁵.

3.2.2.2. Sağlayıcının Sözleşmeyi Haklı Sebeple Feshi

TTK'nın 122. maddesinin 3. fıkrasına göre, "Acentenin kusuru sebebiyle sözleşme müvekkil tarafından haklı sebeple feshedilmişse ... acente denkleştirme isteminde bulunamaz.". Bu hükmün karşıt anlamı uyarınca sağlayıcı, tek satıcının kusuruna dayanan haklı bir sebep olmadan sözleşmeyi feshetmişse tek satıcı denkleştirme isteminde bulunabilecektir⁶⁶.

Tek satıcılık sözleşmesinde, tarafların sözleşme süresinin sonuna kadar sözleşme ile bağlı kalmasının artık beklenemez olduğu durumlarda, sözleşmenin feshi için haklı sebep bulunmaktadır⁶⁷. Haklı sebebin tek satıcının kusurundan kaynaklanması, sözleşmenin sağlayıcı tarafından olağanüstü feshi için şart değildir.

⁶³ Güvenç, **a.g.e.**, s.160; Kaya, **a.g.e.**, s.391; Kaya, **Acentelik**, s.249.

⁶⁴ Akın, **a.g.e.**, s.617; Kaya, **a.g.e.**, s.390.

⁶⁵ Karasu, **a.g.e.**, s.305; Kaya, **a.g.e.**, s.391; Kaya, **Acentelik**, s.249.

⁶⁶ Yargıtay 19. H.D., 04.05.2000 t., 1999/7724 E., 2000/3470 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Yargıtay 11. H.D., 01.03.2017 t., 2015/13003, 2017/1215 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019; Akın, **a.g.e.**, s.617; Bozer/Göle, **a.g.e.**, s.144; Karasu, **a.g.e.**, s.306; G. Kaya, **a.g.e.**, s.74-75; Kaya, **Acentelik**, s.286.

⁶⁷ Altınok, **Sürekli Borç İlişkileri**, s.137; Gökyayla, **a.g.e.**, s.195; Güvenç, **a.g.e.**, s.161; İşgüzar, **a.g.e.**, s.155; Kaya, **a.g.e.**, s.335; Şenol, **a.g.e.**, s.196; Tandoğan, **a.g.e.**, s.56.

Ancak, TTK'nın 122. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, tek satıcının denkleştirme isteminde bulunma hakkının ortadan kalkması için haklı nedenle feshin tek satıcının kusurundan kaynaklanması gerekmektedir⁶⁸.

İhtilaf halinde sağlayıcı, fesih için haklı bir sebebin bulunduğunu ispatlamalıdır⁶⁹.

3.2.2.3. Diğer Sona Erme Sebepleri

Kural olarak tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesinde tek satıcının kusuru bulunuyor ise tek satıcı denkleştirme isteminde bulunamayacaktır.

Taraflardan birinin ölümü halinde kural olarak tek satıcının denkleştirme isteminde bulunma hakkı vardır. Ancak bu noktada tek satıcının kendi kusuru ile ölmesi veya intihar etmesinin üzerinde durulması gerekmektedir. Tek satıcının çok fazla alkol alması nedeniyle araç kullanırken bir kaza geçirmesi sonucu ölmesi ile bir hastalık sonucu ölmesi arasında, denkleştirme istemi açısından bir fark olması hakkaniyet gereğidir. Tek satıcı, kusurlu davranışı nedeniyle ölmüş ise, bu durumda tek satıcının mirasçılarının denkleştirme isteminde bulunma hakkı sona erecektir⁷⁰. Yine sağlayıcı da, tek satıcının bir davranışı nedeniyle ölmüş veya tek satıcı tarafından kasten öldürülmüşse tek satıcının denkleştirme isteminde bulunma hakkı sona erecektir.

Burada üzerinde durulması gereken bir nokta da, tarafların kendi kusuru ile gaip olmasıdır. Her ne kadar, gaipliğin gaibin kusuru nedeniyle meydana geldiğinin ispatı oldukça güç olsa da, tek satıcının kusuru ile ölmesi durumunda denkleştirme istemi hakkının bulunup bulunmadığı ile ilgili yaptığımız açıklamalar burada da

⁶⁸ Kaya, **Acentelik**, s.249; Kayıhan, **Acentelik**, s.186; Toksöz, **a.g.e.**, s.53.

⁶⁹ Güvenç, **a.g.e.**, s.161; Kaya, **a.g.e.**, s.393.

⁷⁰ Gürkaynak/Karaoğan/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; Kayıhan, **Acentelik**, s.169. Aksi yönde görüş için Bkz.: Karasu, **a.g.e.**, s.618.

geçerli olacaktır. Tek satıcı, kusuru ile gaip olmuşsa, bu durumda tek satıcının mirasçılarının denkleştirme isteminde bulunma hakkı bulunmamaktadır⁷¹.

Son olarak taraflar, tek satıcılık sözleşmesine tek satıcının her durumda denkleştirme istemine hak kazanacağı konusunda hüküm koyabilirler. Bu durumda tek satıcılık sözleşmesi tek satıcının kusuru ile veya sağlayıcı tarafından haklı bir sebeple feshedilse bile tek satıcı denkleştirme isteminde bulunabilecektir⁷².

Sağlayıcının feshi haklı gösterecek bir eylemi ile sözleşmenin tek satıcı tarafından feshinin dışında, sağlayıcıdan kaynaklanmamakla birlikte tek satıcının sözleşme ilişkisine devam etmesinin tek satıcıdan beklenemeyeceği durumlarda da tek satıcı sözleşmeyi feshetmişse, denkleştirme isteminde bulunabilecektir⁷³. Sağlayıcının hastalanması veya yaşlanması gibi sebepler sağlayıcıdan kaynaklanmayan; ancak tek satıcının sözleşmeye devam etmesinin objektif olarak beklenemeyeceği sebepler olabilir. Bu durumda tek satıcının sözleşmeyi feshetmesi halinde denkleştirme isteminde bulunamaması, hakkaniyete uygun değildir⁷⁴. Bu noktada incelenmesi gereken sağlayıcının iyileşme ihtimalinin bulunup bulunmaması, iyileşme süresince tek satıcının bu süreci beklemesinin hakkaniyete uygun olup olmamasıdır. Ancak bu durumda da, tek satıcının denkleştirme isteminde bulunma hakkı devam edecektir⁷⁵.

3.3. SAĞLAYICININ, TEK SATICININ BULDUĞU YENİ MÜŞTERİLER SAYESİNDE, SÖZLEŞME İLİŞKİSİNİN SONA ERMESİNDEN SONRA ÖNEMLİ MENFAATLER ELDE ETMESİ

Tek satıcının denkleştirme istemine hak kazanması için; tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesinin ardından sağlayıcının, tek satıcı tarafından kazanılan

⁷¹ Gürkaynak/Karaoğan/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; Kayıhan, **Acentelik**, s.169.

⁷² Toksöz, **a.g.e.**, s.60.

⁷³ Kaya, **Acentelik**, s.250; Kaya, **a.g.e.**, s.391.

⁷⁴ **a.e.**, s.390-392.

⁷⁵ Güvenç, **a.g.e.**, s.160; Kaya, **a.g.e.**, s.392.

yeni müşterilerden önemli menfaatler elde etmesi gerekmektedir. Bu noktada, yeni müşteri ve önemli menfaat kavramlarının açıklanmasında fayda bulunmaktadır.

3.3.1. Tek Satıcının Bulduğu Müşterilerin Yeni Müşteriler Olması

Tek satıcı, sözleşme kapsamında kendi çabasıyla kazandığı yeni müşteriler için denkleştirme isteminde bulunabilir⁷⁶. Yeni müşteriler, sözleşme süresince tek satıcı tarafından kazanılan müşterilerdir. Bu müşteriler, sağlayıcı tarafından tek satıcılık ilişkisi kurulmadan önce tanınmamalı veya tanınsa bile sağlayıcı ile aralarında herhangi bir ticari ilişki mevcut olmamalıdır⁷⁷.

Sağlayıcının tanıdığı veya sağlayıcı ile arasında daha önce ticari bir ilişki bulunan müşterilerin yeni müşteri olarak kabul edilebilmesi için bu müşterilerin sağlayıcı ile arasındaki ilişkinin sona ermiş olması ve ardından tek satıcı tarafından bu ilişkinin yeniden kurulması gerekmektedir⁷⁸. Müşteri, tek satıcılık sözleşmesinin konusu malların dışında bir ürünü sağlayıcıdan daha önce almış olmasına karşın, sözleşme konusu malları tek satıcıdan ilk defa alıyor ise veya sözleşme bölgesi dışında daha önce sağlayıcıdan mal satın almış olmakla birlikte sözleşme bölgesinde tek satıcıdan ilk defa mal satın almış ise, bu durumda da müşteri yeni müşteri sayılmalıdır⁷⁹. Sağlayıcı ile bağını koparmış bir müşteri, tek satıcı tarafından tekrar kazanılmışsa, bu müşterinin de yeni müşteri olarak değerlendirilmesi gerekecektir⁸⁰.

Daha önce müşteri ile sağlayıcı arasında belirli bir süre için kurulmuş olan ilişkinin süresinin bitmesinin ardından, tek satıcı bu sözleşmenin süresini uzatmış ise, bu durumda müşteriler de yeni müşteri olarak değerlendirilecektir⁸¹.

⁷⁶ Arslandoğan, **a.g.e.**, s.79-119; Gökyayla, **a.g.e.**, s.267; Gül, **a.g.e.**, s.130; Karasu, **a.g.e.**, s.292; Kaya, **Acentelik**, s.252; Kaya, **Acentelik**, s.252; Kaya, **a.g.e.**, s.361.

⁷⁷ Ayan, **a.g.e.**, s.168 vd.; G. Kaya, **a.g.e.**, s.75; Gökyayla, **a.g.e.**, s. 268; Güvenç, **a.g.e.**, s.148; Kaya, **a.g.e.**, s.361; Kayıhan, **Acentelik**, s.186-187; Toksöz, **a.g.e.**, s.62.

⁷⁸ Ayan, **a.g.e.**, s.170; Gökyayla, **a.g.e.**, s.268; Güvenç, **a.g.e.**, s.148.

⁷⁹ Güvenç, **a.g.e.**, s.149; Kaya, **a.g.e.**, s.361; Kaya, **Acentelik**, s.241.

⁸⁰ Akin, **a.g.e.**, s.620; Ayan, **a.g.e.**, s.170; Kaya, **Acentelik**, s.252; Güvenç, **a.g.e.**, s.148; Kaya, **a.g.e.**, s.361.

⁸¹ Güvenç, **a.g.e.**, s.148.

Ayan ve Gökyayla, bir müşterinin yeni müşteri olarak kabul edilebilmesi için, müşterinin satın alma kararının ürünün markası yanında tek satıcının faaliyetlerine de bağlı olması gerektiğini savunmaktadırlar⁸². Bu görüş kapsamında, münhasıran sağlayıcının reklam kampanyası sonucunda veyahut üçüncü bir kişinin tavsiyesi üzerine tek satıcıdan mal satın alan müşterinin yeni müşteri olarak kabul edilmemesi gerektiğini belirtmektedirler. Ancak biz bu görüşe tam olarak katılmıyoruz⁸³. Sağlayıcı, reklam faaliyetleri ile ürünü tanıtmak adına tek satıcıyı desteklemektedir. Müşterilerin ürüne yönelmelerinin tek sebebinin reklam faaliyetleri olduğunu söylemek hayatın olağan akışına aykırı olacaktır. Müşteriler, reklam faaliyeti kapsamında üründen haberdar olabilirler. Ancak ürün ile ilgili bilgi almak istemeleri halinde tek satıcı ile irtibat kuracaklardır. Yine ürünün teslimatı, satış sonrası işlemleri gibi tüm işlemler tek satıcı tarafından yerine getirilecek olup, tek satıcının faaliyetleri kapsamında yeni müşterilerde süreklilik sağlanabilecektir. Bu noktada sağlayıcı tarafından yapılan reklam kampanyasının ve marka bilinirliğinin, müşterilerin kazanılması üzerinde etkisinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu durum, tek satıcının denkleştirme istemine hak kazanamamasına neden olmamalı; ancak denkleştirme miktarı bakımından hakkaniyet değerlendirmesine konu olmalıdır.

Kanaatimizce üçüncü kişilerden alınan tavsiye ile tek satıcıdan ürün alan müşteriler bakımından bir ayırım yapmak gerekecektir. Ürünü tavsiye eden üçüncü kişi tek satıcının müşterisi ise, tavsiye ile gelen müşteriyi de yeni müşteri olarak kabul etmemek hakkaniyete uygun olmayacaktır. Üçüncü bir kişinin ürünü tavsiye etmesi, tek satıcının sürümü artırma faaliyetlerinin de bir sonucu ve başarısıdır. Bu kapsamda bu tür müşteriler de yeni müşteri olarak kabul edilmelidir. Ürünü tavsiye eden üçüncü kişi tek satıcının müşterisi değil ise, tavsiye ile gelen müşteriyi de yeni müşteri olarak kabul etmemek gerekir. Bu durumda, sürümün artırılmasında tek satıcının çabasından bahsetmek mümkün değildir.

⁸² Ayan, **a.g.e.**, s.172; Gökyayla, **a.g.e.**, s.268.

⁸³ Aynı yönde görüş için Bkz.: Güvenç, **a.g.e.**, s.149; Karasu, **a.g.e.**, s.293; Kaya, **Acentelik**, s.255-256; Toksöz, **a.g.e.**, s.65 vd..

Sağlayıcının, bir önceki tek satıcının müşterilerini, yeni tek satıcıya aktarması halinde, bu müşteriler yeni tek satıcı için yeni müşteri olarak kabul edilmeyecektir⁸⁴. Ancak tek satıcının, önceki tek satıcılık ilişkilerinden kazanmış olduğu müşteri çevresini sağlayıcıya getirmesi halinde bu müşteriler yeni müşteri olarak değerlendirilmelidir⁸⁵.

Tek satıcının denkleştirme isteminde bulunması için, elde ettiği müşterilerin sürekli olması gerekir⁸⁶. Müşteriler, tek satıcıdan tek seferlik mal satın almamalı; gelecekte müşterilerin tek satıcıdan tekrar ürün satın alması beklenmelidir⁸⁷. Tek satıcıdan tek seferlik mal alan sürekli olmayan müşteriler denkleştirmenin hesaplanmasında dikkate alınmamalıdır. Hangi müşterilerin sürekli müşteri olarak kabul edilmesi gerektiği konusunda somut olayın özelliklerine bakılmalıdır⁸⁸. Hangi müşterilerin sürekli müşteri olduğunu tek satıcı ispatlayacaktır⁸⁹.

Tek satıcının, sözleşme sona ermeseydi yeni müşteriler kazanacağı ve bu nedenle sağlayıcının kar edeceği şeklindeki iddiaları, denkleştirme hesaplanmasında dikkate alınmayacaktır⁹⁰. Ancak kanaatimizce, sözleşme sona ermeden kısa bir süre önceye kadar tek satıcı tarafından görüşmeleri devam eden ve sözleşme sona erdikten kısa bir süre sonra tek satıcının emekleri sonucu edinilen yeni müşterilerin denkleştirme istemi hesabında dikkate alınmalıdır⁹¹. TTK'nın 122. maddesinin 1. fıkrasının 2. bendinde geçen "sözleşme ilişkisinin sona ermesinin sonucu olarak kısa bir süre içinde yapılacak işler" ifadesinden de bu sonuca ulaşmak mümkündür.

⁸⁴ Ayan, **a.g.e.**, s.169; Kaya, **a.g.e.**, s.36.

⁸⁵ Ayan, **a.g.e.**, s.168; Gül, **a.g.e.**, s.130.

⁸⁶ Ayan, **a.g.e.**, s.171; G. Kaya, **a.g.e.**, s.75; Gökyayla, **a.g.e.**, s.269; Karasu, **a.g.e.**, s.293; Kaya, **Acentelik**, s.253-255; Kaya, **a.g.e.**, s.364-366; Kayıhan, **Acentelik**, s.187; Toksöz, **a.g.e.**, s.64.

⁸⁷ Ayan, **a.g.e.**, s.171; Gökyayla, **a.g.e.**, s.269; Karasu, **a.g.e.**, s.293; Kaya, **a.g.e.**, s.365; Toksöz, **a.g.e.**, s.64.

⁸⁸ Gökyayla, **a.g.e.**, s.269; Kaya, **Acentelik**, s.254; Toksöz, **a.g.e.**, s.65.

⁸⁹ Ayan, **a.g.e.**, s.173; Gökyayla, **a.g.e.**, s.269; Kaya, **Acentelik**, s.254; Kaya, **a.g.e.**, s.366.

⁹⁰ Gökyayla, **a.g.e.**, s.272.

⁹¹ Aynı yönde görüş için Bkz.: Toksöz, **a.g.e.**, s.63.

3.3.2. Sağlayıcının Önemli Menfaat Elde Etmesi

Tek satıcının denkleştirme isteminde bulunabilmesi için sağlayıcının, tek satıcının bulduğu yeni müşteriler sayesinde sözleşme sona erdikten sonra önemli menfaatler elde etmesi gerekmektedir. Üreticinin buradaki menfaati, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra elde edeceği, gelecekteki menfaattir. Tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesinden sonra dahi sağlayıcı, yeni müşteri çevresinden yararlanmaya devam edecek ise, bu menfaatin gerçekleştiği kabul edilir⁹².

TTK'nın 122. maddesinde, sağlayıcının “önemli menfaat” elde etmesinden bahsetmektedir. Ancak öğretilde, menfaatin “önemli” olması şartı tartışılmış ve menfaatin “önemli” olması şartının hakkaniyet ilkesi ile bağdaşmadığı belirtilmiştir⁹³. Menfaatin “önemli” olması şartı aranır ise, menfaatin az veya önemli olmadığı hallerde denkleştirme isteminde bulunulamayacaktır. Bu ise hakkaniyet ilkesi ile bağdaşmaz ve tek satıcının denkleştirme isteminde bulunma hakkını daraltıcı bir etken olur⁹⁴.

Sağlayıcının menfaatinin olup olmadığı somut olayın özelliklerine göre değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme yapılırken, pazarın özellikleri, rekabet koşulları, müşteri sayısındaki artış çıkışlar, işlerin geçmişteki durumları, ürünlerin özellikleri gibi faktörler dikkate alınmalıdır⁹⁵. Bu değerlendirme yapılırken, sözleşmenin sona ermesinden sonra, yeni müşterilerin sağlayıcıya ne kadar fayda sağlayacağını bilmesi mümkün değildir. Sağlayıcının yeni müşterilerden elde edeceği menfaat ancak tahmin yapılması suretiyle bulunabilir⁹⁶. Tahmin yapılırken yeni müşterilerin ne kadar süre ile sağlayıcıyla çalışmaya devam edecekleri ve yeni müşterilerle sözleşme sona erdikten sonra çalışan sağlayıcının bundan ne kadar menfaat sağlayacağı ölçülmelidir⁹⁷. Yeni müşterilerin sağlayıcı ile ne kadar süre çalışmaya devam edeceği belirlenmeye çalışılırken, bu müşterilerden bir kısmının

⁹² Gökyayla, **a.g.e.**, s.270; Kaya, **a.g.e.**, s.366; Kayıhan, **Acentelik**, s.187,282.

⁹³ Karasu, **a.g.e.**, s.295; Kaya, **Acentelik**, s.256.

⁹⁴ Kaya, **Acentelik**, s.256.

⁹⁵ Gökyayla, **a.g.e.**, s.270; Kaya, **a.g.e.**, s.368-369.

⁹⁶ Kaya, **Acentelik**, a.g.e., s.257; Kaya, **a.g.e.**, s.368.

⁹⁷ Kaya, **a.g.e.**, s.369.

veya tamamının ilerleyen dönemlerde sağlayıcı ile çalışmayı bırakma durumları da değerlendirilmelidir⁹⁸.

3.3.3. Müşterilerin Sağlayıcıya Devredilmesi

Tek satıcılık sözleşmesinde taraflar, sözleşme ile müşteri çevresini, sözleşmenin sonunda devretmemeyi; müşteri çevresinin tek satıcıda kalmasını kararlaştırmış olabilirler. Bu durum TTK'nın 122. maddesinde denkleştirme isteminde bulunmak için belirlenen bir şart olmasa da, müşteri çevresinin tek satıcıda kalıp sağlayıcıya devredilmediği durumlarda tek satıcıya denkleştirme istemi ödenmemelidir. Müşterilerin sağlayıcıya devredilmemesi, hem sağlayıcının müşterilerden önemli menfaat elde etmesi şartına aykırıdır, hem de müşterilerin tek satıcıda kalmasına rağmen tek satıcının denkleştirme isteminde bulunması hakkaniyete uygun olmayacaktır⁹⁹.

Taraflar müşteri çevresini sağlayıcıya devretmeyi tek satıcılık sözleşmesinde açıkça kararlaştırmamış bile olsa, sözleşmenin ifası veya tarafların sözleşme sonrası davranışları neticesinde müşteri çevresinin sağlayıcıya devredildiği sonucuna varılıyorsa, bu durumda tek satıcının denkleştirme isteminde bulunma hakkı olmalıdır. Sözleşmede açıkça kararlaştırılmamış olsa bile sağlayıcı tüm satış sözleşmelerini veya müşteri çevresini biliyor ise veya tek satıcının bu bilgileri sağlayıcıya verme yükümlülüğü bulunuyor ise bu durumda müşteri çevresinin sağlayıcıya devredildiğinden bahsetmek mümkün olabilir. Burada önemli olan, tek satıcılık sözleşmesi sona erdikten sonra sağlayıcının müşterilerden menfaat sağlayıp sağlamayacağıdır¹⁰⁰.

⁹⁸ Karasu, **a.g.e.**, s.294; Kaya, **a.g.e.**, s.369.

⁹⁹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.258-259.

¹⁰⁰ **a.e.**, s.259.

TTK'nın 122. maddesinde belirtilmemiş olsa bile, müşteri çevresinin sağlayıcıya devredilmesi de, denkleştirme isteminde bulunmak için bir şart olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁰¹.

3.4. TEK SATICININ ÜCRET İSTEME HAKKINI KAYBETMESİ

TTK'nın 122. maddesinin 1. fıkrasının 2. bendinde tek satıcının, sözleşme ilişkisinin sona ermesinin sonucu olarak, sağlayıcıya kazandırdığı yeni müşterilerle yapılmış veya kısa bir süre içinde yapılacak olan işler dolayısıyla sözleşme ilişkisi devam etmiş olsaydı elde edeceği ücret isteme hakkını kaybetmesi, denkleştirme isteminde bulunabilmesinin diğer şartıdır¹⁰².

Tek satıcılık sözleşmesi devam etseydi tek satıcı, yeni müşteriler sayesinde sağlayıcıya menfaat sağlayacağı gibi kendi de menfaat sağlayacaktır. Sözleşmenin sona ermesi sonucunda tek satıcı, kazanacağı bu menfaatleri yitirecektir. Sağlayıcının elde ettiği menfaat ve tek satıcının kaybının hesaplanmasında dikkate alınan müşteriler aynıdır¹⁰³.

3.5. DENKLEŞTİRME İSTEMİNİN HAKKANİYETE UYGUN OLMASI

TTK'nın 122. maddesi uyarınca, denkleştirme isteminde bulunmak için gerçekleşmesi gereken üçüncü şart ise, istemin hakkaniyete uygun olmasıdır. Denkleştirme isteminin hakkaniyete uygun olup olmadığı, her somut olayın özelliklerine göre değerlendirilmelidir¹⁰⁴.

¹⁰¹ **a.e.**

¹⁰² Arslandoğan, **a.g.e.**, s.79-119; G. Kaya, **a.g.e.**, s.76; Gökyayla, **a.g.e.**, s.272; Gül, **a.g.e.**, s.132; Karasu, **a.g.e.**, s.297; Kaya, **a.g.e.**, s.371; Kaya, **Acentelik**, s.258-259; Kayıhan, **Acentelik**, s.187; Toksöz, **a.g.e.**, s.71.

¹⁰³ Gökyayla, **a.g.e.**, s.272; Kaya, **a.g.e.**, s.374; Kayıhan, **Acentelik**, s.187.

¹⁰⁴ G. Kaya, **a.g.e.**, s.78; Gökyayla, **a.g.e.**, s.277; Gül, **a.g.e.**, s.134; Güvenç, **a.g.e.**, s.153; Karasu, **a.g.e.**, s.299; Kaya, **a.g.e.**, s.261; Kayıhan, **Acentelik**, s.188; Toksöz, **a.g.e.**, s.72 vd..

Denkleştirme isteminin hakkaniyete uygun olması şartı; tek satıcının emekleri, sürümü artırma çabaları, sağlayıcıyı ve ürününü tanıtmaya ve rekabet piyasasında yer edinme çalışmalarının karşılığı olarak belirecektir. Tek satıcı tüm bu faaliyetleri yerine getirirken olumsuz not almamış olmalıdır. Ürünün bilinen bir marka olması tek satıcının bu çalışma ve çabalarının dikkate alınmamasını haklı gösteremez. Bu şart kural olarak, çalışma ve çabanın olduğu her halde gerçekleşir¹⁰⁵.

Hakkaniyete uygunluk incelemesinde somut olayın bütün koşulları dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda sözleşmenin sona erme nedenleri değerlendirilmeli, tarafların sona ermede kusurlu olup olmadıklarına bakılmalı ve sözleşme ilişkisinden doğan menfaat ve kayıpları irdelenmelidir. Yapılan değerlendirme sonucunda, öncelikle denkleştirme isteminin hakkaniyete uygun olup olmadığı; denkleştirme isteminin hakkaniyete uygun olması halinde yapılacak hesabın hakkaniyete uygun olup olmadığı belirlenmelidir¹⁰⁶. Sağlayıcının sözleşmenin sona ermesinden sonra bir menfaat sağlaması ve tek satıcının da bir kayba uğraması sonucunda tek satıcıya bir denkleştirme istemi ödenmesi hakkaniyete uygun olmalıdır¹⁰⁷. Kısacası, tek satıcının denkleştirme isteminde bulunması için diğer şartlar mevcut olsa da, denkleştirme için hakkaniyete uygunluk şartının mutlaka bulunması gerekmektedir¹⁰⁸.

Hakkaniyet koşulu, denkleştirme miktarının belirlenmesi açısından da önemlidir. Somut olayın özelliklerine göre, hakkaniyet gereği tek satıcıya sözleşmede belirtilen miktardan fazla veya daha az olarak denkleştirme ödenebilecektir¹⁰⁹.

¹⁰⁵ Bkz. TTK'nın 122. maddesinin gerekçesi.

¹⁰⁶ Gökyayla, **a.g.e.**, s.279; Gül, **a.g.e.**, s.135; Kaya, **a.g.e.**, s.375; Toksöz, **a.g.e.**, s.74.

¹⁰⁷ Güvenç, **a.g.e.**, s.152; Kaya, **a.g.e.**, s.261.

¹⁰⁸ Güvenç, **a.g.e.**, s.153; Kaya, **a.g.e.**, s. 261; Toksöz, **a.g.e.**, s.73.

¹⁰⁹ Güvenç, **a.g.e.**, s.153.

4. DENKLEŞTİRME İSTEMİ TUTARININ HESAPLANMASI

4.1. GENEL OLARAK

Denkleştirme istemi ile ilgili olarak uygulamada en çok karşılaşılan sorunlar, denkleştirme isteminin hesaplanması ile ilgilidir¹¹⁰. Tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesinin ardından, denkleştirme isteminin tüm şartları gerçekleşmişse, bu durumda tek satıcıya bir denkleştirme bedeli ödenecektir. Denkleştirme istemi hesaplanırken, somut olayın tüm şartları değerlendirilmeli ve hesaplanacak denkleştirme istemi tek satıcıya ödenmelidir.

TTK'nın 122. maddesi ile denkleştirme istemi için bir üst sınır belirlenmiştir. Bu maddede denkleştirme isteminin nasıl hesaplanacağı veya hangi yöntemlerin kullanılacağı belirlenmemiş olup bu konuda ortak kabul, bedelin hakkaniyete uygun olmasıdır¹¹¹. Hakkaniyete uygunluk denetimi ise, hakime takdir yetkisini kullanma hakkı tanır. Hakim, tek satıcıya ödenmesi gereken denkleştirme istemini somut olayın özelliklerini göz önüne alarak belirler¹¹².

Hakim, tek satıcı için denkleştirme istemi şartlarının oluştuğuna kanaat getirir ise, bu durumda denkleştirme isteminin hesaplanması aşamasına geçecektir. Bu hesaplama yapılırken sağlayıcının sözleşme sonrası için yeni müşterilerden elde ettiği kazanç ve tek satıcının kaybı hesaplanacaktır¹¹³. Yapılacak bu hesap ile bir ham karşılık bulunur. Ardından yapılan bu hesaplama, hakkaniyet denetiminden geçirilir ve denkleştirme istemi için bir üst sınır belirlenir. Son olarak denkleştirme istemi bu üst sınırın üzerinde ise bedel üst sınıra indirilir¹¹⁴.

¹¹⁰ Kendigelen v.d., **a.g.e.**, s.13.

¹¹¹ Ayan, **a.g.e.**, s.193; Kayıhan, **Acentelik**, s.190.

¹¹² **a.e.**

¹¹³ Güvenç, **a.g.e.**, s.154; Karasu, **a.g.e.**, s.300; Kaya, **Acentelik**, s.265; Kaya, **a.g.e.**, s.382; Kayıhan, **Acentelik**, s.190.

¹¹⁴ Kaya, **Acentelik**, s.265; Kaya, **a.g.e.**, s.382 vd.; Kayıhan, **a.g.e.**, s.190.

4.2. HAM KARŞILIĞIN HESAPLANMASI

Denkleştirme isteminin hesaplanmasında yapılacak ilk ve en önemli iş, ham karşılığın bulunmasıdır¹¹⁵. Ham karşılığın bulunması için ise sağlayıcının sözleşme sonrası için yeni müşterilerden elde ettiği kazancı ve tek satıcının kaybı hesaplanacaktır¹¹⁶. Ardından yapılan hesaplamanın hakkaniyete uygun olup olmadığı incelenecektir¹¹⁷.

4.2.1. Sağlayıcının Kazancının Hesaplanması

Sağlayıcının kazancı hesaplanırken, geleceğe yönelik tahmin ve değerlendirme yapmak gerekecektir¹¹⁸. Değerlendirme yapılırken, somut ilişkideki tüm detaylar incelenmeli, yeni müşterilerin durumu, ne kadar süre ile sağlayıcıya menfaat sağlayacakları, müşteriler ile olan ilişkinin durumu, sözleşme konusu ürünlerin durumu, piyasa koşulları, ekonomik koşullar gibi hususların tamamı göz önünde bulundurulmalıdır¹¹⁹. Yine sağlayıcının, elde edeceği dolaylı menfaatler de dikkate alınacaktır¹²⁰. Yapılacak bu değerlendirme ile sağlayıcının sözleşme sona erdikten sonra kazandığı yeni müşterilerden elde ettiği tahmini kazanç belirlenecektir¹²¹.

Kural olarak sağlayıcının kazancı, tek satıcının kaybından az olmayacaktır. Bunun aksini iddia eden, bu iddiasını ispatla mükelleftir¹²².

4.2.2. Tek Satıcının Kaybının Hesaplanması

Tek satıcının kaybı hesaplanırken sağlayıcının kazancının hesaplanmasında olduğu gibi, geleceğe yönelik tahmin ve değerlendirme yapmak gerekecektir¹²³.

¹¹⁵ Güvenç, **a.g.e.**, s.154; Kaya, **a.g.e.**, s.383; Kayıhan, **a.g.e.**, s.191.

¹¹⁶ Güvenç, **a.g.e.**, s.154; Kaya, **Acentelik**, s.265.

¹¹⁷ Kaya, **Acentelik**, s.265; Kayıhan, **a.g.e.**, s.192; Kendigelen v.d., **a.g.e.**, s.22.

¹¹⁸ Ayan, **a.g.e.**, s.195; Güvenç, **a.g.e.**, s.154; Kaya, **a.g.e.**, s.383; Kayıhan, **a.g.e.**, s.191.

¹¹⁹ Güvenç, **a.g.e.**, s.155; Kaya, **Acentelik**, s.266; Kaya, **a.g.e.**, s.383.

¹²⁰ Ayan, **a.g.e.**, s.196; Güvenç, **a.g.e.**, s.155.

¹²¹ Güvenç, **a.g.e.**, s.155; Kaya, **Acentelik**, s.266; Kayıhan, **a.g.e.**, s.191.

¹²² **a.e.**

¹²³ Güvenç, **a.g.e.**, s.154.

Değerlendirme yapılırken, tek satıcının önceki yıllarda elde ettiği gelirler esas alınır¹²⁴. Tek satıcının kaybının belirlenmesinde, kural olarak tek satıcının sözleşmenin sona ermesinden önceki son bir yıl içerisindeki kazancı esas alınacaktır¹²⁵. Bu hesapta, tek satıcının sürümü artırma faaliyetleri gerçekleştirmek için yaptığı masraflar hesaba dahil edilmeyecektir¹²⁶. Ayrıca geçmiş dönemlerde gerçekleşen, müşterilerdeki azalma oranı ve müşteri ile olan ticari ilişkinin devam edebileceği süre de belirlenecektir¹²⁷. Bu hesaplama yapılırken tek satıcının her yıl ne kadar müşteri kaybedeceğine ilişkin¹²⁸ tahmini bir oran belirlenecektir ve bu oran her yıl ilgili kazancından düşülecektir¹²⁹.

Sağlayıcının kazancı ve tek satıcının kaybı hesaplandıktan sonra, denkleştirme isteminin tespiti için uygulamada tek satıcının kazanç kaybının esas alındığı ve tek satıcının kazanç kaybından yüksek bir tutara hükmedilmediği görülmektedir¹³⁰. Kanaatimizce, bu durumda sağlayıcının kazancı veya tek satıcının kaybından hangisi daha yüksek tutardaysa, yüksek tutarlı olanın esas alınması hakkaniyete daha uygun olacaktır.

Tek satıcıya yapılacak ödeme peşin yapılacağından, bu noktada bir faiz indirimi de yapılır¹³¹.

4.2.3. Hesaplamanın Hakkaniyete Uygun Olması

Sağlayıcının kazancının ve tek satıcının kaybının hesaplanması ve ardından faiz indirimi yapıldıktan sonra da, yapılan hesaplamanın hakkaniyete uygun olup olmadığı denetlenir¹³².

¹²⁴ Ayan, **a.g.e.**, s.196; Kayıhan, **a.g.e.**, s.191.

¹²⁵ Toksöz, **a.g.e.**, s.81; Karasu, **a.g.e.**, s.298; Kaya, **Acentelik**, s.383-384.

¹²⁶ Güvenç, **a.g.e.**, s.155-156; Kaya, **Acentelik**, s.266; Toksöz, **a.g.e.**, s.82.

¹²⁷ Güvenç, **a.g.e.**, s.156; Kayıhan, **a.g.e.**, s.191.

¹²⁸ Güvenç, **a.g.e.**, s.156.

¹²⁹ Ayan, **a.g.e.**, s.197-198; Güvenç, **a.g.e.**, s.156.

¹³⁰ Toksöz, **a.g.e.**, s.83.

¹³¹ Güvenç, **a.g.e.**, s.156; Kaya, **Acentelik**, s.266; Kayıhan, **a.g.e.**, s.192.

¹³² Güvenç, **a.g.e.**, s.156; Kaya, **Acentelik**, s.266; Kaya, **a.g.e.**, s.384; Kayıhan, **a.g.e.**, s.192; Toksöz, **a.g.e.**, s.83-84. "1- Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere ve özellikle sözleşmenin yapıldığı 20.12.1981 tarihinden sözleşmenin fesh edildiği 21.9.2001 tarihine kadar davalı firmanın ürettiği ...

Hakkaniyet denetimi yapılırken, somut olayın tüm şartları göz önünde bulundurulmalıdır¹³³. Somut olayda, sağlayıcının menfaati ile tek satıcının kaybı arasındaki fark, çok yüksek veya düşük çıkıyor ise hakkaniyet değerlendirmesi yapılarak bu fark normale getirilir¹³⁴. Hakkaniyet değerlendirmesi ile normale getirilen denkleştirme istemi için, dayandırılan olgular objektif ve açık olarak belirlenmelidir¹³⁵.

Denkleştirme isteminin hakkaniyete uygun hesaplanıp hesaplanmadığı denetlenirken, tek satıcının sözleşmeye aykırı davranışları¹³⁶, sağlayıcının sözleşmesinin sona ermesine etkisi, tek satıcının piyasadaki rekabet şansı, markanın bilinirliği gibi hususlar dikkate alınmaktadır¹³⁷.

4.3. DENKLEŞTİRME TUTARININ ÜST SINIRI

4.3.1. Genel Olarak

Denkleştirme miktarının belirlenmesi için yapılan hesaplamanın ardından, denkleştirme üst sınırı hesaplanacaktır. Denkleştirme üst sınırının nasıl hesaplanacağı konusunda, TTK'nın 122. maddesinin 2. fıkrasındaki açık hükümden yararlanılır. Bu hüküm uyarınca; "Tazminat, acentenin son beş yıllık faaliyetinin sonucu aldığı yıllık

marka ürünlerini Türkiye Pazarında tanıtarak bu markanın yayılmasına katkıda bulunduğunun anlaşılmasına, bu şekilde müşteri çevresini tamamen veya önemli ölçüde genişleten tek satıcının sözleşmenin haklı bir neden haricinde sona erdirilmesi durumunda tek satıcıya münasip bir tazminat ödemesinin hakkaniyet gereği olmasına göre davalı vekilinin aşağıdaki bendin kapsamı dışında kalan diğer temyiz itirazlarının reddi gerekmiştir.

2- Davalı vekilinin diğer ve davacı vekilinin temyiz itirazlarına gelince; Portföy tazminatının tek satıcı tarafından sağlanan müşteri çevresi, sözleşmenin haksız feshi ile davacı yönünden oluşan ekonomik kayıp ve diğer unsurlar gözetilerek hakkaniyete uygun olarak belirlenmesi özel ve teknik bilgiyi gerektirdiğinden, miktarı yönünden uzman bilirkişi kurulundan rapor alınması gerektiği dairemizin emsal uygulamalarında kabul edilmiştir. Mahkemece alınan bilirkişi raporunda doktrindeki görüşlere paralel olarak portföy tazminatının davacı şirketin son beş yılın ortalama yıllık kazancı, son yılın kazancı ve son iki yılın ortalama kazancına göre belirlenebileceği belirtilmiş ise de, davacının talep edebileceği portföy tazminatı miktarı mahkemenin takdirine bırakılmıştır. Bu durumda mahkemece gerektirici nedenleri irdelenmek suretiyle bilirkişi raporunda belirtilen seçenekler gözetilerek hüküm kurulması, bilirkişi raporu yeterli görülmezse oluşturulacak yeni bir uzman bilirkişi kurulundan rapor alınarak, sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir." Yargıtay 19. H.D., 21.03.2008 t., 2007/9285 E., 2008/2759 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹³³ Karasu, **a.g.e.**, s.300; Kayıhan, **a.g.e.**, s.192.

¹³⁴ Ayan, **a.g.e.**, s.199; Kayıhan, **a.g.e.**, s.192.

¹³⁵ Ayan, **a.g.e.**, s.199; Kayıhan, **a.g.e.**, s.192.

¹³⁶ Güvenç, **a.g.e.**, s.158; Karasu, **a.g.e.**, s.301.

¹³⁷ Güvenç, **a.g.e.**, s.158; ; Kaya, **Acentelik**, s.262; Kayıhan, **a.g.e.**, s.192.

komisyon ve diğer ödemelerin ortalamasını aşamaz. Sözleşme ilişkisi daha kısa süre devam etmişse, faaliyetin devamı sırasındaki ortalama esas alınır.”.

TTK’nın 122. maddesinin 2. fıkrası ile denkleştirme isteminin üst sınırı belirlenmiş olup denkleştirme isteminin nasıl hesaplanacağına ilişkin TTK’da herhangi bir hüküm bulunmamaktadır¹³⁸. TTK’nın 122. maddesinin 2. fıkrası ile denkleştirme isteminin hesaplama yöntemi gösterilmektedir. Bu yöntem tek satıcı yönünden asgariyi ifade etmektedir. Tek satıcı aleyhine başka bir hesap yöntemi kullanılamaz; ancak tek satıcı lehine olarak taraflar başka bir hesaplama yöntemi kararlaştırabilirler¹³⁹.

4.3.2. Üst Sınırın Hesaplanması

Denkleştirme isteminin üst sınırı, tek satıcının son beş yıllık faaliyetinin sonucu aldığı yıllık ödemelerin ortalamasıdır. Sözleşme ilişkisi beş yıldan daha kısa süre devam etmişse, mevcut sözleşme süresinin ortalaması esas alınır¹⁴⁰. Tespit edilen denkleştirme istemi üst sınırı aşıyor ise, rakam üst sınıra çekilecektir¹⁴¹.

Tek satıcının son beş yıldaki kazancı hesaplanırken, tek satıcının bütün maliyet ve giderleri indirildikten sonra kalan brüt karı esas alınır¹⁴².

Üst sınır hesaplanırken, tek satıcının sağlayıcıya kazandırdığı müşterilerle birlikte eski müşterilerle olan ilişkiden kaynaklanan ücretler de hesaplanacaktır¹⁴³.

¹³⁸ Güvenç, **a.g.e.**, s.157; Karasu, **a.g.e.**, s.300; Kaya, **Acentelik**, s.265; Kaya, **a.g.e.**, s.382.

¹³⁹ Bkz.: TTK’nın 122. maddesinin gerekçesi. Bozer/Göle, **a.g.e.**, s.144; Güvenç, **a.g.e.**, s.157; Kaya, **a.g.e.**, s.385; Kaya, **Acentelik**, s.265; Toksöz, **a.g.e.**, s.87.

¹⁴⁰ Kaya, **a.g.e.**, s.384; Kayıhan, **a.g.e.**, s.194.

¹⁴¹ Kaya, **Acentelik**, s.267; Kaya, **a.g.e.**, s.385; Yargıtay 11. H.D., 01.03.2017 t., 2015/13003, 2017/1215 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹⁴² Erdem, **Denkleştirme Talebi**, s.112; Erdem, **Makaleler**, s.21; Gürkaynak/Karaoğlu/Ulusoy, **a.g.e.**, s.14-24; Toksöz, **a.g.e.**, s.88.

¹⁴³ Ayan, **a.g.e.**, s.208-209; Kaya, **a.g.e.**, s.387-388; Kayıhan, **a.g.e.**, s.194.

5. İSTEMDE BULUNMA SÜRESİ

5.1. GENEL OLARAK

TTK’da, denkleştirme isteminde bulunmak için bir süre öngörülmüştür. Denkleştirme istemi, tek satıcı tarafından sözleşmenin sona ermesinden itibaren bir yıl içinde ileri sürülmelidir. Bu hakkın süresi içinde kullanılmamasının sonucunda tekrar ileri sürülmesi mümkün değildir¹⁴⁴. Bu sürenin hukuki niteliği doktrinde tartışılmakla birlikte, TTK’nın 122. maddesini gerekçesi incelendiğinde, 1 yıllık sürenin hak düşürücü süre olduğu görülmektedir¹⁴⁵.

Acentelik sözleşmesinde acentenin denkleştirme isteminde bulunması için TTK’da belirtilen 1 yıllık sürenin yanında, acentelik sözleşmelerinden doğan alacaklar için öngörülen dava zamanaşımı süresinin de kıyas yoluyla uygulanmasını gerekeceği savunulmaktadır¹⁴⁶. TBK’nın 147. maddesi uyarınca, acentelik sözleşmesine ilişkin alacaklar 5 yıl içinde zamanaşımına uğramaktadır. TBK’da öngörülen 5 yıllık zamanaşımı süresi, denkleştirme istemi için dava açma süresi olup, denkleştirme isteminin 1 yıl içinde ileri sürülmesi gerekmektedir. Müvekkilin denkleştirme istemini karşılamadığı durumda acentenin sözleşmenin sona ermesinden itibaren 5 yıl içinde denkleştirme istemi için dava açma hakkı bulunmaktadır¹⁴⁷. Bir an için bu görüşü benimsediğimizde, tek satıcılık sözleşmesi için öngörülen dava zamanaşımı süresi, acentelik sözleşmeleri için öngörülen zamanaşımı süresinden farklıdır. Bu noktada tek satıcılık sözleşmelerinden doğan denkleştirme istemi bakımından TBK’da düzenlenmiş olan genel zamanaşımı süreleri uygulanacaktır¹⁴⁸. TBK’da düzenlenmiş olan genel zamanaşımı süresi 10 yıldır. Tek satıcının sözleşmenin sona ermesinden

¹⁴⁴ Gökyayla, **a.g.e.**, s.283; Kaya, **Acentelik**, s.273.

¹⁴⁵ Ayhan/Çağlar, **a.g.e.**, s.560; Karasu, **a.g.e.**, s.291; Kaya, **Acentelik**, s.273; Kaya, **a.g.e.**, s.380-381; Kayıhan, **a.g.e.**, s.197; Kendigelen v.d., **a.g.e.**, s.31; Toksöz, **a.g.e.**, s.94; Yargıtay 19. H.D., 30.03.2017 t., 2016/14866 E., 2016/2604 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹⁴⁶ Gökyayla, **a.g.e.**, s.283; Kaya, **Acentelik**, s.273; Kaya, **a.g.e.**, s.381; Kayıhan, **a.g.e.**, s.197.

¹⁴⁷ Gökyayla, **a.g.e.**, s.283; Karasu, **a.g.e.**, s.292; Kaya, **Acentelik**, s.273; Kaya, **a.g.e.**, s.381; Kayıhan, **a.g.e.**, s.197; Kendigelen v.d., **a.g.e.**, s.27-32.

¹⁴⁸ Kaya, **Acentelik**, s.284.

itibaren 1 yıl içinde sağlayıcıdan denkleştirme isteminde bulunması gerekmektedir. Sağlayıcının denkleştirme istemini karşılamadığı durumda tek satıcının sözleşmenin sona ermesinden itibaren 10 yıl içinde denkleştirme istemi için dava açma hakkı bulunmaktadır¹⁴⁹. Ancak biz bu görüşe katılmıyoruz. TTK'nın 122. maddesi ile düzenlenen süre hak düşürücü süredir. Hak düşürücü süreler, bir hakkı ortadan kaldıran sürelerdir. Hak sahibi hak düşürücü sürede herhangi bir harekette bulunmazsa ve dava açmazsa hak sona erecektir. Bu halde sadece dava hakkı değil hakkın kendisi de ortadan kalkacaktır¹⁵⁰. Tek satıcının denkleştirme isteminde bulunma süresi bakımından hak düşürücü süre ile dava açma süresini ayrı ayrı gözetmek doğru bir yaklaşım değildir. Tek satıcının sözleşmenin sona ermesinden itibaren 1 yıl içinde sağlayıcıdan denkleştirme isteminde bulunması ve dava açması gerektiği kanaatindeyiz.

Denkleştirme isteminde bulunulması, kural olarak herhangi bir şekle tabi değildir. Denkleştirme isteminden, talep konusunun anlaşılması yeterli olacaktır. Bu noktada bir miktarın hesaplanması ve istemde belirtilmesi de gerekmemektedir¹⁵¹.

5.2. DENKLEŞTİRME İSTEMİ İÇİN AÇILACAK DAVANIN NİTELİĞİ VE GÖREVLİ MAHKEME

Mahkemeden talep edilen hukuki koruma türüne göre davalar; eda davaları, tespit davaları ve inşai davalar olarak üçe ayrılmaktadır¹⁵². Denkleştirme istemi ile tek satıcı, sağlayıcıdan kendisine bir miktar denkleştirmenin verilmesini talep ettiğinden, denkleştirme istemi ile açılan dava bir eda davası olacaktır¹⁵³.

¹⁴⁹ a.e.

¹⁵⁰ Çelik Ahmet Çelik, **Tazminat ve Alacaklarda Sorumluluk ve Zamanaşımı**, Yeniden Yazılmış ve Genişletilmiş 3. Ba., Seçkin Hukuk, 2018, s.12.

¹⁵¹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.283; Karasu, **a.g.e.**, s.292; Kaya, **Acentelik**, s.274; Kaya, **a.g.e.**, s.381-382.; Kayıhan, **a.g.e.**, s.197; Koçer, **a.g.e.**, s.279.

¹⁵² Baki Kuru, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, Legal Yayıncılık, Kasım 2015, s.132 vd.; Arslandoğan, **a.g.e.**, s. 79-119; HMK'nın 105. maddesi ile düzenlenen eda davası ile davacı, davalının, bir şeyi vermesini, yapmasını veya yahut yapmamasını talep eder. HMK'nın 106. maddesi ile düzenlenen tespit davası ile davacı, mahkemeden, bir hakkın veya hukuki ilişkinin varlığının ya da yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesi talep eder. HMK'nın 108. maddesi uyarınca inşai dava yoluyla davacı, mahkemeden, yeni bir hukuki durum yaratılması, mevcut hukuki durumun değiştirilmesi veya ortadan kaldırılmasını talep etmektedir.

¹⁵³ Arslandoğan, **a.g.e.**, s.79-119.

Talep sonucuna göre dava çeşitleri ise, terditli davalar, seçimlik davalar, objektif dava birleşmesi, müteallik davalar, kısmi dava, belirsiz alacak davası, topluluk davası ve idari yargıda genişletilmiş kısmi dava olarak ayrıştırılmaktadır¹⁵⁴. HMK'nın 107. maddesi uyarınca, davanın açıldığı tarihte alacağın miktarını yahut değerini tam ve kesin olarak belirleyebilmesinin kendisinden beklenemeyeceği veya bunun imkânsız olduğu hâllerde alacaklı, iddianın genişletilmesi yasağına tabi olmaksızın belirsiz alacak davası açabilir¹⁵⁵.

Denkleştirme isteminde bulunma süresinin yanında, uygulamada karşılaşılan en önemli sorunlardan biri de, denkleştirme istemine ilişkin davanın belirsiz alacak davası şeklinde açılıp açılmayacağıdır¹⁵⁶. Bu konuda Yargıtay'ın görüşü, denkleştirme istemine ilişkin davanın belirsiz alacak davası şeklinde açılmayacağıdır¹⁵⁷.

Denkleştirme isteminin belirsiz alacak şeklinde açılmayacağını savunan yazarlara göre; denkleştirme isteminin hesaplanması için hesaplamada kullanılan müşteri bilgileri, alınan ücretler, müşterilerin sadakat süreleri, tek satıcının son beş yıl içindeki gelirleri gibi tüm veriler, tek satıcının elindedir. Bu verilerin tek satıcının elinde olması nedeniyle tek satıcı, için denkleştirme isteminin hesaplanmasında bir belirsizlikten bahsedilemeyecektir. Bu noktada belirsiz olan kısım, denkleştirme isteminin hesaplanması için bilirkişi incelemesinin yapılması, bu incelemenin uzun sürmesi ve hakimın takdir yetkisinin mutlak bir şart olmasıdır. Hakimın takdir yetkisi de, davanın hukuki niteliğini belirsiz alacak davası şekline dönüştürmez¹⁵⁸. Tek satıcı, sağlayıcıya denkleştirme istemini yönelttiğinde bir denkleştirme miktarı hesaplamış ve isteminde de bunu belirtmiş ise, bu durumda da açılacak dava belirsiz alacak davası

¹⁵⁴ Kuru, **a.g.e.**, s.139 vd..

¹⁵⁵ Kuru, **a.g.e.**, s.148.

¹⁵⁶ Kendigelen v.d., **a.g.e.**, s.32.

¹⁵⁷ **a.e.**. Ayrıca tek satıcının, denkleştirme istemi talep ettiği ihtarnamede bir tutar belirtmesi durumunda davanın belirsiz alacak şeklinde açılmayacağına ilişkin Yargıtay kararı için Bkz.: Yargıtay 11. H.D., 25.06.2016 t., 2015/15101 E., 2015/6895 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.; Yargıtay 19. H.D., 01.02.2016 t., 2015/8276 E., 2015/1260 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹⁵⁸ Kendigelen v.d., **a.g.e.**, s.37-38.

olamayacaktır¹⁵⁹. Ancak biz bu görüşe katılmıyoruz. Denkleştirme istemi hesaplanırken sağlayıcının elde ettiği fayda ve tek satıcının kaybı hesaplanacaktır. Ortaya çıkan tutar bir hakkaniyet denetimine tabi olacaktır. Ardından denkleştirmenin üst sınırı bulunacak ve yapılan hesaplama bu üst sınırı aşıyor ise denkleştirme için hesaplanan bedel üst sınıra indirilecektir. Bu karmaşık hesap gözetildiğinde tek satıcının denkleştirme istemi için sağlayıcıdan isteyeceği miktarı kesin olarak belirlemesi mümkün değildir¹⁶⁰.

Mahkemelerin görevi, ancak kanunla düzenlenir. TTK'nın 5. maddesine göre, aksine hüküm bulunmadıkça, tüm ticari davalar ile ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işlerine bakmakla görevli mahkeme asliye ticaret mahkemesidir¹⁶¹. Denkleştirme istemi için görevli mahkeme asliye ticaret mahkemeleridir¹⁶².

6. DENKLEŞTİRME İSTEMİNİN VAZGEÇİLMEZLİĞİ

TTK'nın 122. maddesinin 4. fıkrası, denkleştirme isteminden önceden vazgeçilemeyeceğini belirtmektedir¹⁶³. Bu hüküm gereği taraflar, tek satıcılık sözleşmesi ile tek satıcının denkleştirme isteminde bulunamayacağını

¹⁵⁹ Yargıtay 19. H.D., 01.02.2016 t., 2015/8276 E., 2015/1260 K.

¹⁶⁰ Aynı yönde görüş için Bkz: Servet Köse, “**Belirsiz Alacak Davası**”, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans, İstanbul, 2017, s.15; Arslandoğan, **a.g.e.**, s.79-119.

¹⁶¹ TTK'nın 5. maddesi uyarınca, asliye ticaret mahkemesi bulunmayan yerlerde görevli mahkeme; asliye hukuk mahkemesi olacaktır.

¹⁶² Kaya, **Acentelik**, s.274; Yargıtay 11. H.D., 25.04.2011 t., 2009/8801 E., 2011/4988 K., (Çevrimiçi) www.kazanci.com.tr, 04.05.2019.

¹⁶³ Madde gerekçesi şöyledir: “Dördüncü fıkra talepten “önceden” vazgeçmeyi geçersiz sayar. Talepten acente sözleşmesinin yapılmasından sonra feragat edilmesi, hile düzeyinde olmamak veya kanunu dolanmak anlamı taşımamak şartıyla geçerlidir. Ancak bu halde de acentenin, tehdit, dayatma veya benzeri zorlamalarla bu hakkından vazgeçip geçmediği özenle araştırılmalıdır. Maddenin kaynağı olan Alm. TK'nın 89b paragrafının dördüncü bendiyle ilgili öğretide vazgeçmenin tam anlamıyla serbest iradeyle yapılmış olması gereği üzerinde durulur. Acente sözleşmesinin yapılmasının, gizli bir anlaşma ile, bu talepten daha sonra vazgeçilmesi şartına bağlanması veya bu sonucu doğuracak bir düzenin kabulü, hükmün dolanılmasıdır. Hükümde denkleştirme istem hakkının sözleşme ilişkisinin sona ermesinden itibaren bir yıl içinde ileri sürülmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu bir yıllık sürenin zamanaşımı süresi mi yoksa hak düşürücü süre mi olduğu sorunu hükümde açık bırakılmıştır. Bunun sebebi, hukuk geliştirme olanaklarının önünün kapatılmamasıdır. Öğreti ve yargı kararları menfaat dengesine uygun en iyi çözümü “hukuk” olarak ortaya koymalıdır. Alman öğretisinde bir yıllık sürenin hak düşürücü süre olduğu görüşü hakimdir. Bunun sebebi olarak hükmün niteliği gösterilir. Hüküm adalet temeline dayalı olduğu için acentanın, böyle bir gereksinimi duymayıp istemini ileri sürmekte bir yılı aşan süreyle gecikmesi hükmün öngörülme amacına aykırı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca zamanaşımını kesen ve durduran sebeplerin istemle bağdaşmadığı da ileri sürülür. Ancak, talep ileri sürülmüş ve kabul edilmiş ise hak düşürücü süre işlemez hale gelir. İstem itirazla karşılaşmış ise bir yıllık süre içinde yargı yoluna müracaat edilmesi gerekir.”

kararlaştıramazlar. Tarafların, sözleşme sona ermeden önce denkleştirme isteminde bulunabilmesi ortadan kaldıran veya sınırlandıran hükümler geçerli deęildir¹⁶⁴.

TTK'nın gerekçesinde, denkleştirme isteminden sözleşmenin yapılmasından sonra feragat edilmesi, hile düzeyinde olmamak veya kanunu dolanmak anlamı taşımamak şartıyla geçerli olduğu belirtilmiştir. Ancak bu halde de tek satıcının, tehdit, dayatma veya benzeri zorlamalarla bu hakkından vazgeçip vazgeçmediği araştırılmalıdır. TTK 122. maddesinin 4. fıkrasının gerekçesindeki bu ifadeler, yazarlarca farklı yorumlanmaktadır. Bir kısım yazarlar, bu madde gerekçesinden, tek satıcının denkleştirme isteminden serbest iradesiyle vazgeçebileceğini savunmaktadır¹⁶⁵. Ancak bizim de katıldığımız diğer görüşe göre, TTK'nın madde hükmü oldukça açık ve katıdır. Bu durumda, denkleştirme isteminden vazgeçilmesi sonucunu doğuran hükümler geçersiz olacak ve tek satıcı sözleşme sona erdikten sonra şartları mevcutsa denkleştirme isteminde bulunulabilecektir¹⁶⁶. Tek satıcı, denkleştirme isteminden vazgeçmek istiyorsa, sözleşmenin sona ermesini beklemelidir¹⁶⁷.

Sözleşme sona ermeden önce taraflar, denkleştirme istemine ilişkin bedelin, sözleşmenin sona ermesi ile birlikte sağlayıcı tarafından peşin ödeneceğini kararlaştırmış olabilirler. Bu durumda tek satıcı, denkleştirme istemine ilişkin bedele, hiçbir şekilde beklemeden sahip olacaktır. Dolayısıyla taraflarca yapılan bu tür anlaşmaların da geçerli olacağı kanaatindeyiz. Bu tür anlaşmaların yapılması tek satıcının aleyhine deęildir¹⁶⁸. Ancak bu tür anlaşmalarla tek satıcıya, hak ettiğinden daha düşük bir denkleştirme istemi ödenmesi kararlaştırılmamalıdır.

Taraflar, tek satıcılık sözleşmesinde, uygulanacak hukuk olarak Türk Hukuku dışında başka bir hukuk kararlaştırmış olabilirler. Tarafların bir hukuk seçimi

¹⁶⁴ Gürkaynak/Karaoğlan/Uluay, **a.g.e.**, s.14-24; Karasu, **a.g.e.**, s.291, 309; Kaya, **Acentelik**, s.271; Kaya, **a.g.e.**, s.397; Kayıhan, **a.g.e.**, s.197; Toksöz, **a.g.e.**, s.91; Yılmaz, **a.g.e.**, s.53-54.

¹⁶⁵ Gökyayla, **a.g.e.**, s.284.

¹⁶⁶ Akın, **a.g.e.**, s.632; Kaya, **Acentelik**, s.271; Kaya, **a.g.e.**, s.398-399; Kayıhan, **a.g.e.**, s.197.

¹⁶⁷ Kaya, **Acentelik**, s.271; Kaya, **a.g.e.**, s.399.

¹⁶⁸ Karasu, **a.g.e.**, s.309-310; Kaya, **a.g.e.**, s.399; Yılmaz, **a.g.e.**, s.55.

yapmaları halinde, tek satıcılık sözleşmesine seçilen hukuk uygulanacaktır¹⁶⁹. Sözleşmeye Türk Hukuku dışında başka bir hukukun uygulanması halinde, denkleştirme isteminin kaldırılmasının mümkün olup olmadığı doktrinde tartışılmıştır. Kaya'ya göre, Türk Hukukunda acentenin denkleştirme isteminden önceden vazgeçemeyeceğini düzenleyen hüküm emredicidir. Dolayısıyla, sözleşmede yabancı hukukun uygulanacağı belirtilse bile, söz konusu hüküm Türk hukuku bakımından uygulanamayacaktır¹⁷⁰. Ancak biz, bu görüşe katılmamaktayız. Tarafların sözleşmeye uygulanması için bir hukuk seçimi yapmaları halinde, kural olarak Türk Hukuk uygulama alanından çıkılacak ve seçilen hukuk kapsamında yer alan düzenlemeler uygulama alanı bulacaktır. O nedenle tarafların tek satıcılık sözleşmesine uygulanacak hukuk olarak Türk Hukuku dışında farklı bir hukuk seçmeleri halinde, seçilen hukuku öngördüğü şartlar çerçevesinde denkleştirme istemi bulunulabilecek, şartlar belirlenecek veya denkleştirme isteminde bulunma hakkından vazgeçilebilecektir.

¹⁶⁹ Gökyayla, **a.g.e.**, s.289.

¹⁷⁰ Kaya, **Acentelik**, s.272; Kendigelen v.d., **a.g.e.**, s.39-42; Toksöz, **a.g.e.**, s.93. Ayrıca konunun Alman hukuku bakımından değerlendirmesi için Bkz.: Nebi Kaya, "Alman Hukukuna Gör Portföy Tazminatından Sözleşme ile Vazgeçilebilir mi? (Münih İstinaf Mahkemesi'nin 11/01/2002 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi)", **Prof. Dr. Hüseyin Ülgen'e Armağan**, C. I, İstanbul, 2007, s.3-12; Tolga Ayoğlu, "Dağıtım Sözleşmelerinde Uygulanmak Üzere Yabancı Bir Hukuk Sisteminin Seçilmesinin Denkleştirme Talebi Bakımından Etkisi" **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, S. 151-152, Mart Nisan 2017, s.9-27, (Çevrimiçi) www.jurix.com.tr, 16.05.2019.

SONUÇ

Ekonomik ve teknolojik gelişmeler neticesinde sağlayıcılar, hakim olmadıkları bölgelerde güçlenip büyümek adına pazara ve pazar kültürüne hakim satıcılarla çalışmak isterler. Tek satıcılar, sağlayıcıların aradıkları pazar ve pazar kültürüne hakim satıcılardır. Bu kapsamda tek satıcılık sözleşmesi ile , sağlayıcı ürünlerinin tamamını veya bir kısmını belirli bir coğrafi bölgede tekel sahibi olarak satmak üzere sadece tek satıcıya göndermeyi üstlenmekte; tek satıcı da, sözleşme konusu malları kendi adına ve kendi hesabına satarak malların sürümünü artırmak için faaliyette bulunmak yükümlülüğünü üstlenmektedir.

Tek satıcılık sözleşmesi, tüm bu özellikleri ile kendine özgü yapısı olan sui generis, isimsiz ve tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Tek satıcılık sözleşmesine uygulanması gereken hükümleri belirlerken öncelikle taraflar arasındaki sözleşmede yer alan hükümler uygulanmalıdır. Sözleşmede düzenlenmemiş hususlarda, uygun düştüğü ölçüde benzer sözleşmelere ilişkin hükümler kıyas yoluyla uygulanacaktır. Sözleşmede düzenlenmemiş hususlarda, benzer sözleşmeleri düzenleyen bir kanun hükmü de bulunmuyorsa bu durumda TMK'nın ve TBK'nın genel hükümleri; tarafların tacir olması halinde ise TTK'nın ilgili hükümleri somut olaya uygulanacaktır. Olaya uygulanacak herhangi bir hüküm yoksa, örf ve adet kurallarına göre çözüm bulunmaya çalışılacak; örf ve adet kuralları da bulunmuyorsa gerektiğinde hakim hukuk yaratacaktır.

Tek satıcılık sözleşmesinde, taraflar arasında yoğun bir güven ve iş birliği ilişkisi mevcuttur. Sağlayıcı ve tek satıcı arasındaki güven ve işbirliği ilişkisinin yoğunluğu nedeniyle, taraflarının sözleşmenin devamında menfaatleri bulunmaktadır. Buna rağmen, tek satıcılık sözleşmesinin sonsuz bir şekilde devam etmesi taraflardan beklenemez. Dolayısıyla taraflar tek satıcılık sözleşmesini hukuki bir işlemle sona erdirebilecekleri gibi tek satıcılık sözleşmesi kendiliğinden sona erebilecektir.

Tek satıcılık sözleşmesinin kendiliğinden sona ermesi, sona ermenin herhangi bir hukuki işleme gerek kalmadan kendiliğinden meydana gelmesidir. Belirli süreli tek satıcılık sözleşmelerinde, sözleşmede kararlaştırılan sürenin sona ermesi ile herhangi bir bildirimde bulunmaya gerek olmadan sözleşme kendiliğinden sona erecektir. Taraflar sözleşme süresini bir şartın gerçekleşmesine bağlı olarak da belirleyebilirler. Bu durumda sözleşme, kararlaştırılan şartın gerçekleşmesi ile kendiliğinden sona erecektir. Bununla birlikte TTK'nın, acentelik sözleşmesinin sona ermesini düzenleyen 121. maddesinin 3. fıkrası, kural olarak tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi bakımından da uygulama alanı bulacaktır. Bu maddeyi tek satıcılık sözleşmesine kıyasen uyguladığımızda, sağlayıcının veya tek satıcının iflası, ölümü veya ehliyetini kaybetmesi hâlinde sözleşme kendiliğinden sona ermiş olur. Bu hüküm, taraflardan birinin tüzel kişi olması durumunda, bu tüzel kişiliğin sona ermesinde de uygulanır. Ancak bu noktada tek satıcı ve sağlayıcının, tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesine etkisi açısından bir ayırım yapmak gerekmektedir. Tek satıcılık sözleşmesinde, tek satıcının kişiliği önemli olduğundan, tek satıcının ölmesi, ehliyetini kaybetmesi ya da iflası halinde, sözleşme kendiliğinden sona erecektir. Tek satıcının kişiliğinin önemli olmadığı veya tarafların tek satıcılık sözleşmesinde aksini kararlaştırdığı durumlarda ise, tek satıcının ölümü, ehliyetini kaybetmesi ya da iflası ile sözleşmesinin sona ermeyeceğinin kabul edilmektedir. Sağlayıcı yönünden ise durum daha farklıdır. Tek satıcılık sözleşmesinin ifasında sağlayıcının kişiliği önemli değilse, sağlayıcının ölümü, ehliyetini kaybetmesi ya da iflası ile tek satıcılık sözleşmesi kendiliğinden sona ermeyecektir. Bu kurallar tek satıcılığın gaipliğine karar verilmesi durumunda da uygulanacaktır. Gaiplik durumunda tek satıcılık sözleşmesi, gaibin ölüm tehlikesinin gerçekleştiği veya son haberin alındığı günden başlayarak geçmişe etkili olarak sona erecektir. Kaybolma veya ölüm tehlikesinin gerçekleşme tarihi ile gaiplik kararının verildiği tarih arasında gaibin malvarlığını yönetmek adına bir kayyım atanır. Ancak kaybolma veya ölüm tehlikesinin gerçekleşme tarihi ile gaiplik kararının verildiği süre arasında, gaibin bulunmaması durumu, haklı fesih sebebi teşkil edecektir.

Sonradan ortaya çıkan imkansızlıkta, borçlunun sorumluluğu olsun veya olmasın, tek satıcılık sözleşmesi kendiliğinden sona ermez; imkansızlaşan borç sona

erecektir. Bu nedenle, imkansızlık halinde, somut olayın özelliklerine göre taraflar, sözleşmeyi haklı nedenle fesih yoluna gidebilir.

Taraflardan birinin konkordato yoluna başvurması ile, sözleşme kendiliğinden sona ermeyeceği gibi, bu durum sözleşmenin feshi için haklı bir fesih nedeni de teşkil etmez. Tek satıcılık sözleşmesinin, taraflardan birinin konkordatoya başvurması nedeniyle feshedilebilmesi için, sözleşmenin konkordatonun amacına ulaşmasını engellemesi; konkordato komiserinin görüşünün alınması ve mahkemenin bu yönde bir karar vermesi gerekmektedir.

Taraflardan birinin ödeme yeteneğini kaybetmesi veya ödeme güçlüğüne düşmesi durumunda, tek satıcılık sözleşmesi kendiliğinden sona ermeyecektir. Ancak böyle bir durumun ortaya çıkması halinde, karşı taraf somut olayın özelliklerine göre, kendisine uygun bir teminat verilmesini talep edebilir veya sözleşmeyi haklı nedenle fesih yoluna gidebilir.

Tek satıcılık sözleşmesinin kendiliğinden sona ermediği durumlarda, bir hukuki işleme gerek vardır. Bu hukuki işlem ise tarafların anlaşması veya fesih şeklinde karşımıza çıkabilir. Sözleşme özgürlüğü prensibi gereği taraflar anlaşarak sözleşme ilişkisine son verebilirler. Belirsiz süreli tek satıcılık sözleşmelerinde, sözleşmenin tarafları olağan fesih hakkını kullanarak sözleşmeyi fesih bildirimi ile sona erdirebilir. Tek satıcılık sözleşmesi belirli olsun veya olmasın haklı bir sebebin bulunması halinde taraflarca olağanüstü fesih usulü ile derhal feshedilebilir.

Tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi ve sona ermenin ne şekilde gerçekleştiği tarafların birel satış sözleşmelerinden kaynaklanan yükümlülüklerini, sözleşme konusu malları, sözleşme konusu bilgi, belge ve malzemeleri, taraflar arasındaki tazminat taleplerini, tarafların rekabet etmeme yükümlülüğünü, sözleşme sonrası sır saklama yükümlülüğünü ve tek satıcının denkleştirme talebini etkileyecektir.

Belirli süreli tek satıcılık sözleşmesinde sözleşme, olağan fesih, belirlenmiş olan sürenin dolması, taraflardan birinin ölümü, tüzel kişiliğini kaybetmesi, gaipliğine karar verilmesi, fiil ehliyetini kaybetmesi veya iflas etmesi nedeniyle sona ermişse, sona erme kural olarak birel satış sözleşmelerine etki etmeyecektir. Bunun nedeni, birel satış sözleşmelerinin tek satıcılık sözleşmesi hali hazırda devam ederken kurulmuş olmasıdır. Tek satıcılık sözleşmesinin olağanüstü fesih yoluyla sona erdirilmesi durumunda, birel satış sözleşmelerinin durumunu değerlendirmek için her somut olayda feshe gerekçe olan haklı sebepleri incelemek gerekecektir. Fesih sebepleri birel satış sözleşmelerindeki yükümlülüklerin ifa edilmemesini haklı kılacak nitelikte ise, artık birel satış sözleşmelerinin ifası taraflardan beklenemez.

Sözleşmeyi ifa etmek adına tek satıcının, sözleşme konusu malları stok yapması da mümkündür. Sözleşmenin sona ermesi ile tek satıcının stok yaptığı bu mallar onun elinde kalabilir. Taraflar, tek satıcılık sözleşmesinde, sözleşmenin sona ermesi halinde tek satıcının stoğunda kalan bu malların sağlayıcı tarafından geri alınmasını açıkça düzenlememişse bile hakkaniyet gereği, sağlayıcının tek satıcının stoğunda kalan bu malları alması gerekmektedir. Taraflar, tek satıcılık sözleşmesi ile geri alma yükümlülüğüne ilişkin açık bir düzenleme yapmışlarsa, tarafların sözleşmedeki iradelerinin detaylıca incelenmesi gerekmektedir. Taraflar, tek satıcılık sözleşmesi ile geri alma yükümlülüğüne ilişkin açık bir düzenleme yapmamışlarsa sağlayıcının geri alma yükümlülüğünden bahsedebilmek için, tek satıcının sözleşmenin feshinde kusurlu olmaması gerekir.

Tek satıcının sürümü artırma faaliyetlerine yardımcı olması için kendisine sağlayıcı tarafından reklam malzemeleri, numuneler, fiyat listeleri, müşteri listeleri, broşürler gibi bir takım bilgi, belge ve malzemeler verilmiş olması gerekir. Tek satıcıya verilen bu bilgi, belge ve malzemeler, kural olarak sözleşmenin sona ermesinden sonra sağlayıcıya geri verilmelidir.

Tek satıcılık sözleşmesini haklı sebep olmadan olağanüstü fesheden taraf, diğer tarafın uğradığı zararı tazmin etmekle yükümlüdür. Bu zararın kapsamına, maliyeti karşılanmayan yatırımlar da dahil olacaktır. Yine taraflar, manevi zararları

var ise manevi zararlarının tazminini de talep edebilirler. Sözleşmede kararlaştırılmış ise, cezai şartın da talep edilmesi mümkündür.

Taraflar, sözleşme sonrasında rekabet edilemeyeceğine ilişkin bir anlaşma yapabilirler. Uygulamada sözleşmelerin çoğunda, tek satıcının kararlaştırılan sürelerle sağlayıcı ile rekabet etmeyeceğine ilişkin hükümlerin yer aldığı görülmektedir. Tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesinin ardından, rekabet etmeme yükümlülüğünün çerçevesini belirlemek amacıyla 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği ve 2017/3 sayılı Motorlu Taşıtlar Sektöründeki Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği yol gösterici olmaktadır. Kural olarak, sözleşmenin sona ermesinden sonraki dönem için tek satıcıya rekabet etmeme yükümlülüğü getirmek mümkün değildir. Ancak belirli koşulların varlığı halinde tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesinden itibaren bir yılı aşmamak şartıyla tek satıcı için rekabet etmeme yükümlülüğü getirilebilir. Ayrıca 2017/3 sayılı Motorlu Taşıtlar Sektöründeki Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği gereği konusu motorlu taşıtlar, motorlu taşıtların yedek parçaları ve bakım ve onarım işlemleri olan tek satıcılık sözleşmelerinde, herhangi bir süreye tabi olmaksızın rekabet etmeme yükümlülüğü kararlaştırılmayacaktır.

Acentenin denkleştirme istemini düzenleyen TTK'nın 122. maddesinin 5. fıkrası, hakkaniyete aykırı düşmedikçe, tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi durumlarında da uygulanacaktır. Denkleştirme istemi, tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi hâlinde, tek satıcının sözleşme süresi boyunca elde ettiği müşteri çevresini kaybetmesi sonucu yaşadığı menfaat kaybı ile sağlayıcının müşteri çevresinden yararlanmaya devam etmesi nedeniyle elde ettiği menfaatin denkleştirilmesinin talep edilmesidir. Tek satıcının denkleştirme isteminin kabul edilebilmesi için; tek satıcılık sözleşmesinin sona ermesi, sağlayıcının sözleşmenin sona ermesinden sonra önemli menfaatler elde etmesi, tek satıcının sözleşme ilişkisi devam etmiş olsaydı elde edeceği ücret isteme hakkını kaybetmesi ve denkleştirme isteminin hakkaniyete uygun olması gerekmektedir.

Denkleştirme istemi ile ilgili olarak uygulamada en çok karşılaşılan sorunlar, denkleştirme isteminin hesaplanması ile ilgilidir. TTK'nın 122. maddesi ile denkleştirme istemi için bir üst sınır belirlenmiştir. Bu madde gereği hesaplanacak bedel hakkaniyete uygun olmalıdır. Hakkaniyete uygunluk denetimi ise, hakim tarafından takdir yetkisi kullanılarak yerine getirilir. Denkleştirme istemi hesaplanırken, sağlayıcının sözleşme sonrası için yeni müşterilerden elde ettiği kazanç ve tek satıcının kaybı hesaplanacaktır. Yapılacak bu hesap ile bir ham karşılık bulunur. Ardından yapılan bu hesaplama, hakkaniyet denetiminden geçirilir ve denkleştirme istemi için bir üst sınır belirlenir. Son olarak denkleştirme istemi bu üst sınırın üzerinde ise bedel üst sınıra indirilir.

Denkleştirme istemi, tek satıcı tarafından sözleşmenin sona ermesinden itibaren bir yıl hak düşürücü süre içinde ileri sürülmelidir.

KAYNAKÇA

- Akın, İrfan : “Acentenin Denkleştirme Hakkı ve Alman Hukukundaki Yeni Gelişmeler”, **AİHFD**, 2013, C. 62, S.3, s. 613-641.
- Akıntürk, Turgut, Ateş, **Medeni Hukuk**, Yirmidördüncü (32.) Ba., İstanbul, Derya: 2018. (“Medeni Hukuk”).
- Akıpek, Jale G, Akıntürk, **Türk Medeni Hukuku: Birinci Cilt Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku (Yenilenmiş)**, 14. Bs., İstanbul, Beta Basım, 2011.
- Antalya, O. Gökhan: **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, C. I, İstanbul, 2015.
- Aral, Fahrettin, Ayrancı, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 11. Ba., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018.
- Arkan, Sabih: **Ticari İşletme Hukuku**, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Hazırlanmış 15. Ba., Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2001.
- Arslan, Aziz Serkan: “Tek Satıcılık Sözleşmelerinin Rekabet Kanunu Çerçevesinde Değerlendirilmesi ve Muafiyete Aykırı Tek Satıcılık Sözleşmelerine Uygulanacak Usul Hükümleri”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XII, Y. 2008, S. 1-2, s. 3-34.

Arslandoğan, Birce: “Denkleştirme İstemi Belirsiz Alacak şekline İleri Sürülebilir mi?” **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Dergisi**, C. 11, S. 141-142, Mayıs-Haziran 2016, s.79-119, (Çevrimiçi) www.jurix.com.tr, 16.05.2019.

Atlan, Hülya: **Manevi Zararı Tazmin Yolları**, On İki Levha Yayıncılık, Ekim 2015.

Ayan, Mehmet, Ayan, Nürşen: **Kişiler Hukuku**, 7. Ba., Konya, Mimoza Basım, 2015.

Ayan, Özge: **Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008.

Aybar Badak, Zehra: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda Denkleştirme İstemi, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.24, 2013/2, s.167-201.

Aygüneş, Mehmet: **“Tek Satıcılık Sözleşmesi”**, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Programı, Ankara, 2018.

Ayhan, Rıza, Çağlar, Hayrettin: **Ticari İşletme Hukuku, Genel Esaslar**, Tamamen Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10. Bs, Ankara, 2017.

Ayhan, Rıza, Özdamar, Mehmet, Çağlar, Hayrettin: **Ticari İşletme Hukuku**, 9. Bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2016.

Ayoğlu, Tolga: “Dağıtım Sözleşmelerinde Uygulanmak Üzere Yabancı Bir Hukuk Sisteminin Seçilmesinin Denkleştirme Talebi Bakımından Etkisi” **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, S. 151-152, Mart Nisan 2017, s.9-27, (Çevrimiçi) www.jurix.com.tr, 16.05.2019.

Başara, Gamze Turan: “Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkansızlık Sebebiyle Borcun Sona Ermesi”, **Çankaya University Journal of Law**, 7/1, Mayıs 2010, s.1-22, (Çevrimiçi) <http://dergipark.gov.tr/cankujlaw/issue/4027/53175>, 20.03.2019.

Başözen, Ahmet: **İcra ve İflas Hukuku Ders Notu**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017.

Bilge, Mehmet Emin: “Tacir Sifatının Sona Ermesi”, **Prof. Dr. Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağanı**, Yay. Haz.: Abuzer Kendigelen, C.I, İstanbul, 2002, s.175-197.

Bilgili, Fatih, Demirkapı, Ertan: **Ticari İşletme Hukuku**, Dora, 2016.

Bozer, Ali, Göle, Celal: **Ticari İşletme Hukuku**, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş Dördüncü Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü (Türkiye İş Bankası A.Ş. Vakfı) Ankara, Sözkese Matbaacılık Tic. Ltd. Şti., 2017.

Büyüksağış, Erdem: **Yeni Sosyo Ekonomik Boyutuyla Maddi Zarar Kavramı**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2007.

- Cengiz, Ali: Acente Kavramı ve Acentelik Sözleşmesinden Doğan Hak ve Borçlar; **HÜHFD**, C.1, S. 2, 2011, s.150 vd.
- Çelik, Çelik Ahmet: **Tazminat ve Alacaklarda Sorumluluk ve Zamanşımı**, Yeniden Yazılmış ve Genişletilmiş 3. Ba., Seçkin Hukuk, 2018.
- Doğanay, İsmail: **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C.1, 4. Bs., İstanbul, Beta Basım, 2004.
- Domaniç, Hayri: **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C.1, Temel Yayınları, İstanbul, 1988.
- Dural, Mustafa, Ögüz, Tufan: **Kişiler Hukuku**, 19. Ba., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2018.
- Dursun, İsmail: “Ceza Muhakemesinde Şirket Yönetimi İçin Kayyım Tayini ve Nitelikleri”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.20, S.3, 2014, s.63-96.
- Erdem, Ercüment: “Tek Satıcılık Sözleşmesinde Denkleştirme Talebi (Müşteri Tazminatı)”, **Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp’a Armağan**, C. I, İstanbul, Beta Basım, 2003, s.91-121. (“Denkleştirme Talebi”).
- Erdem, H. Ercüment: “Türk ve İsviçre Hukuklarında Denkleştirme Talebi”, **Türk Ticaret Kanunu ile İlgili Makaleler (2009-2016)**, İstanbul, Kasım, 2017, s.1-112. (“Makaleler”).

Erdoğan, İhsan: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 3. Ba., Gazi Kitabevi, Ocak 2017.

Eren, Fikret: Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 23. Ba. Ankara, Yetkin Yayınları, 2018. (“Borçlar Genel”).

Eren, Fikret: **İsimsiz Sözleşmelere İlişkin Bazı Sorunlar**, Prof. Dr. Turgut Akıntürk’e Armağan, İstanbul, Beta Basım, 2008. (“İsimsiz Sözleşmeler”).

Eren, Fikret: **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 5. Ba., Ankara, Yetkin Yayınları, 2017. (“Özel Hükümler”).

Ergün, Ömer: **Medeni Hukuk Tüzel Kişilerinin Ehliyet Durumu**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2010.

Ertabak, Ünal: **Tek Satıcılık ve Benzeri Sözleşmeler ile İlgili Bilirkişi Raporları**, Legal Hukuk Kitapları Serisi: 171, 1. Ba., Şubat 2012.

Esener, Turhan, **Borçlar Hukuku I: Sözleşmelerin Kuruluşu ve Geçerliliği (TBK m.1-48)**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017.

Genç, Yasemin: “Türk Hukukunda Distribütörlük Sözleşmeleri”, **Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları 13**, Ankara, Şubat-Mart 2001, s. 147-173, (Çevrimiçi) www.rekabet.gov.tr, 16.05.2019.

Gökyayla, Cemile Demir: **Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri Münhasır Bayilik Sözleşmeleri**), Yeni TTK, BK ve Möhük’a Göre Uyarlanmış, Güncellenmiş 2. Ba., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2013.

Gül, Neytullah: **“Acentenin Ücret Hakkı”**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2014.

Günay, Cevdet İlhan: **Cezai Şart (BK m. 158-161)**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002.

Gürkaynak, Gönenç, “Tek Satıcılık Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Sona Karaoğlan, Ceyda, Uluay, Ermenin Hukuki Sonuçları”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 8, S. 85, Eylül 2013, s. 14-24, Tolga: **Dergisi**, C. 8, S. 85, Eylül 2013, s. 14-24, (Çevrimiçi) www.jurix.com.tr, 26.04.2019.

Gürzumar, Osman Berat: **Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan “Sistem”lerin Hukuken Korunması**, İstanbul, 1995.

Güvenç, Muhammed **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun Göre Acente Cihan: Hukuku**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018.

Hatemi, Hüseyin: **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1999. (“Borçlar Hukuku”).

Hatemi, Hüseyin: **Kişiler Hukuku**, 7. Bs., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018.

Hatemi, Hüseyin, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, 4. Bs., İstanbul, Gökyayla, Emre: Vedat Kitapçılık, 2017.

Hatemi, Hüseyin, **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**, İstanbul, Filiz Serozan, Rona, Arpacı, Kitabevi, 1992.
Abdülkadir:

Helvacı, İlhan: **Gerekçeli - Karşılaştırmalı – İçtihatlı – Notlu Türk Medeni Kanunu Cilt I: (TMK m.1-117) Başlangıç Hükümleri – Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler- Kişilik- Kişiliğin Korunması Kişisel Durum Sicili Tüzel Kişiler- Genel Hükümler – Dernekler- Vakıflar**, 1. Ba., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, Ekim 2013.

Helvacı, Serap: **Gerçek Kişiler**, 6. Bs., İstanbul, Legal Yayıncılık, 2016. (“Gerçek Kişiler”).

İkizler, Metin: **Tüzel Kişilerin İlkeli Kişiliği Bu Uğurda Ana Statünün Anlamı ve İşlevi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012.

İrtem, Esen: “Tek Satıcılık Sözleşmesi ve Tek Satıcının Üçüncü Kişilere Karşı Sahip olduğu Haklar”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Özel Sayı, C.: IX, S. 2, İstanbul, 2012.

Yürürlüğünün 6. Yılında ve Yargıtay Kararları Işığında Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu (Tebliğler ve Tartışmalar), Yay. Haz.: Abuzer Kendigelen, İsmail Cem Soykan, Necdet Uzel,

Müge Evlek, Nurgül Yıldız, İstanbul, On İki Levha
Yayıncılık A.Ş., 2018.

İşgüzar, Hasan: **Tek Satıcılık Sözleşmesi**, Ankara, 1989.

Karaege, Özge: **Acentenin Ücret Hakkı**, Ankara, Adalet Yayınevi,
2016.

Karasu, Rauf: Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu
Tasarısına Göre Acentanın Denkleştirme Talebi,
AÜHFD, 2008, C. 57; S.4, s. 283-318.

Karayağın, Sami: **Ticari İşletme Hukuku**, Konya, 2015.

Kaya, Gaye: **“Tek Satıcılık Sözleşmesi”**, Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim
Dalı, Antalya, 2018.

Kaya, Nebi: “Alman Hukukuna Gör Portföy Tazminatından
Sözleşme ile Vazgeçilebilir mi? (Münih İstinaf
Mahkemesi’nin 11/01/2002 Tarihli Kararının
Değerlendirilmesi)”, **Prof. Dr. Hüseyin Ülgen’e**
Armağan, C. I, İstanbul, 2007, s. 3-12.

Kaya, Arslan: **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Kitap:**
Ticari İşletme, Yedinci Kısım: Acentelik (TK m.
102-123), 2. Bs., İstanbul, Beta Basım A.Ş., 2016.
 (“Acentelik”).

Kaya, Mustafa İsmail: **Acentelik Hukuku**, Ankara, Adalet Yayınevi,
2014.

- Kaya, Yalçın: **Borçlar Hukukunda Yazılı Şekil**, İstanbul, 2015. (“Şekil”).
- Kayıhan, Şaban: **Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi**, Ba. 2, Ankara, 2003.
- Kayıhan, Şaban: **Türk Ticaret Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu Işığında Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi**, Gözden Geçirilmiş ve 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 61022 Sayılı Türk Borçlar Kanunu ile Karşılaştırmalı 5. Ba., Ankara, Umuttepe Yayınları, 2018. (“Acentelik”).
- Kayıhan, Şaban: Yeni Düzenlemeler Işığında Türk Hukukunda Sigorta Acenteleri, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 3, Sayı: 27, Kasım, 2008 s.43-60. (“Terazi Hukuk Dergisi”).
- Kayıhan, Şaban, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 6. Ba., Ankara, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ekim 2018.
- Keskin, A. Dilşad: **Objektif Manevi Zarar Teorisi Açısından Manevi Tazminat**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016.
- Kılıçoğlu, Ahmet M.: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 20. Bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2016. (“Borçlar Genel”).
- Kılıçoğlu, Ahmet M.: **Medeni Hukuk, Temel Kavramlar Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2016. (“Kişiler Hukuku”).

- Kırca, Çiğdem: **Franchise Sözleşmesi**, Ankara, 1997.
- Kocayusufpaşaoğlu, Necip: **Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Birinci Cilt, Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme**, 5., Bs. İstanbul, 2010.
- Koçer, Hatice Kurban: “Yeni Türk Ticaret Kanunu’na Göre Tek Satıcının Denkleştirme İstemi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C. 86, S. 3 s..273-279.
- Köse, Servet: “**Belirsiz Alacak Davası**”, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans, İstanbul, 2017.
- Kumkale, Rüknettin: **Konkordato**, 2. Ba., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018.
- Kurt, L. Müjde: **Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkansızlık (TBK m. 16)**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016.
- Kuru, Baki: **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, Legal Yayıncılık, Kasım 2015.
- Moroğlu, Erdoğan: **6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu Başlangıç Hükümleri, Ticari İşletme, Ticaret Şirketleri, Kıymetli Evrak ve Son Hükümler) Değerlendirme ve Öneriler**, 8. Baskı, İstanbul, Oniki Levha, 2016.

- Muşul, Timuçin: **İcra ve İflas Hukuku Esasları**, 5. Ba., Ankara, Adalet Yayınevi, 2015.
- Oğuzman, M. Kemal, Öz, M. Turgut: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. I, 16. Bs., İstanbul, 2018. (C.I). (“Genel Hükümler”).
- Ormancı, Pınar Altınok: **Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebep Feshi (6098 Sayılı Yeni Türk Borçlar Kanununa Göre Sözleşmelerin Feshi)**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2011. (“Sürekli Borç İlişkileri”).
- Ormancı, Pınar Altınok: “Tek Satıcılık Sözleşmesinde Müşteri Tazminatı İsviçre Federal Mahkemesinin 22 Mayıs 2008 Tarihli Kararı (ATF 134 III 497 vd.) Üzerine Düşünceler”, **AÜFD**, C. 58 S. 3, Eylül 2009, s.451-480. (“Müşteri Tazminatı”).
- Oy, Osman, Oy, Gerçek Onur: **Konkordato**, Beta Basım, 2018.
- Özeriç, Halil: **“Türk Hukukunda Münhasır Distribütörlük Sözleşmesi”(Bölgesel Koruma İçeren Satım ve Dağıtım Sözleşmesi)**, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- Öztan, Bilge: **Medeni Hukukun Temel Kavramları**, 40. Bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2015.
- Poroy, Reha, Yasaman, Hamdi: **Ticari İşletme Hukuku**, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 16. Bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017. (“Ticari İşletme Hukuku”).

Poroy, Reha, Tekinalp, **Ortaklıklar Hukuku I**, 14. Bs., İstanbul, Vedat Ünal, Çamoğlu, Ersin: Kitapçılık, 2019.

Pulaşlı, Hasan: **Şirketler Hukuku Genel Esaslar**, 5. Ba., Ankara, Adalet Yayınevi, 2017. (“Genel Esaslar”).

Sak, Burak: **“Bir Üst Kavram Olarak Dağıtım Sözleşmeleri ve Bunlara Özgü Denkleştirme İstemi Sorunu”**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.

Seliçi, Özer : **Borçlar Kanununa Göre Sözleşmelerden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1976.

Serozan, Rona: **Borçlar Hukuku: Özel Bölüm**, Yay. Haz. : Rona Serozan, Başak Baysal, Kerem Cem Sanlı, 3. Bs., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2019. (“Borçlar Hukuku”).

Serozan, Rona: **Medeni Hukuk Genel Bölüm/Kişiler Hukuku**, 8. Bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018.

Şenol, A. Nilay: **Bayilik Sözleşmesi Sona Ermesi ve Sonuçları**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2011.

Sungurbey, İsmet: **Medeni Hukuk Sorunları**, Haz.: Selim Kaneti, C. III, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1976.

Tandoğan, Haluk: **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, C. I/1, 6. Ba., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2008.

- Tekinalp, Ünal: **Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku: Anonim ve Limited Ortaklıklar, Tek Kişi Ortaklığı, Ortaklıklar Topluluğu, Birleşme, Bölünme ve Tür Değişirme**, 14. Bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2015.
- Tekinay, Selahattin Sulhi: **Medeni Hukukun Genel Esasları ve Gerçek Kişiler Hukuku**, 6. Bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 1992.
- Teoman, Ömer: **Yaşayan Ticaret Hukuku: C.1, Hukuki Mütalaalar, Kitap 3: 1984-1985**, İstanbul, Kazancı Kitap, 1994.
- Teoman, Ömer: **Yaşayan Ticaret Hukuku, C. I, Hukuki Mütalaalar**, Kitap 11 Vedat Kitapçılık, 2003.
- Toksöz, Tuğba: **“Tek Satıcılık Sözleşmelerinde Portföy Tazminatı”**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Şubat 2015.
- Topçuoğlu, Metin: **Rekabet Hukuku Açısından Acentelik ve Dağıtım Sözleşmeleri**, Ankara, 2006. (“Acentelik”).
- Topçuoğlu, Metin: **“Ticaret Şirketlerinde Konu Dışı İşlemler ve Sonuçları”**, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.2, S.2, 2012, s.47-79. (“Konu Dışı İşlemler”).

Topçuoğlu, Metin: “İnhisar (Tekel) Kaydı İçeren Acentelik, Tek Satıcılık ve Franchising Sözleşmelerinde Aktif ve Pasif Satışlar”, **Rekabet Kurumu Dergisi**, C.5, S.2,Nisan 2004, s. 4-58, (Çevrimiçi) www.jurix.com.tr, 26.04.2019.

Tunçomağ, Kenan: **Türk Hukukunda Cezai Şart**, İstanbul, Baha Matbaası, 1963.

Türk, Hikmet Sami: **Ticaret Ortaklıklarının Birleşmesi**, Ankara, 1986.

Uyanık, Namık Kemal: **Ticari Anlaşmazlık Davalarında Maddi Zararın Hesaplanması**, Güncellenmiş 2. Ba. Ankara, Seçkin Hukuk, Kasım 2017.

Yavuz, Cevdet: **Türk Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)**, Haz.: Cevdet Yavuz, Faruk Acar, Burak Özen, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Güncellenmiş ve Yenilenmiş 15. Ba., İstanbul, Beta Basım, 2018.

Yeşiltepe, Salih Önder: “Tek Satıcılık Sözleşmesinde Tekel Hakkının Üçüncü Kişilere Karşı İleri Sürülmesi”, **İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 4 (2)**, Güz 2017; s. 133-151.

Yeşiltepe, Salih Önder: “Tek Sözleşmelerinin Öğretide Benzer Olarak Belirtilen Sözleşmelerden Ayırt Edilmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, 2007, C.1; S. 1-2; s. 169-191. (Tek Satıcılık Sözleşmeleri).

Yıldırım, Mehmet Kamil, **İcra ve İflas Hukuku**, 6. Ba., İstanbul, Beta Basım,
Yıldırım, Nevhis Deren: 2015.

Yılmaz, Hümeysra: “**Acentenin Denkleştirme İstemi**”, İstanbul
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk
Anabilim Dalı, İstanbul 2017.

Zevkliler, Aydın, **Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk**
Havutçu, Ayşe, Ertas, **(Temel Bilgiler)**, 9. Bs., Ankara, Turhan Kitabevi,
Şeref, Gürpınar, Damla: 2015.